

Jaarverslag 2021

Onderzoeksprogramma
Erasmus School of Law
Fiscale autonomie en haar grenzen

Programmaleider: prof. dr. S.J.C. Hemels
Rotterdam, 3 februari 2022

Jaarverslag 2021

Onderzoeksprogramma

Fiscale autonomie en haar grenzen

Teksten en eindredactie: Sigrid Hemels

Ondersteuning, tabellen en lay-out: Daan Kessels

Ondersteuning bij overzicht van onderzoeksoutput: Karin van Aken en Isabel Bezemer

Rotterdam, 3 februari 2022

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Het programma	10
2.1	Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht	11
2.1.1	Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie	11
2.1.2	Indirecte belastingen en internationale handel	17
2.1.3	Belastingrecht in een digitale wereld	20
2.1.4	Duurzaamheid en sustainable development goals	21
2.1.5	Rechtsbescherming	24
2.2	Lokale belastingheffing in de 21e eeuw	27
2.2.1	Actuele ontwikkelingen in lokale belastingen & Wet WOZ	28
2.2.2	Duurzaamheid & Lokale belastingen	30
2.2.3	Bekostiging van de leefomgeving & gebiedsontwikkeling	30
2.2.4	Internationalisering & lokale belastingen	31
2.3	Fiscale autonomie en kunst, cultuur, goede doelen en sport	31
2.3.1	Goede doelen, mecenaat en kunst	32
2.3.2	Sporters en artiesten	35
3	De mensen	36
3.1	Deelnemers vanuit de sectie Belastingrecht en FEI (ESE)	36
3.2	Buitenpromovendi	38
3.3	Promotieonderzoeken in uitvoering	39
4	Georganiseerde seminars en bijeenkomsten	41
4.1	Seminars en andere activiteiten in het kader van EFS	41
5	Kennismaking van studenten met het onderzoek	43
5.1	Inbedding onderzoek in het onderwijs	43
5.2	Scripties van studenten in relatie tot het onderzoeksprogramma	45
6	Zichtbaarheid van het programma	47
6.1	Kernpublicaties	47
6.2	Valorisatie door conferenties en lezingen	48
6.3	Invloed op overheidsbeleid	48
6.4	Optredens in de media	49
6.5	Lidmaatschappen van redacties, vaste medewerkerschappen	52
6.6	Onderzoek voor derden	53
6.7	Contacten met de fiscale praktijk	54
6.8	Colleges op andere universiteiten en overige wetenschappelijke activiteiten	54
7	Tot slot	57
	Annex	58
	Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek	58
	Tabel 2: Promoties per jaar	58
	Tabel 3: Lidmaatschappen van promotie- en oppositiecommissies	58
	Tabel 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar	60
	Tabel 5: Onderzoekoutput 2021 "Fiscale autonomie en haar grenzen"	61
1	Wetenschappelijke publicaties	61
1.1	Artikelen	61
1.1.1	Internationaal	61

1.1.2 Nationaal	61
1.2 Boeken	62
1.2.2 Nationaal	62
1.2.2.1 Proefschriften	63
1.3 Hoofdstukken in een boek	63
1.3.1 Internationaal	63
1.3.2 Nationaal	64
2 Vakpublicaties	64
2.1 Artikelen	64
2.1.1 Internationaal	64
2.1.2 Nationaal	64
2.2 Boeken	66
2.2.1 Internationaal	66
2.2.2 Nationaal	66
2.3 Hoofdstukken in een boek	66
2.3.2 Nationaal	66
2.4 Bijdragen aan encyclopedische werken (online)	67
2.5 Annotaties	68
2.6 Internetartikelen	75
3 Populariserende publicaties en media optredens	76
3.1 Bijdrage week- of dagblad	76
3.2 Media optredens	77
4 Lezingen, expertmeetings, paneldebatten	78
4.1 Internationaal	78
4.2 Nationaal	79
5 Rapporten	80

1 Inleiding

Net als 2020, was 2021 een coronajaar waarin veel live bijeenkomsten niet plaats konden vinden. Inmiddels waren we hier echter al op ingespeeld, waardoor een groot aantal academische plechtigheden, congressen en presentaties dit jaar wel door gingen, maar dan in digitale of hybride vorm. Zoals uit dit jaarverslag blijkt, zijn er ook in 2021 weer mooie publicaties verschenen, interessante (digitale) lezingen gegeven en invloedrijke bijdragen geleverd aan het maatschappelijk debat. Ook een voortdurende coronacrisis kan ons onderzoeksprogramma niet plat leggen.

We begonnen het jaar met een belangrijke academische plechtigheid, de eerste digitale inaugurele rede in de geschiedenis van het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen. Op 29 januari 2021 sprak Arjen Schep zijn inaugurele rede uit, getiteld: 'Lokale belastingheffing voor maatschappelijke opgaven: pleidooi voor een betekenisvol decentraal belastinggebied'.¹ Hiermee aanvaardde hij het bijzonder hoogleraarschap vanwege de Stichting J.H. Christiaanse, met de leeropdracht Heffingen van lokale overheden. Dit is een in Nederland unieke leerstoel waarmee niet alleen het onderzoeksprogramma, maar ook de Erasmus School of Law (ESL) zich duidelijk naar buiten toe kan profileren.

Vanwege de coronamaatregelen kon slechts een select gezelschap de plechtigheid bijwonen

in de Senaatszaal van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR). Voor de andere belangstellenden was er de mogelijkheid om mee te kijken via een online livestream. Hier heeft een groot aantal personen gebruik van gemaakt. Bovendien kan de oratie ook nu nog worden teruggekeken.² De oratie heeft ook buiten de universiteit aandacht gekregen, ondermeer in een opinie van emeritus-hoogleraar van de Erasmus

School of Economics (ESE), Leo Stevens in Het Financieele Dagblad.³ Het Belastingblad publiceerde een verslag van de oratie geschreven door Robert Kastelein.⁴

¹ A.W. Schep, 'Lokale belastingheffing voor maatschappelijke opgaven: pleidooi voor een betekenisvol decentraal belastinggebied', inaugurele rede uitgesproken op 29 januari 2021 in de Senaatszaal van de Erasmus Universiteit Rotterdam, <https://repub.eur.nl/pub/135493>.

² De oratie kan men hier terugkijken: <https://media.eur.nl/Mediasite/Play/f763abf730bb468589896be6ef1a81c61d>.

³ Financieele Dagblad van 22 februari 2021, 'Belastingbeleid van gemeenten zit in de klem',

<https://fd.nl/opinie/1374318/belastingbeleid-van-gemeenten-zit-in-de-klem>

⁴ R.H. Kastelein, 'Oratie Arjen Schep: APK voor het lokale belastinggebied', *Belastingblad* 2021/122.

Ook waren er dit jaar maar liefst twee promoties te vieren in het onderzoeksprogramma. Martijn Schippers verdedigde op 1 april met succes zijn proefschrift *Douanewaarde in een globaliserende wereld*. Het proefschrift is als nummer 164 in de reeks Fiscale Monografieën verschenen. Het boek kreeg bovendien een positieve review in het tijdschrift *Global Trade & Customs Journal*.⁵

Claire Hofman is op 8 juli 2021 gepromoveerd op een proefschrift met de titel *Het systeem van sanctionering van fiscale fraude*. Ook dit

proefschrift is als fiscale monografie bij Wolters Kluwer verschenen. De fiscale monografieënreeks is een prestigieuze fiscale boekenreeks, met een selectieve redactie, bestaande uit hoogleraren en raadsheren bij de Hoge Raad. Deze reeks wordt dan ook goed gelezen. Het feit dat beide proefschriften in deze reeks zijn opgenomen, is een teken van de hoge kwaliteit van en de externe waardering voor het promotieonderzoek dat binnen het onderzoeksprogramma aan de ESL wordt gedaan.

Een andere bijzondere gebeurtenis was dat in 2021 alle drie de genomineerden voor de Stevensprijs, een aanmoedigingsprijs voor jonge fiscale auteurs, een band met het onderzoeksprogramma of de ESL hadden. Uitgever Wolters Kluwer reikt de Stevensprijs ieder jaar uit aan een auteur van 35 jaar of jonger die complexe fiscale materie op eenvoudige wijze weet te verwoorden. Een vakjury beslist wie de winnaar is, maar het fiscale veld mag genomineerden aandragen en een stem uitbrengen op de door de vakjury gekozen genomineerden. De genomineerden voor het jaar 2021 waren Ilona van den Eijnde, Loes van Hulten en Bram Middelburg.

⁵ M.L. Schippers, *Douanewaarde in een globaliserende wereld* (Fiscale Monografieën nr. 164) (diss. Rotterdam), Deventer: Wolters Kluwer 2021 en C.V. de Lange, Book Review: *Douanewaarde in Een Globaliserende Wereld* [Customs Value in One Globalised World], Martijn L. Schippers, Wolters Kluwer, 2021, *Global Trade & Customs Journal* 16(9), p. 489-490.

Genomineerden Stevensprijs 2021

Ilona van den Eijnde

Loes van Hulsten

Bram Middelburg

In de aanloop naar de bekendmaking van de winnaar, besteedde TaxLive aan iedere genomineerde uitgebreid aandacht. Hen werd gevraagd van welke publicaties ze bekend zijn bij lezers en waarom ze schrijven, wat mooie antwoorden opleverde. Ilona van den Eijnde pleitte in haar interview voor een leesbaarder en minder ingewikkelde wet.⁶ Zij is als buitenpromovendus verbonden aan het onderzoeksprogramma en houdt zich behalve met douanerechten, accijns en btw steeds meer bezig met “nieuwe” consumptiebelastingen op bijvoorbeeld suiker, plastic, CO2 en/of vlees, tevens het onderwerp van haar promotieonderzoek “How to tax a lifestyle”. Loes van Hulsten is verbonden aan het Fiscaal Economisch Instituut (FEI) van de ESE en neemt vandaaruit als promovenda deel aan het onderzoeksprogramma. In haar interview in TaxLive benoemde Loes de volgende belangrijke drijfveren om te schrijven: nieuwsgierigheid, de wens om haarzelf te ontwikkelen en het vertalen van ingewikkelde materie in een goed leesbaar stuk.⁷ Zij publiceert regelmatig artikelen op het gebied van de vennootschapsbelasting en het internationaal belastingrecht, tevens het thema van haar promotieonderzoek naar de per-entiteit-benadering bij de toepassing van verdragsregels op verdragspersonen in het OESO-Modelverdrag. De derde genomineerde, Bram Middelburg, is weliswaar op dit moment niet aan het onderzoeksprogramma verbonden, maar een alumnus van de eerste lichting van de gezamenlijke ESL/ESE master indirecte belastingen waarvan de docenten nauw bij het onderzoeksprogramma betrokken zijn. Hij benoemde in zijn interview dat hij al in zijn studententijd verslagen van congressen had geschreven en na zijn afstuderen begon met het schrijven van inhoudelijke stukken.⁸ Daarbij merkte hij nadrukkelijk op dat Loes en Ilona beiden een “bewezen ‘track record’ hebben als het op publiceren aankomt”. De winnaar van de prijs wordt in 2022 bekend gemaakt. Wie de prijs ook wint, het onderzoeksprogramma is trots op alle drie de genomineerden en hun band met ons.

Naast deze individuele successen, mag echter niet onvermeld blijven dat de kracht van het onderzoeksprogramma juist bestaat uit de samenballing van alle individuele bijdragen van alle aan het onderzoeksprogramma betrokken medewerkers. Juist die gezamenlijkheid maakt de individuele successen mogelijk. Coöperatie is daarom het streven van het onderzoeksprogramma, niet concurrentie. Deze samenwerking gaat over diverse grenzen heen. Allereerst de facultaire grens nu in dit onderzoeksprogramma niet alleen fiscale onderzoekers van de ESL, maar ook de via FEI aan de ESE verbonden fiscalisten samenwerken. Een samenwerking waar de nieuwe universitaire onderzoeksdatabase Pure nog niet op lijkt te zijn ingesteld, nu het niet mogelijk bleek ons een uitsluiting van de onderzoeksoutput van de ESE-collega's te geven en zij hun input handmatig aan dit verslag hebben moeten toevoegen

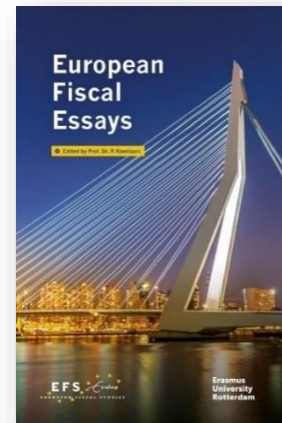
⁶ <https://www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/genomineerde-stevensprijs-2021-ilona-van-den-eijnde-laten-we-de-wet-een-stukje-leesbaarder-en-minder-ingewikkeld-maken/>.

⁷ <https://www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/genomineerde-stevensprijs-2021-loes-van-hulsten-ik-zie-schrijven-als-een-manier-om-mezelf-te-ontwikkelen/>.

⁸ <https://www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/genomineerde-stevensprijs-2021-bram-middelburg-door-praktijk-en-wetenschap-te-combineren-word-ik-een-betere-fiscalist/>.

(waarvoor dank!). Maar ook de universitaire en landsgrenzen overschrijden de onderzoekers graag en regelmatig. Wij zijn ervan overtuigd dat door dergelijke samenwerkingsverbanden het beste en voor de maatschappij meest impactvolle fiscale onderzoek kan worden gerealiseerd.

Een mooi product van samenwerking in het onderzoeksprogramma is de in 2021 onder redactie van Peter Kavelaars door NLFiscaal uitgegeven Engelstalige bundel *European Fiscal Essays* die ter gelegenheid van het 30-jarige bestaan van de EFS, Erasmus University Rotterdam (EFS) is verschenen.⁹ De bundel is ook online beschikbaar en opgenomen in het gratis abonnement van de Nederlandse universiteiten op NLFiscaal. Daarmee is een brede toegankelijkheid verzekerd. Aan deze bundel hebben zowel huidige leden van het onderzoeksprogramma als emeriti van de fiscale secties van de ESL en ESE een bijdrage geleverd. Diverse onderzoekslijnen van het onderzoeksprogramma komen duidelijk terug in deze uitgave, bij de diverse onderzoekslijnen gaan we hier in dit jaarverslag op in.

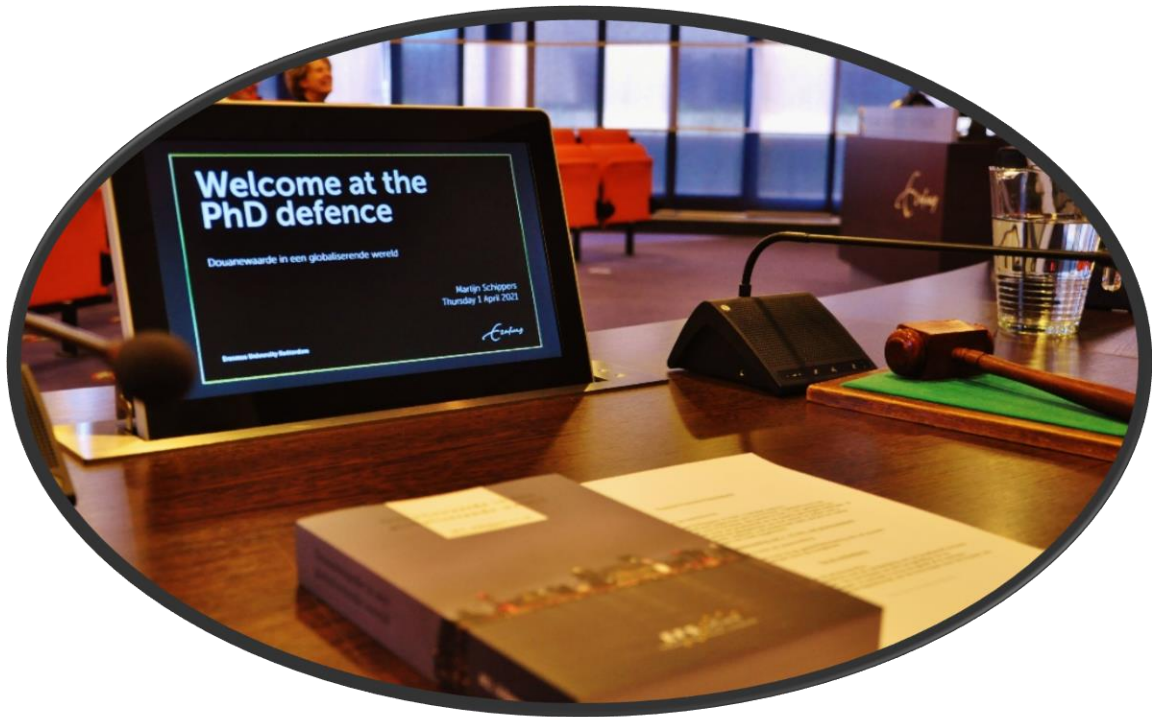
Naast wetenschappelijke kwaliteit van onze onderzoeksactiviteiten, een vanzelfsprekendheid, streeft het onderzoeksprogramma ook nadrukkelijk naar maatschappelijke impact en valorisatie. Het belastingrecht is immers bij uitstek een sociaal fenomeen dat één op één verbonden is met de maatschappij waarin het tot stand komt en functioneert. Wij zien het als onze opdracht om een wetenschappelijk onderbouwde bijdrage te leveren aan de maatschappelijke discussie. Dit past naadloos in de Strategie 2024 van de EUR *Creating positive societal impact*. Met deze strategie wil de EUR bijdragen aan onze samenleving: niet als kennisinstituut op afstand, maar als kenniscentrum midden in de maatschappij. Exact dit is wat wij als onderzoekers vanaf de start van het onderzoeksprogramma, dus ruim voordat de EUR deze strategie formuleerde, als onze bestaansredenen zien. Wij omarmen deze strategie dus van harte en hebben ook dit jaar weer uit volle overtuiging hieraan bijgedragen door onze internationale en nationale wetenschappelijke, vaktechnische en populariserende publicaties en optredens. Ook hier lijkt het nieuwe onderzoeksregistratiesysteem Pure overigens wat achter te lopen op de praktijk, nu het lastig bleek om juist die valorisatie-activiteiten hier op een ordentelijke en overzichtelijke wijze aan te onttrekken. Wij zijn Isabel Bezemer zeer erkentelijk voor alle tijd en moeite die zij erin heeft gestoken om deze rapportage met hulp van Sigrid Hemels en Daan Kessels toch mogelijk te maken, evenals de collega's die handmatig aanvullingen in tabel 5 hebben gedaan van hun output die niet of niet correct via Pure werd aangeleverd.

Het onderzoeksprogramma is nauw verknoot met het fiscale onderwijs dat op de ESL en ESE wordt verzorgd in de bachelor en master fiscaal recht en fiscale economie. Juist ook onderwijs draagt bij aan het creëren van *positive social impact*. Via het onderwijs delen vele collega's hun onderzoeksresultaten met studenten, enthousiasmeren we ze en betrekken we ook de aankomende generaties fiscalisten bij het wetenschappelijke fiscale onderzoek en de maatschappelijke valorisatie daarvan.

Als fiscalisten zijn we er ons bij uitstek van bewust dat belastingbetalers ons onderzoek mogelijk maken. Naar hen gaat onze grote dank uit, evenals naar onze financiers uit de publieke en private sector die, zonder invloed uit te willen oefenen op de inhoud van ons onderzoek, een belangrijke aanvulling leveren op ons onderzoeksbudget en onze onderzoekscapaciteit.

⁹ P. Kavelaars ed. (2021). *European Fiscal Essays*. NLFiscaal, https://www.nlfiscaal.nl/nlfiscaal-doc/me_nlfboek2021_0001. De volledige inhoudsopgave staat op <https://www.europesefiscalestudies.nl/2021/02/15/jubileumbundel-30-jarig-bestaan-efs/>

In dit jaarverslag leggen wij met gepaste trots aan al onze stakeholders en financiers verantwoording af over onze activiteiten in het afgelopen jaar. Graag blijven we de dialoog ook komend jaar – als het moet digitaal, maar liever in persoon – voortzetten. Dus heeft u opmerkingen, gedachten of een andere terugkoppeling bij dit jaarverslag: laat het ons weten!

2 Het programma

Internationale afspraken leidden ertoe dat landen diverse protectionistische maatregelen in de vorige eeuw afschaften. Ook technologische en logistieke innovaties en het wegvallen van culturele barrières droegen bij aan de versnelling van de internationale mobiliteit van personen, goederen, kapitaal en diensten. Burgers en ondernemingen kunnen zich makkelijker vestigen in andere landen. Inmiddels is er ook een tegenbeweging ontstaan: Brexit, nationalistisch protectionisme en de coronacrisis leveren een beperking van de internationale mobiliteit op. De globalisatie lijkt er echter niet door te worden gestopt.

Gekatalyseerd door de financiële crisis is er de afgelopen jaren een sterke internationale maatschappelijke en politieke beweging opgekomen tegen *Base Erosion and Profit Shifting* (BEPS). Dit heeft geleid tot gecoördineerde acties in OESO¹⁰- (gemandateerd door de G20) en Europese Unie (EU)-verband. Er is een Inclusive Framework waar niet alleen westerse landen aan deelnemen, maar ook andere landen. De verdergaande digitalisering van de economie heeft er mede toe geleid dat we inmiddels toe zijn aan BEPS 2.0 met de Pillar 1 en Pillar 2 initiatieven van de OESO. Ondanks dat ook dit in het Inclusive Framework plaatsvindt, leidt dit tot veel discussie en belangenverschillen tussen landen.

De globalisering, digitalisering en toegenomen mobiliteit heeft als effect dat landen bij de inrichting van hun belastingstelsel minder vrij en autonoom, zijn dan voorheen. Er zijn steeds meer en duidelijker invloeden waarneembaar van andere disciplines, binnen de rechtsgeleerdheid, maar ook daarbuiten, zowel op directe als op indirecte belastingen. Enerzijds wordt fiscale autonomie begrensd door andere rechtsbronnen, eventueel van hogere orde. Anderzijds hebben niet-juridische factoren invloed op de fiscale autonomie, zoals de genoemde globalisering, belastingconcurrentie, technische ontwikkelingen en veranderende politieke, culturele en sociale inzichten. Centrale vraag van het programma is daarom welke invloeden van buitenaf werkzaam zijn of zijn geweest op het formele en materiële belastingrecht, dan wel in de toekomst daarop van invloed zullen zijn en tot welke gevolgen dat heeft geleid of mogelijk zal leiden. Omgekeerd gaat ook invloed uit van het belastingrecht op andere rechtsgebieden dan wel andere disciplines. Het gaat, met andere woorden, steeds om de wisselwerking tussen het fiscale domein en andere domeinen en wat de gevolgen daarvan zijn voor het belastingrecht.

De centrale onderzoeksvraag is ook in 2021 uitgewerkt aan de hand van drie onderzoeksthema's:

1. Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht;
2. Lokale belastingheffing in de 21e eeuw;
3. Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen.

De meeste onderzoekers concentreren zich op één thema, maar er zijn veel dwarsverbanden tussen de thema's. Sommige onderzoekers doen daarom structureel of incidenteel in meerdere thema's onderzoek. Deze samenwerking en verbindingen worden nadrukkelijk aangemoedigd. Binnen de thema's onderscheiden we verschillende onderzoekslijnen. De onderzoekslijnen worden regelmatig herijkt en waar nodig herzien, vervangen of beëindigd.

¹⁰ Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

2.1 Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht

Bij het deelthema "Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht" zijn de meeste onderzoekers uit het programma betrokken. Dit is dan ook het grootste onderzoeksthema. Het onderzoek is geclusterd in een aantal onderzoekslijnen, die hierna worden besproken.

2.1.1 Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie

De onderzoekslijn "Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie" was ook afgelopen jaar weer zeer actueel. Op het terrein van de winstbelastingheffing van het internationale bedrijfsleven is de resterende fiscale autonomie van landen door globalisering en digitalisering sterk in het geding. De belastingheffing van multinationals staat nog steeds vol in de schijnwerpers, zowel in internationaal verband (G20/OESO/Inclusive Framework en Verenigde Naties (VN)) als binnen de EU (Business in Europe: Framework for International Taxation; BEFIT). Harmonisatie via het BEPS 1.0 en BEPS 2.0 project (Pillar 1 en Pillar 2) en, in de EU-context, richtlijnen, de verkeersvrijheden en staatssteun wordt ingezet om belastingontwijking tegen te gaan. Diverse onderzoekers in deze onderzoekslijn hebben hun onderzoeksfocus op deze maatschappelijk zeer relevante problematiek gelegd. Dit doen zij niet alleen in wetenschappelijke artikelen, maar ook door op te treden op seminars, congressen en in de media. De onderzoekslijn heeft niet alleen een westerse focus, maar richt zich ook op ontwikkelingslanden. Daarnaast wordt niet alleen naar multinationals onderzoek gedaan, maar ook naar natuurlijke personen. De onderzoekers zoeken actief samenwerking met elkaar en onderzoekers die zich op andere universiteiten in binnen- en buitenland met deze thematiek bezighouden.

De winstbelastingheffing, een onderwerp waar diverse onderzoekers zich mee bezig houden, betreft zowel zuiver nationaalrechtelijke vraagstukken als vraagstukken in de context van het internationaal belastingrecht en het Europees recht. Dit onderwerp is actueel en maatschappelijk zeer relevant. Het is niet louter een technocratisch onderwerp. In de politieke arena en in de maatschappij wordt stevig gediscussieerd over belastingposities van multinationals en belastingconcurrentie door landen.

Dit wordt ook duidelijk uit de binnen deze onderzoekslijn geschreven bijdragen aan de eerdergenoemde bundel *European Fiscal Essays* die ter gelegenheid van het 30-jarige bestaan van EFS is verschenen.¹¹ Een groot aantal bijdragen gaat over de actuele problematiek van de winstbelastingen en harmonisatie in de EU. Zo schreef Maarten de Wilde over de beginselen achter grondslagtoedeling met de titel *Where's the Source? Ambiguities in the Principles of International Taxation*. Peter Kavelaars schreef *Exit levy and dividend tax: European law and tax treaty law aspects*. Ook diverse emeriti schreven over dit onderwerp. Henk van Arendonk (emeritus ESL) die mede aan de basis van zowel EFS als het onderzoeksprogramma heeft gestaan schreef de bijdrage *(N)ever closer Union?* De andere founding father van EFS, Leo Stevens (emeritus ESE) schreef *Dreaming of a United Europe, but meanwhile working on European tax harmonisation*. Sijbren Cnossen (emeritus ESE) schreef *What kind of corporate tax regime in the European Union?* Han Kogels (emeritus ESL die nog steeds ieder jaar een college over fiscale vergroening geeft in het vak Openbare Financiën) schreef *Robustness of the tax mix in the EU-28*.

¹¹ P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays*. NLFiscaal.

Maarten de Wilde houdt zich al geruime tijd met de internationale verdeling van de winstbelastingtaart bezig. Zijn focus ligt op vraagstukken op het gebied van winstbelasting die opkomen in het internationaal belastingrecht en het Europees recht. Hij schreef ook in 2021 diverse nationale en internationale academische en professionele publicaties over belastingheffing van multinationals. Hij deed dit niet alleen, maar ook in samenwerking met collega's binnen en buiten de Erasmus Universiteit. Hij bereikte hiermee een breed publiek en had ook impact met zijn publicaties. Zo publiceerde Kluwer Maartens blog *Is There a Leak in the OECD's Global Minimum Tax Proposals (GLOBE, Pillar Two)?* over een lek in de plannen voor een mondiaal minimumniveau van winstbelastingheffing.

Naar het lijkt mede naar aanleiding van dit blog zijn de OESO Modelregels (die op 20 december 2021 zijn verschenen) aangepast. Het lek wordt geadresseerd in artikel 3.2.7 met een specifieke antimismatchmaatregel. Erasmus Magazine sprak ook met Maarten over de OECD Pillars.

Maarten schreef ook het Kluwerblog *The Made in America Tax Plan: What's in store for other countries?* over de Amerikaanse belastingplannen van de regering-Biden en wat dit kan betekenen voor het mondialiserende belastingbeleid op het terrein van de winstbelastingen. Nederlandstalige bewerkingen van beide blogs verschenen in NLFiscaal Opinie¹² en NTFR.¹³ Ook Sigrid Hemels hield zich met

Kluwer International Tax Blog

BEPS, MNES, OECD, PILLAR II, TRANSFER PRICING

Is There a Leak in the OECD's Global Minimum Tax Proposals (GLOBE, Pillar Two)?

Maarten de Wilde (Erasmus School of Law, PwC) / March 1, 2021

deze Amerikaanse plannen bezig, zij was op 22 September 2021 discussant van Tessa Davies paper en presentatie *Tax Narratives: A Critical Tax Perspective on the Biden Tax Plan* in het digitale CBS Tax Colloquium van Copenhagen Business School.¹⁴ Met (voormalig) student-assistenten Eline Nabbe en Thomas Hofman schreef Maarten een bijdrage getiteld *Multinationals en de vennootschapsbelasting* in het door de Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen uitgegeven, vanuit het Wim Drees Fonds gefinancierde, boek 'Geven en Nemen; Over bouwstenen voor een beter belastingstelsel', onder

¹² NLF Opinie 2021/5.

¹³ NTFR 2021/397.

¹⁴ <https://cbs.nemilmeld.dk/275/>.

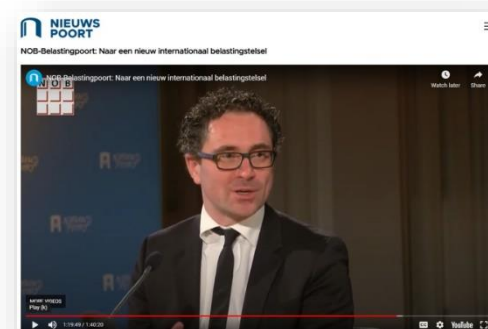
redactie van J.H.M. Donders en C.A. de Kam. Dit boek, deel 7 in de serie Dreesforum, is geproduceerd naar aanleiding van de vierdelige serie webinars die de Rijksacademie voor Financiën, Economie en Bedrijfsvoering – samen met de Sijbren Cnossen leerstoel van de ESE – organiseerde in de zomer van 2020 om bij te dragen aan de maatschappelijke discussie. In het boek worden de tijdens de bijeenkomsten besproken bouwstenen voor een beter belastingstelsel uitgebreider en op een zo toegankelijk mogelijke manier toegelicht.

Samen met Ciska Wisman (UvA) schreef Maarten een bijdrage in NLF-Wetenschappelijk over de EU-misbruikdoctrine en wat dit betekent voor de rol en positie van de Hoge Raad in enige belangwekkende belastingzaken getiteld *Over tripledip- en overnamestructuren; heeft de Hoge Raad het Hof van Justitie gepasseerd?* Bij het artikel verscheen een referentieartikel van Philippe Albert (hoogleraar Nyenrode Business Universiteit) en een naschrift van Maarten en Ciska, wat een mooie academische dialoog opleverde. In NLF Opinie verscheen hun opiniërende bijdrage getiteld *Alzo Wij het op u hebben gemunt...*, geschreven naar aanleiding van de berichten in de media over een waarschijnlijk naar het Verenigd Koninkrijk vertrekkend olie- en gasconcern en daarna de herintroductie van een terugwerkende kracht aan het wetsvoorstel 'Conditionele eindafrekening dividendbelasting'. Auteurs vragen zich in hun opinie af of het wenselijk is dat een volksvertegenwoordiger zijn grondwettelijk gegeven initiatiefrecht en daarmee de macht van de staat aanwendt en inzet om specifiek richting een individuele marktdeelnemer belastingwetgevend te interveniëren. Is dat toelaatbaar of raakt dit feitelijk aan willekeur? De opinie leidde tot veel reacties, onder meer in een NLFiscaal opinie van Josephine van der Have en Reinier Kooiman met een naschrift van Maarten en Ciska.¹⁵ Ook dit stuk leidde derhalve tot een vruchtbare academische gedachtenwisseling.

In NTFR verscheen Maartens opiniërende bijdrage *Wat is eigenlijk de rol van arm's length?* naar aanleiding van het geruchtmakende arrest van het Hof van Justitie (HvJ) in de zaak Lexel. In NTFR schreef Maarten verder diverse commentaren bij de internationale en Europese ontwikkelingen op winstbelastingsterrein en Kamerbrieven daarover. Voor de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs schreef Maarten een column over het mondiale politieke akkoord van 1 juli 2021 over grondslagverdeling richting marktjurisdicties (pijler 1) en een 15%-minimumwinstbelastingniveau (pijler 2) - BEPS 2.0.

Ook hield Maarten diverse (online) voordrachten op nationale en internationale seminars en

bijeenkomsten over dit thema. Zo sprak hij tijdens de conferentie van de Academy of European Law 'On the future of Europe: European tax law' over de beleidsagenda van de Europese Commissie op winstbelastingsterrein. Tijdens de 'Roundtable on Minimum Taxation, the US proposal and Developing Countries', georganiseerd door Irma Mosquera (Universiteit Leiden), sprak Maarten over resterende beleidsopties voor ontwikkelingslanden post-BEPS 2.0. Maarten was te gast bij

de NOB Belastingpoort voor een bijdrage aan de discussie over de ontwikkelingen naar een

¹⁵ NLF Opinie 2021/30.

nieuw internationaal belastingstelsel.¹⁶ Bij de Doorklik Fiscale Conferentie Fiscale Eenheid van dezelfde organisatie sprak Maarten over de samenloop van de antimismatchmaatregelen uit de anti-ontgaansrichtlijn en het regime van de fiscale eenheid.

Reinout Kok is een andere algemeen erkend deskundige op het gebied van de winstbelastingen. Hij heeft zich in 2021 vooral gericht op de nationale vennootschapsbelasting. In het Weekblad fiscaal recht publiceerde hij een artikel over het waarschijnlijk belangrijkste vennootschapsbelastingarrest van de afgelopen drie jaar, het zogenoemde Hunkemöller-arrest.¹⁷ Dit artikel stond als enige fiscale artikel in de top 5 van meest gelezen en geraadpleegde Kluwer tijdschriftartikelen van 2021.¹⁸ Het arrest gaat over de toepassing van *fraus legis*, een antimisbruikregeling. De afgelopen jaren heeft Reinout vaker gepubliceerd over antimisbruikbepalingen. Het verbaasde dan ook niet dat hij in april 2021 was uitgenodigd om over het leerstuk *fraus legis* te spreken tijdens het digitale seminar 'Belastingontduiking versus belastingontwijking, verschuivende grenzen' van Maastricht University – Maastricht Centre for Taxation. Overigens was het onderzoeksprogramma daar goed vertegenwoordigd, aangezien ook Maarten de Wilde op dit congres sprak en wel over misbruikdoctrines in internationaal perspectief.¹⁹ Een verslag van het congres, met daarin een bespreking van de bijdragen van Reinout en Maarten, verscheen in het Weekblad fiscaal recht.²⁰ Ook werkte Reinout in 2021 verder aan zijn Fiscale Monografie over de earningsstrippingbepaling (art. 15b Wet VPB 1969). Oorspronkelijk was het de bedoeling dat dit boek in 2021 zou verschijnen. Last-minute wetsaanpassingen bij de behandeling van de Prinsjesdagwetsvoorstellen (op grond waarvan de renteaftrek wordt gemaximeerd op 20% van de EBITDA; daarvoor was het 30%) noopten tot de nodige aanpassingen in het manuscript, als gevolg waarvan het boek in 2022 zal verschijnen. Over de Prinsjesdagontwikkelingen op het terrein van de vennootschapsbelasting schreef hij in de traditionele jaarlijkse Belastingplan-special van het Weekblad fiscaal recht.²¹

Eva Boomsluiters richtte zich in 2021 eveneens op de, sterk door Europese ontwikkelingen beïnvloedde winstbelasting in Nederland, in het bijzonder fusies en splitsingen. Zij analyseerde de rol en betekenis van het begrip zakelijke overwegingen in het kader van de antimisbruikbepalingen in de fusie- en splitsingsfaciliteiten.²² Ook ging zij in op de ontwikkelingen in de jurisprudentie ten aanzien van de voorgenomen verkoop van een onderneming die wordt gestructureerd via een afsplitsing met als doel om belastingheffing uit te stellen.²³ Voor NL-Fiscaal schreef zij commentaren bij de nieuwe besluiten over de bedrijfsfusie, de juridische afsplitsing, de zuivere splitsing en de juridische fusie²⁴ en bij een uitspraak over de toepassing van de antimisbruikbepaling in het kader van een juridische splitsing.²⁵ In het boek *Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen* actualiseerde zij het hoofdstuk over fusies en splitsing.²⁶ Tevens maakte ze, net als Reinout Kok, deel uit van de beoordelingscommissie van het proefschrift over splitsing dat Bart van der Burgt op 17 december 2021 aan de Universiteit van Tilburg verdedigde.²⁷

¹⁶ <https://www.nob.net/nob-belastingpoort-23-november-2021-naar-een-nieuw-internationaal-belastingstelsel>.

¹⁷ Kok, Q.W.J.C.H. (2021). Het Hunkemöller-arrest. *Weekblad Fiscaal Recht*, WFR 2021/167.

¹⁸ Kluwer, Auteursnieuwsbrief, december 2021.

¹⁹ <https://app.go.wolterskluwer.com/e/es?s=1364398973&e=32690876&elqTrackId=8B7A815A2F6925B755DAF8614218B6AD&elq=66527b0c84814e0ea5b3976094663840&elqaid=83074&elqat=1>

²⁰ De Wilde, M.F. (2021). Winstbelastingheffing multinationals; Over de geest, de letter en de prikkel.

²¹ Lgarah, L. en Groenewoud, D.A. Verslag van het seminar 'Belastingontduiking versus belastingontwijking, verschuivende grenzen' WFR 2021/120.

²² Kok, Q.W.J.C.H. (2021). De vennootschapsbelasting in 2022. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(190), [WFR 2021/190].

²³ Boomsluiters, E. (2021). Onzakelijk is nog geen misbruik: Overwegingen voor fusies en splitsingen. *MBB*, 2021(14) [44].

²⁴ Boomsluiters, E. (2021). Afstoting, afsplitsing en overwegingen: Een Bermudadriehoek. *MBB*, 2021(6), [17].

²⁵ *NLFiscaal*, 2021(1056-1059).

²⁶ Boomsluiters, E. (2021). Aan splitsing lagen zakelijke overwegingen ten grondslag. *NLFiscaal*, 2021(0004).

²⁷ Boomsluiters, E. (2021). Fusies en splitsing. In E. Ros, W. Brink, & S. P. M. Kramer (Eds.), *Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen* (15e druk ed., pp. 315-370). Sdu Uitgevers.

²⁸ De titel van het proefschrift is *Splitsing in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969. Een evaluatie van de Nederlandse winstbelastingregels voor splitsingen ten aanzien van lichamen*.

Transfer pricing, het beprijzen van transacties tussen gelieerde ondernemingen, is een complexe, maar een belangrijk en relevant onderwerp voor multinationale ondernemingen en overheden. Transferpricing heeft direct invloed op de verdeling van winst tussen jurisdicties. Het onderwerp stond dan ook in 2021 weer volop in de belangstelling. Op nationaal niveau werd de Wet tegengaan mismatches bij toepassing zakelijkheidsbeginsel aangenomen. Op internationaal niveau speelde dat multinationale ondernemingen te kampen hebben met de verrekenprijssimplicaties van de COVID-19 pandemie, zoals de vergelijkbaarheidsanalyse, de allocatie van verliezen en de allocatie van specifieke COVID-19-kosten, overheidssteun en verrekenprijzen en prijsafspraken met de Belastingdienst vooraf (zogenoemde 'advance pricing agreements'). De Nederlandse Belastingdienst publiceerde zijn jaarverslag over rulings met een internationaal karakter. Dit verschaft inzicht in de ervaring met rulings in het eerste volledige kalender jaar waarin de herziene Nederlandse rullingpraktijk (met aanscherping van de regels voor het afgeven van rulings met een internationaal karakter op inhoud, proces en transparantie per 1 juli 2019) is toegepast. Met Clive Jie-A-Joen heeft het onderzoeksprogramma een zowel nationaal als internationaal erkend deskundige op dit gebied in haar gelederen. Hij publiceerde over alle bovengenoemde ontwikkelingen artikelen in zowel Nederlandse,²⁸ als internationale²⁹ tijdschriften. In Law360 heeft Clive de OESO-statistieken over onderling overlegprocedures van een kritische kanttekening voorzien.³⁰ Op 6 mei 2021 gaf Clive bij de Annual Conference on European Direct Taxation Law 2021 een presentatie over de impact van de COVID-19 pandemie op verrekenprijzen van multinationale ondernemingen. Hij sprak ook over dit onderwerp tijdens het Africa Tax Symposium georganiseerd door het IBFD op 11 juni 2021.

Aan deze onderzoekslijn zijn diverse promovendi verbonden. Sophia Murrillo wordt begeleid door Maarten de Wilde en Ellen Hey. Sissie Gonzalez-Fung en Jie Wang worden begeleid door Arnaud de Graaf en Maarten de Wilde. Uyanga Dorlig en Shu-Chien Chen worden begeleid door Reinout Kok en Maarten de Wilde. Loes van Hulten werkt onder begeleiding van Peter Kavelaars en Maarten de Wilde aan het FEI (ESE) aan haar promotieonderzoek. Zij houdt zich met name bezig met het internationaal belastingrecht op het gebied van de directe belastingen. In haar promotieonderzoek staat de vraag centraal of, beoordeeld vanuit doel en strekking van het OESO-Modelverdrag, de per-entiteit-benadering ten aanzien van de toepassing van verdragsregels op verdragspersonen in het OESO-Modelverdrag zou moeten worden vervangen door een groepsbenadering. Als deze vraag bevestigend wordt beantwoord, is de vervolgvraag hoe de verdragsregels dan zouden moeten luiden. Ze heeft de voorlopige onderzoeksresultaten afgelopen september gepresenteerd tijdens het 11e 'Doctoral Seminar

²⁸ Jie-A-Joen, C.S.J., & van Herksen, M.I.E. (2021). De COVID-19-pandemie maakt transfer pricing meer complex: nieuwe OESO-richtlijnen voor Verrekenprijssimplicaties van de COVID-19-pandemie. *MBB*, 3, 32-45. [7]; Jie-A-Joen, C.S.J. & van Herksen, M.I.E. (2021). Inzicht in de ervaring met APA's volgens de herziene Nederlandse rullingpraktijk. *MBB*, 90(15), 23. [47] Van Herksen, M.I.E., Jie-A-Joen, C.S.J., & Broen, B. (2021). Transfer pricing en het conceptwetsvoorstel 'Wet tegengaan mismatches bij toepassing zakelijkheidsbeginsel'. *MBB*, 2021(12), 4-13. [34].

²⁹ Jie-A-Joen, C.S.J., & van Herksen, M.I.E. (2021). Transfer Pricing Implications of COVID-19: No easy fixes available. *International Tax Journal*, 2021(March-April), 37-45; Jie-A-Joen, C.S.J., & van Herksen, M.I.E. (2021). Dutch report on international tax and transfer pricing rulings reflects new ruling practice. *MNE Tax*, 2021(June). <https://mnetax.com/dutch-report-on-international-tax-and-transfer-pricing-rulings-reflects-new-ruling-practice-44892>

³⁰ Jie-A-Joen, C.S.J., & van Herksen, M.I.E. (2021). What the New OECD Double-Tax Procedure Statistics Tell Us. *LAW360*, 1.

on International and EU Tax Law' in Valencia. Loes hield zich echter met meer dan alleen haar

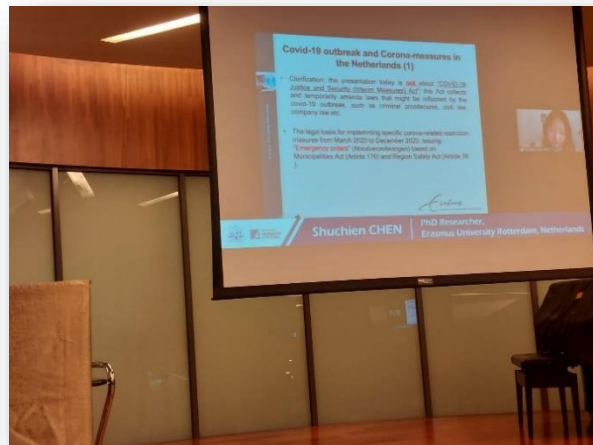

promotie-onderzoek bezig. Zo schreef ze een artikel over de belastingplichtmaatregel voor omgekeerde hybride lichamen³¹ en was ze coauteur van een artikel over de theorie en de praktijk van de Principal Purpose Test³² en van een artikel over deze antimisbruikbepaling in relatie tot zetelverplaatsingen.³³ Deze activiteiten zijn niet onopgemerkt gebleven: aan het feit dat ze tijdens het schrijven van haar proefschrift ook nog tijd maakt voor het schrijven van breed gelezen, uitstekende en

zeer gewaardeerde artikelen dankt ze haar nominatie voor de Stevensprijs 2021. De waardering voor haar werk blijkt ook uit het feit dat ze in 2021 was uitgenodigd om te spreken tijdens de 51e Fiscale Conferentie NOB Bronbelasting met als onderwerp 'dubbele heffing'.

Het onderzoek van Shu-Chien Chen focust op het ontwikkelen van een normatief raamwerk voor regionale formulary apportionment systemen zoals de CCCTB. Haar manuscript is in 2021 goedgekeurd door de beoordelingscommissie en zij hoopt haar proefschrift in 2022 op de EUR te verdedigen. Zij hield zich in 2021

ook met andere onderwerpen bezig. Zo sprak ze tijdens een internationale online conferentie (die drie tijdszones combineerde) georganiseerd door de Duitse Konrad-Adenauer-Stiftung over haar vergelijkend onderzoek naar Taiwanese en Nederlandse rule of law aspecten van Covid-19 wetgeving. Het promotieonderzoek van Uyanga Dorlig is gericht op de rol van de Bretton Woods instituties (het Internationale Monetair Fonds en de Wereldbankgroep) bij de vormgeving van het belastingstelsel

van Mongolië na de overstap naar de kapitalistische marktgestuurde economie en hoe dat proces het soevereiniteitsbegrip vormt. Sissie Gonzalez-Fung onderzoekt het spanningsveld tussen autonomie en heteronomie in fiscale beleidskeuze door soevereine staten in het huidige mondiale tijdperk. Sophia Murillo onderzoekt de invloed van internationaal beleid op de inkomenshervdeling in Latijns-Amerikaanse landen. Jie Wang doet onderzoek naar de haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen.

³¹ Hulten, L.C. van (2021). Belastingplichtmaatregel voor omgekeerde hybride lichamen. *NLF-Wetenschappelijk*, 2021 (48).

³² Goudsmit, J.R. en Hulten, L.C. van (2021). De PPT: van theorie naar duidelijkheid. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021 (7367), 117-125.

³³ Adriaans, S.H.J.P. en Hulten, L.C. van (2021). De PPT en zetelverplaatsingen. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021 (7392), 1051-1059.

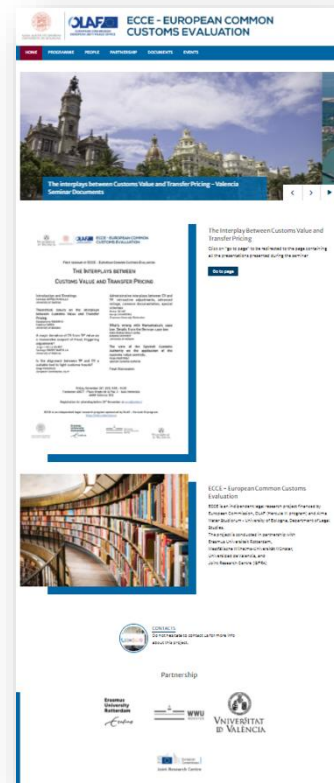
Binnen deze onderzoekslijn zijn niet alleen bedrijven, maar ook burgers een relevant onderzoeksobject. Erik Ros onderzoekt de fiscale aspecten van het vrije verkeer van personen binnen de EU. Dit was ook het onderwerp van zijn bijdrage aan de eerder genoemde jubileumbundel *European Fiscal Essays*, getiteld *Free movement of persons and direct taxes: moving beyond the internal market and towards civis europaeus sum?*

2.1.2 Indirecte belastingen en internationale handel

Diverse geopolitieke ontwikkelingen onderstreepden ook in 2021 het belang en relevantie van de steeds groter wordende onderzoekslijn indirecte belastingen en internationale handel. Zo kan bijvoorbeeld worden gewezen op de internationale belastingonderhandelingen over Pillars 1 en 2 onder BEPS 2.0 en het aflopen van de Brexit-transitieperiode. Het MBB wijdde in 2021 een themanummer aan de Brexit waaraan leden van de onderzoekslijn hun medewerking verleenden. Directe aanleiding voor deze special vormde het aflopen van de transitieperiode op 1 januari 2021 en inwerkingtreding van de Handels- en samenwerkingsovereenkomst tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk (VK). Martijn Schippers kreeg deze kans aan om een uitgebreide bijdrage te schrijven over de douanerechtelijke aspecten van de Brexit, waarbij hij inging op het Brexit-referendum, de onderhandelingen over de uittreding en nieuwe relatie tussen de EU en het VK alsook de werking van eerdergenoemde overeenkomst.³⁴ Anne Janssen richtte zich in haar bijdrage met Harm Teeuwsen op de btw-aspecten van de Brexit.³⁵

Ook vanuit deze onderzoekslijn wordt regelmatig samengewerkt met wetenschappers van andere universiteiten. Walter de Wit en Martijn Schippers nemen bijvoorbeeld deel aan een internationaal onderzoeksproject naar onderwaardering van ingevoerde goederen binnen het douanerecht en de indirecte belastingen. Het onderzoeksproject, getiteld European Common Customs Evaluation (ECCE) is een onafhankelijk juridisch onderzoeksproject gefinancierd door de Europese Commissie, het Europees Bureau voor fraudebestrijding (OLAF) (Hercule III program) en Alma Mater Studiorum - University of Bologna, Department of Legal Studies. Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met de EUR, de

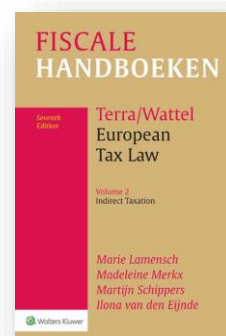

³⁴ M.L. Schippers (2021). Brexit – It's all about customs, MBB 2021/37, p. 4 -18.

³⁵ A.D.M. Janssen en H.G.J. Teeuwsen (2021). Heeft het Brexitmonster toegeslagen?, MBB 2021/38, p. 19 – 27.

Westfälische Wilhelms-Universität Münster, de Universidad de Valencia en het Joint Research Centre (ISPRA).³⁶ Martijn is aangesteld als nationaal rapporteur voor Nederland. Hij verricht in dat kader kwalitatief onderzoek door interviews af te nemen van diverse Nederlandse douanebeambten. Als onderdeel van dit onderzoek namen Walter en Martijn op 26 november 2021 deel aan het seminar 'The Interplays between Customs Value and Transfer Pricing' te Valencia waar zij een voordracht hielden.

Een ander groot en prestigieus project waar diverse leden van de onderzoekslijn aan hebben meegewerkt is de complete revisie van het deel *Indirect Taxation* van het internationale standaardwerk *Terra/Wattel European Taxation*.³⁷ Madeleine Merx en Marie Lamensch (UCLouvain/VUB) namen de verantwoordelijkheid voor dit boek over na het overlijden van Ben Terra (onder meer emeritus-hoogleraar aan de UvA en Lund University (Zweden)) in 2019. De vier hoofdstukken in het boek zijn geschreven door Madeleine Merx, Marie Lamensch, Ilona van den Eijnde en Martijn Schippers.

Er was nog een link tussen het onderzoeksprogramma en Ben Terra in 2021. Lund University organiseerde in 2021 met Kristianstad University, University of Copenhagen, Aarhus University,

BI Norwegian Business School Oslo, Örebro University and het Momsinstituet (BTW instituut) een online congres ter nagedachtenis aan Ben Terra, Ben Terra's European VAT Law, Value Added Tax and beyond waar Walter de Wit en Sigrid Hemels een bijdrage aan leverden. Walter gaf de presentatie *The principles of defense, legal certainty and legitimate expectations* en was moderator van een panel over de

toekomst van de BTW. De conferentie, die mede gefinancierd werd door het Nordic Tax Research Council is op Youtube terug te zien.³⁸

Ook deze onderzoekslijn kwam naar voren in de eerdergenoemde EFS-jubileumbundel *European Fiscal Essays*. Walter de Wit schreef daarin een bijdrage over royalties en douane getiteld *Royalties and Licence Fees in EU Customs Law: Recent Developments*. Walter richt zich op globalisering en protectionisme binnen de internationale handel, waarbij zijn aandacht uitgaat naar de heffing van douanerechten en indirecte belastingen en de invloed daarvan op de internationale handel. Zijn leerstoel Internationaal en Europees douanerecht is per 1 augustus omgezet in een gewone leerstoel, wat de continuïteit van dit belangrijke onderzoeksgebied waarborgt. Dit is belangrijk, nu dit de enige douaneleerstoel in Nederland is.

³⁶ De website van de onderzoeksgroep: <https://site.unibo.it/ecce/en>.

³⁷ M. Lamensch & M. Merx (red.), *Terra/Wattel European Tax Law. Volume 2 – Indirect Taxation* (Fiscale Handboeken nr. 10), Deventer: Wolters Kluwer 2021.

³⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=5Mv-PIQVJKQ>.

Dit onderzoeksgebied is in 2021 verder versterkt, doordat Martijn Schippers na zijn promotie over douanewaarde als universitair docent aan het onderzoeksprogramma verbonden is gebleven. Hij schreef in het *Global Trade & Customs Journal* een Engelstalig artikel over douanewaarde en software.³⁹ Met Julia Hörnig van de sectie Handelsrecht van de ESL heeft hij een paper geschreven over hoe douanewaardemethodes kunnen helpen bij het verlenen van compensatie bij

verlies of beschadiging van goederen in reverse supply chains. Deze paper werd geaccepteerd door de '16th WCO PICARD Conference' in Brussel, waar zij hun bevindingen hebben gedeeld.⁴⁰ Tevens sprak hij met Jeroen Scholten (EY) over geopolitieke ontwikkelingen tijdens het drukbezochte '88th UFI Global Congress' in Ahoy Rotterdam. De Union des Foires Internationales (UFI), een internationale belangenorganisatie voor de exhibition industry, hield daar zijn jaarlijkse

congres waarin 350 deelnemers afkomstig uit 40 landen participeerden.

Madeleine Merx is als bijzonder hoogleraar indirecte belastingen zowel verbonden aan de ESL als aan de ESE. Zij is een veelgevraagd auteur en spreker op dit gebied. Zij maakt echter ook nadrukkelijk tijd om met haar promovendi te schrijven. Zo schreef ze met John Gruson over het comitologie-voorstel van de Europese Commissie⁴¹ en met Nino Arzini een peer-reviewed artikel over de herziening op kostbare diensten.⁴² Ze sprak ook in 2021 op diverse internationale congressen en bijeenkomsten, waaronder het virtual congres van IVA (International VAT Association).

Binnen deze onderzoekslijn vindt een groot aantal promotieonderzoeken plaats. Koen Verburg, John Gruson, Marco Gomes Vale Viga en Nino Arzini werken allen hetzij als buitenpromovendus, hetzij op basis van een parttime onderwijsaanstelling aan promotieonderzoek op het gebied van de indirecte belastingen of het douanerecht.

Het onderzoek van de aan FEI (ESE) verbonden John Gruson gaat over het gebruik van soft law in de btw. Van dit instrument wordt steeds meer gebruik gemaakt, omdat het lastig is nieuwe richtlijnen en verordeningen aan te nemen op het gebied van btw in verband met de vereiste unanimiteit. Ook in 2021 waren er opmerkelijke ontwikkelingen op het gebied van soft law. Enerzijds heeft het Europese HvJ expliciet zijn oordeel in een arrest (deels) gebaseerd op een standpunt van het Btw-comité neergelegd in zijn richtsnoeren. Anderzijds heeft de staatssecretaris van Financiën de juridisch niet-bindende Explanatory Notes en richtsnoeren die zien op de quick fixes (en Brexit) tot beleid verheven in een besluit. Deze gebeurtenissen, samen met het voorstel van de Europese Commissie om de rol van het Btw-comité te wijzigen van een adviserend lichaam naar een comité met meer wetgevende macht, gaven John aanleiding voor verschillende publicaties die in 2021 zijn verschenen. Promotoren van John zijn Madeleine Merx en Walter de Wit. Met Albert Bomer en Ted Braakman voert hij een soft law project uit

³⁹ Schippers, M.L. (2021). Software and Customs Valuation. *Global Trade and Customs Journal*, 16(6), 222-228.

⁴⁰ De website van de WCO PICARD Conference: <https://na.eventscloud.com/website/30535/eng/home/>.

⁴¹ Merx, M.M.W.D., & Gruson, J. (2021). The Comitology Proposal: Shifting the Legislative Balances in EU VAT. *EC Tax Review*, 30(3), 99-110.

⁴² Merx, M.M.W.D., & Arzini, N.P. (2021). Langer herzien op kostbare diensten? *MBB*, (15), 4. [45].

waarbij diverse soft law documenten worden opgenomen in de NLFiscaal database omzetbelasting. De eerste resultaten worden begin 2022 zichtbaar.

Marco Gomes Vale Viga doet onderzoek naar indirecte belastingheffing over verzekeringen (btw en assurantiebelaasting). Zijn promotors zijn Madeleine Merckx en Peter Kavelaars. Nino Arzini doet promotieonderzoek naar de aftrek van btw bij onroerend goed. Het onderzoek toetst met name het huidige Europese en Nederlandse stelsel aan het rechtskarakter van de btw en de eisen van goede/uitvoerbare wetgeving. Zijn promotors zijn Madeleine Merckx en René van de Paardt (ESE). René van de Paardt (emeritus ESE) leverde ook een bijdrage aan de EFS-jubileumbundel, getiteld *VAT and real estate, building land and new buildings*.

2.1.3 Belastingrecht in een digitale wereld

Diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoekers bestuderen vanuit verschillende fiscale invalshoeken (internationaal belastingrecht/directe belastingen, indirecte belastingen en lokale heffingen) digitalisering en informatietechnologie (IT) in een fiscale context. Dit is een zeer actueel onderwerp waar een aantal van onze onderzoekers zich al geruime tijd mee bezighoudt.

Madeleine Merckx heeft digitalisering/de digitale economie als een van haar onderzoeksspeerpunten vanuit de invalshoek van indirecte belastingen. Het verbaast dan ook niet dat haar bijdrage aan de EFS-jubileumbundel als titel had *Fixed establishment in EU VAT: From Berkholz to a digitalised globalised economy*. De bijdrage van Martijn Schippers paste eveneens binnen deze onderzoekslijn: *Some thoughts about imposing import duties on electronic transmissions in an era of digitalisation*.

Het btw e-commercepakket dat op 1 juli 2021 in werking trad, vormde net als in voorgaande jaren aanleiding voor diverse leden van deze onderzoekslijn om de pen op te pakken of voordrachten te houden. Madeleine Merckx, Anne Janssen en Jurian Lock publiceerden met Marie Lamensch een peer-reviewed artikel in het prestigieuze World Tax Journal over de nieuwe e-commerce regels, in het bijzonder de nieuwe verplichtingen voor platforms.⁴³ Madeleine sprak hierover bij diverse gelegenheden, onder andere bij Tax Talks. Met Pascal Schrijver en John Heezen

bracht zij een update uit van het boek *Btw en e-commerce*.⁴⁴ Ook in NLF-W verscheen een artikel van Madeleine 's hand over de btw-positie van de platforms onder de nieuwe regels.⁴⁵

Op het gebied van de directe belastingen sprak Maarten de Wilde tijdens de 'Annual Conference on European Direct Taxation Law 2021' van de Academy of European Law (ERA) over de fiscale uitdagingen van de digitaliserende economie. Tijdens het Top Level Seminar Transfer Pricing van EFS sprak hij hier ook over.

⁴³ M. Lamensch, M.M.W.D. Merckx, J.I.W. Lock and A.D.M. Janssen, 'New EU VAT-Related Obligations for E-Commerce Platforms Worldwide: A Qualitative Impact Assessment.'

⁴⁴ J.H.M. Heezen, P.J.G.B. Schrijver en M.M.W.D. Merckx, 'Btw en e-commerce. Verkopen van goederen en diensten via internet', Deventer: Wolters Kluwer 2021.

⁴⁵ M.M.W.D. Merckx, 'Nieuwe btw-regels voor e-commerce: platform kiest zelf voor btw-plicht', NL Fiscaal Wetenschappelijk 2021, 11.

Digitalisering is ook relevant op het gebied van de lokale heffingen. Digitalisering maakt een steeds belangrijker onderdeel uit van de processen van de lokale belastingheffing en -inning en de uitvoering van de WOZ-waarderingen. Ook het ESBL heeft in haar activiteiten daar aandacht voor. Zo schreef Anneke Monsma een bijdrage voor *Belastingblad* over digitalisering in de uitvoering van de parkeerbelasting.⁴⁶ Arjen Schep gaf een lezing tijdens de VNG Belastingconferentie 2021. Hij ging in zijn bijdrage in op de gevolgen van digitalisering voor de praktijk van de lokale belastingheffing en op de kansen die dit ook biedt voor verbetering van de dienstverlening door lokale overheden.⁴⁷ Jan Monsma stond in een column stil bij het afscheid van het faxverkeer in de rechtspraak.⁴⁸

Diverse promovendi doen onderzoek binnen deze onderzoekslijn. Anne Janssen doet als buitenpromovendus onderzoek naar de handhaving van btw-regels bij grensoverschrijdende e-commerce transacties. Haar promotoren zijn Madeleine Merx en Rex Arendsen (Universiteit Leiden). Ook schreef zij in het afgelopen jaar diverse Nederlands- en Engelstalige publicaties met de omzetbelasting als onderwerp. Jurian Lock verricht aan de Universiteit Leiden als promovendus onderzoek naar de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van btw-regelgeving inzake grensoverschrijdende e-commerce. Het onderzoek, mogelijk gemaakt door het Dutch Institute for Advanced Logistics, is in het bijzonder gericht op de geschiktheid van fiscale aangrijpingspunten en de rol van e-commerce platforms. Zijn promotoren zijn Rex Arendsen (Universiteit Leiden) en Madeleine Merx.

Hayat Essaghir doet als buitenpromovenda onder begeleiding van Reinout Kok een multidisciplinair onderzoek naar fiscaliteit in de context van digitale businessmodellen. Het onderzoek richt zich op de vraag hoe een (internationaal) fiscaal raamwerk eruit zou moeten zien om te leiden tot een neutrale en rechtvaardige belastingheffing van winsten gemaakt via een dergelijk digitaal bedrijfsmodel.

2.1.4 Duurzaamheid en sustainable development goals

Duurzaamheid is een belangrijk maatschappelijk thema, dat de EUR heeft opgepakt als een relevant thema voor onderwijs en onderzoek. Taking responsibility on sustainable development is namelijk één van de zeven doelen die de universiteit heeft gesteld in haar strategiedocument *Creating Societal Impact- the Erasmian Way 2024*. Binnen het onderzoeksthema Lokale belastingheffing in de 21e eeuw wordt hier al geruime tijd onderzoek naar gedaan. Die onderzoeksactiviteiten worden in paragraaf 2.2.2 gepresenteerd. Inmiddels wordt hier ook elders in het onderzoeksprogramma onderzoek naar gedaan. Duurzaamheid wordt hierbij breder opgevat dan alleen het milieu, zoals ook blijkt uit de Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties.

Fiscaliteit is een belangrijk middel dat wordt ingezet om duurzaamheid te bevorderen en om niet duurzaam gedrag te ontmoedigen. Dit fiscale instrument is zowel op bedrijven als op burgers gericht. Dit raakt niet alleen de nationale overheid, maar is ook een focuspunt van de EU. Zo bevat het Covid-19 herstelplan van de Europese Raad van 17-21 juli 2020 voorstellen voor de introductie van nieuwe eigen middelen binnen het speelveld van de indirecte

⁴⁶ A.P. Monsma, 'Digitalisering en parkeerbelasting: een actueel overzicht (in: *Interlokaal 2021*, nr. 1)', [Belastingblad 2021/253](#).

⁴⁷ De VNG-belastingconferentie vond dit jaar digitaal plaats op 30 maart 2021. Zie: www.vngbelastingconferentie.nl.

⁴⁸ J.A. Monsma, 'Afscheid van het faxverkeer met de Rechtspraak, panta rhei!', [Belastingblad 2021/389](#).

belastingen die erop gericht zijn om de groene en digitale transitie te ondersteunen. In 2021 volgde het Fit-for-55 plan van de Europese Commissie met daarin onder andere een voorstel voor de introductie van een CO2-grensheffing. Ook werd in 2021 een Europese plastic levy ingevoerd. De overheid wordt in haar autonomie bij het gebruik van dit instrument echter beperkt, zowel door internationale en EU verdragen en EU-regelgeving, als door niet-juridische begrenzings, bijvoorbeeld op het gebied van gedragseconomie en gedragspsychologie.

Op 17 maart 2021 presenteerde de door de Vereniging voor belastingwetenschap ingestelde commissie deeleconomie digitaal haar rapport⁴⁹ over de fiscale aspecten van de deeleconomie. Madeleine Merx was voorzitter van deze commissie en Arjen Schep was hier lid van. Hij schreef het hoofdstuk *Toeristische verhuur van woonruimten via deelplatforms en gemeentelijke belastingheffing*. Madeleine publiceerde in 2021 in EC Tax Review ook een artikel over de circulaire economie en de margeregeling voor tweedehands goederen⁵⁰ en in International VAT Monitor over de btw-gevolgen van businessmodellen op het gebied van het opladen van elektrische voertuigen.⁵¹

Madeleine Merx, Arjen Schep en Martijn Schippers hebben in 2021 op uitnodiging van Harriët Schelhaas, in haar hoedanigheid als lid van de Raad van Advies van Hogeschool InHolland-locatie Rotterdam, deelgenomen aan een Diner Pensant over het thema Investeren in de weg naar een circulaire economie.⁵² Een zeer brede mix aan deelnemers zorgden voor interessante discussies en vernieuwende inzichten over de wijze waarop de weg naar een circulaire economie moet worden vormgegeven.

Martijn Schippers nam deel aan de onderzoeksgroep 'Taking back chemicals', die onderzoek heeft verricht naar de fiscale aspecten van circulair gebruik van grondstoffen. De onderzoeksgroep bestond uit onderzoekers/medewerkers van VU Amsterdam, Royal HaskoningDHV en EY en heeft geleid tot de publicatie van de white paper *Circulair gebruik van grondstoffen: fiscale effecten en gewenste maatregelen* waarin diverse aanbevelingen zijn opgenomen voor het nieuwe kabinet.⁵³

Walter de Wit en Martijn Schippers schreven in 2021 artikelen over het Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) in het Weekblad fiscaal recht en Global Trade & Customs

⁴⁹ *Fiscale aspecten van de Deeleconomie*, Rapport van de Commissie Deeleconomie, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, no. 261, 2021.

⁵⁰ M.M.W.D. Merx, 'A New (Circular) Economy: a New Special Arrangement for Second-Hand Goods!', EC Tax Review 2021, 2.

⁵¹ M.M.W.D. Merx, 'VAT and Business Models for Charging Electric Vehicles', International VAT Monitor 2021, 6.

⁵² <https://www.inholland.nl/nieuws/rotterdamse-ondernemers-stellen-duurzame-prioriteiten/>.

⁵³ M.L. Schippers, A.H. Bomer, J. de Gooijer, H.M.P. Scholte, R. Hornberger, B.S. Kats, S.F. Verloove & S.O. Lemain (2021), *Circulair gebruik van grondstoffen*, VU Amsterdam: 2021.

Journal (GTCJ).⁵⁴ De CBAM is een EU CO₂-grensheffing waarvan de inwerkingtreding is gepland op 1 januari 2023.

Ilona van den Eijnde verricht binnen deze onderzoekslijn als buitenpromovenda onderzoek naar of, en de wijze waarop, een "lifestyle" of levensstijl kan worden belast. Zij focust zich daarbij op de belastingen (accijnzen en btw) op eten en alcoholvrije dranken in West-Europa en kijkt aan de hand van casestudies wat er in de rest van de wereld gebeurt. Zij blogt regelmatig voor de ESL⁵⁵ over recente ontwikkelingen op het gebied van onder

meer verbruiksbelastingen. Haar publicaties hebben Ilona een eervolle nominatie voor de Stevensprijs 2021 opgeleverd.

Haar onderwerp won onlangs ook voor Nederland sterk aan relevantie, door het voornemen in het Coalitieakkoord om, weliswaar op lange termijn, naar de mogelijkheden voor introductie van een suikertax te kijken. Op korte termijn overweegt de regering een verlaagd (nul) btw-tarief op de verkoop van groente en fruit en tariefdifferentiatie in de bestaande verbruiksbelasting naar suikerinhoud. Ook deze ontwikkelingen zijn relevant en interessant in het kader van haar promotieonderzoek. Ilona en Veerle Drok namen eind 2021 in het MBB het plasticbeleid van de Nederlandse overheid onder de loep.⁵⁶ Zij deden aanbevelingen om het kabbelende, gedesorïënteerde beleid een duidelijke richting in te blazen. Ilona maakt ook deel uit van de door de Vereniging voor Belastingwetenschap ingestelde Commissie energie- en milieubelastingen.

Duurzaamheid gaat echter niet alleen over het milieu. Erik Ros en Anne-Fleur Bruin hebben binnen deze onderzoekslijn onderzoek gedaan naar het op 5 juni 2019 gesloten Pensioenakkoord tussen werknemers- en werkgeversorganisaties. Met de Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen is op 1 januari 2021 een tweede pakket aan maatregelen dat voortvloeit uit het Pensioenakkoord (deels) in werking getreden. Deze wet bevat drie maatregelen. Eén maatregel regelt het recht voor een pensioendeelnemer om vanaf 2023 maximaal 10% van de opgebouwde pensioenaanspraken als bedrag ineens op te nemen (bedrag ineens). Daarnaast bevat de wet twee direct ingaande maatregelen die tot doel hebben meer keuzemogelijkheden te bieden om werknemers eerder te kunnen laten stoppen met werken. De maatregelen hebben betrekking op de versoepeling van de tijdelijke pseudo-eindheffing bij regelingen voor vervroegde uittreding (RVU) en de uitbreiding van de fiscale ruimte voor het sparen voor bovenwettelijk verlof (verlofsparen). Deze twee maatregelen treden

⁵⁴ Schippers, M.L. & de Wit, W. (2021). Proposal for a Carbon Border Adjustment Mechanism. *Global Trade and Customs Journal*, 17(1), 10-18 en Schippers, M.L. & de Wit, W. (2021). Voorstel voor een mechanisme voor koolstofcorrectie aan de grens (CBAM). *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(233), 1671. [7410].

⁵⁵ Zie onder meer: <https://www.eur.nl/nieuws/de-tax-nog-niet-bereikt>, <https://www.eur.nl/esl/nieuws/fiscaliteit-als-oplossing-voor-al-uw-problemen> en <https://www.eur.nl/esl/nieuws/prinsjesdag-2021>.

⁵⁶ I. van den Eijnde en V.F. Drok, *Nederlands verpakkingsbeleid in Europees perspectief*, MBB, SDU 2021, aflevering 16.

met terugwerkende kracht in werking vanaf 1 januari 2021. Anne-Fleur Bruin en Erik hebben voor MBB een artikel geschreven waarin zij deze maatregelen bespreken en zij stil staan bij de vraag in hoeverre de uitwerking van deze maatregelen bijdraagt aan het beoogde doel ervan.⁵⁷

Sigrid Hemels houdt zich in haar onderzoek als gasthoogleraar bij Lund University bezig met het thema gendergelijkheid, één van de SDGs. Voor het

digitale congres van de European Association of Tax Law Professors (EATLP) over Tax History schreef ze de paper *No Vote, No Tax! Taxation and women's suffrage* die ze ook tijdens het congres presenteerde. Zij gebruikte dit onderzoeksthema ook in twee van haar expert-opinies in Het Financieele Dagblad: *Deeltijdsamenleving verdient betere wetgeving* (26 november 2021) en *Vrouwen hebben geen baat bij een gezinsbelasting* (4 mei 2021).

2.1.5 Rechtsbescherming

Na de financiële crisis is er wereldwijd een grote focus gekomen op het bestrijden van belastingontwijking en -ontduiking. De vraag is echter of de rechtsbescherming van belastingplichtigen hierbij niet in het gedrang komt. Deze vraagstelling is niet alleen internationaal en Europees van belang in de post-BEPS-wereld, maar ook nationaal en lokaal. Diverse onderzoekers hebben binnen deze onderzoekslijn gepubliceerd en gevaloriseerd.

Rechtsbescherming is een belangrijk onderwerp in het onderzoek van Guido de Bont.⁵⁸ Zijn onderzoek begeeft zich regelmatig op het snijvlak van het belastingrecht en het strafrecht.⁵⁹ Dit is eveneens het geval bij Claire Hofman. Zij specialiseert zich primair in het formele belastingrecht. In haar proefschrift *Het systeem van sanctionering van fiscale fraude*, staat de juridische houdbaarheid van het bestaande systeem van sanctionering dat van toepassing is op belastingplichtigen die zich schuldig maken aan normoverschrijdend gedrag centraal. Onder de noemer van juridische houdbaarheid, valt - voor haar onderzoek - vooral het rechtszekerheidsbeginsel. Levert het bestaande stelsel voldoende voorzienbaarheid op, als het aankomt op bestraffing voor fiscale fraude (lex certa), en zorgt het bestaande stelsel ervoor dat een belastingplichtige niet tweemaal voor eenzelfde

⁵⁷ E.W. (Erik) Ros & A.H.E. Bruin (2021) - Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen: bezint eer ge begint! MBB, (10), 14-26.
⁵⁸ Zie bijvoorbeeld De Bont, G.J.M.E. (2021). Praktische fiscale rechtsbescherming, alle fiscale geschillen uitsluitend bij de belastingrechter. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1329) en Bont, G. (2021). Wanneer paternalistisch regentesk wordt en rechtsbescherming verdwijnt. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(20), 130.
⁵⁹ Bijvoorbeeld De Bont, G.J.M.E. (2021). Fiscaal strafrecht. Feitelijke leidinggeven. Noot bij: Hoge Raad. 6/10/20, ECLI:NL:HR:2020:1504 Nederlandse Jurisprudentie (NJ). Verzameling van Belangrijke Rechterlijke Beslissingen, 2021(189).

feit kan worden bestraft (ne bis in idem)? De promotoren van Claire waren Paul Mevis (sectie strafrecht) en Guido de Bont.

Claire schreef ook het artikel *Belastingheffing of strafheffing?*⁶⁰ naar aanleiding van het veelvuldig gebruik van de term 'vertrekboete' voor de sanctie die Unilever en Shell boven het hoofd hing als gevolg van het wetsvoorstel Conditionele eindheffing dividendbelasting, waarmee ze ook een link legde met de onderzoekslijn Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie. Zij belicht ook de raakvlakken tussen de fiscaliteit en andere rechtsgebieden. Zo heeft zij met Karin van Wingerde van de sectie criminologie in 2021 (empirisch) onderzoek afgerond dat werd uitgevoerd in opdracht van Politie en Wetenschap. Dit onderzoek gaat over het betrekken van private actoren (zogenoemde poortwachters) bij de aanpak van financiële (waaronder fiscale) criminaliteit. Dit onderzoek zal worden gepubliceerd onder de naam 'Wachters aan het woord'. Tevens is Claire sinds 2021 lid van de begeleidingscommissie van een onderzoek dat onderzoekers van de VU in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) verrichten. Dit gaat over zelfonderzoek naar en zelfmelden van fraude en corruptie door bedrijven.

Het promotieonderzoek van Leo Neve richt zich op de rechtsbescherming van de belastingplichtige die voorwerp is van een fiscaal onderzoek, waarvoor vragen worden gesteld aan een buitenlandse belastingautoriteit. Zijn promotoren zijn Sigrid Hemels en Rob Widdershoven (Universiteit Utrecht). Het promotieonderzoek richt zich op het normatieve kader waarbinnen de procedure zich afspeelt. Dat normatieve kader is verschillend naar gelang de juridische grondslag waarop het fiscale onderzoek is gebaseerd. Als het onderzoek zijn grondslag vindt in een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting is het internationale publiekrecht het normatieve kader. Maar als de Richtlijn 2011/16 (DAC) de grondslag vormt voor de grensoverschrijdende administratieve samenwerking, is het Unierechtelijke bestuursrecht het beoordelingskader. Het Unierechtelijke beoordelingskader stoelt enerzijds op de bepalingen uit het Handvest over de toegang tot een effectieve voorziening in rechte. Dit betreft de rechtvaardiging van een belemmering van de toegang tot de rechter en de voorrang van de bestrijding van fraude en ontduiking. Anderzijds speelt de vraag of de essentie van het recht op effectieve rechtsbescherming geschonden wordt door de voorrang van de RL 2011/16 boven de gegevensbescherming van Verordening 16/689 (AVG). Leo heeft dit jaar ook diverse artikelen geschreven over informatieverplichtingen.⁶¹

Willem Boei verricht eveneens onderzoek naar de rechtsbescherming bij internationale gegevensuitwisseling. Naar aanleiding van diverse in 2021 door het HvJ gewezen arresten heeft hij in het Weekblad fiscaal recht een artikel geschreven over rechtsbescherming bij fiscale internationale gegevensuitwisseling.⁶² Vooral de vertaling van de EU-rechtelijke verplichtingen om een doeltreffende voorziening te waarborgen voor diegene die door hun eigen lidstaat om informatie worden verzocht waardoor die lidstaat kan voldoen aan de DAC-richtlijn is een heikel punt. Ook wie nu precies rechtsbescherming hebben en hoe intensief de toetsing moet zijn, blijft vragen oproepen. In 2022 zal een Toga aan de Maas scriptant onder begeleiding van Willem hier een scriptie over afronden waarin ook rechtsvergelijkende analyses worden gemaakt om na te gaan welke rechter deze rechtsbescherming zou moeten bieden; de civiele rechter of de (fiscale) bestuursrechter. Naar aanleiding van Willems onderzoek is hij benaderd door René Niessen om enkele artikelen in de WIBB voor het NDFR te gaan becommentariëren.

⁶⁰ Hofman, C. (2021). Belastingheffing of strafheffing? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(72), 491-500.

⁶¹ Bijvoorbeeld Neve, L.E.C. (2021). Territorialiteit en de informatiebeschikking van art. 52a AWR. *Tijdschrift voor Formeel Belastingrecht*, 2021(9), 6-9 en Neve, L.E.C. (2021). Inlichtingenplicht van kinderopvangorganisaties en bescherming persoonsgegevens. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(192), 1395-1397.

⁶² Boei, W. (2021). Rechtsbescherming bij fiscale internationale gegevensuitwisseling anno 2021. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(114), 803-811.

Ook beval de redactie van Vakstudie Nieuws zijn artikel aan haar lezers aan in een aantekening bij antwoorden op Kamervragen over rechtsbescherming voor een derde-informatiehouder bij fiscale inlichtingenuitwisseling.⁶³

Ook Sigrid Hemels hield zich bezig met de rechtsbescherming bij informatie-uitwisseling. In dit kader leverde zij een bijdrage als discussant in het panel *The Charter of Fundamental Rights and Taxation* tijdens het door de universiteit van Lund georganiseerde conferentie *Ben Terra's European Tax Law: Value Added Tax and beyond*.

Aantekening

Naar aanleiding van het arrest HvJ EU 10 oktober 2020, C-245/19 en C-246/19 (État luxembourgeois), V-N 2020/64.18 is de belangstelling voor de vraag of de (Nederlandse) rechtsbescherming in het kader van de internationale uitwisseling van informatie in overeenstemming is met het EU-recht. Uit dit arrest volgt dat een derde-informatiehouder die een informatieverzoek krijgt van zijn eigen lidstaat (in het kader van een ontvangen uitwisselingsverzoek onder de administratieve samenwerkingsrichtlijn), tegen het informatieverzoek van de eigen belastingdienst in beroep moet kunnen gaan (dus zonder hiervoor eerst een sanctie uit te lokken). Voor een lezenswaardig overzicht verwijzen wij naar de bijdrage "Rechtsbescherming bij fiscale internationale gegevensuitwisseling anno 2021" van W. Boei in *WFR* 2021/114.

De vele openstaande vragen en de breed gedragen onvrede over de Schumacker-rechtspraak van het HvJ vormde voor Erik Ros aanleiding om in 2021 onderzoek te doen naar de dialoog en samenwerking tussen het HvJ en de verwijzende rechterlijke instantie. Dit resulteerde in een artikel in *NLF-W* waarin Erik bespreekt hoe het HvJ en de verwijzende rechterlijke instantie de dialoog en samenwerking mogelijk kunnen beïnvloeden en verbeteren.⁶⁴ Belangrijke elementen van een dialoog zijn vraag, antwoord en proces. Aan de hand van deze elementen gaat Erik in zijn artikel in op de prejudiciële verwijzingsprocedure en bespreekt hij de mogelijke oorzaken die ten grondslag liggen aan kritiek op de arresten van het HvJ. Hij doet onder andere de suggestie om de verwijzende rechterlijke instantie aanwezig te laten zijn en spreektijd te geven bij de mondelinge behandeling van een zaak voor het HvJ.

Sigrid Hemels zocht het dichter bij huis. Exact zeventig jaar na *Kneppelfreed* (Kuppelvrijdag), de onlusten in Leeuwarden naar aanleiding van de toenmalige weigering van sommige rechters om de Friese taal in de rechtszaal toe te staan, constateerde zij dat het Friese maatschappelijke organisaties toch niet altijd wordt toegestaan om in het Fries verantwoording af te leggen. Dit ondanks de bestuursafpraak tussen de Rijksoverheid en de provincie Fryslân over de bevordering van de Friese taal en cultuur en de bescherming van het Fries in Fryslân in het Europese handvest voor regionale talen of talen van minderheden. Zij schreef hierover een opinie in het *Financieele Dagblad*⁶⁵ en een wat uitgebreider stuk in het *NTFR*.⁶⁶ Naar aanleiding van de FD opinie verzocht de Ried fan de Fryske Beweging haar om de Fedde Schurerlezing 2021 te verzorgen, die in het teken stond van 70 jaar na *Kneppelfreed*.⁶⁷

⁶³ V-N 2021/43.3.

⁶⁴ E.W. Ros (2021) - Op zoek naar een betere dialoog tussen het Hof van Justitie en de verwijzende rechterlijke instantie - *NLFiscaal Wetenschappelijk*, 2021, p. 1 – 20.

⁶⁵ Hemels, S.J.C., *Wetgever moet meer ruimte geven aan Friese taal*, *Opinie in Het Financieele Dagblad* 21 januari 2021.

⁶⁶ Hemels, S.J.C. 'Lyk rjocht foar elk. Ek foar in lyts folk. Over het gebruik van Fries door maatschappelijke organisaties' *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 4 februari 2021, 2021/436, *NTFR* 2020/326, p. 1-3.

⁶⁷ Lyk rjocht foar elk. Ek foar in lyst folk. Het gebruik van Fries door maatschappelijke organisaties. *Fedde Schurerlezing 2021*. Ried fan de Fryske Beweging in samenwerking met Tresoar, it Histoarysk Sintrum Ljouwert en de Leeuwarder Courant. Leeuwarden.

De Leeuwarder Courant, die deze middag mede organiseerde, besteedde uitgebreid aandacht aan deze lezing. Eerst in een interview met Sigrid waarin ze haar belangrijkste boodschap ook op die wijze kon uitdragen⁶⁸ en vervolgens in een bespreking van de middag.⁶⁹ In de aanloop naar deze lezing bleek dat de persoon die een belangrijke aanleiding vormde voor de

gebeurtenissen op Kneppelfreed, de Lemster Veearts die Fries wilde spreken in de rechtszaal, de vader was van naaste collega Wibren van der Burg. Ook hij werd door de Leeuwarder Courant geïnterviewd. De ESL besteedde in een nieuwsbericht aandacht aan deze onverwachte Friese connectie van onze faculteit.⁷⁰

2.2 Lokale belastingheffing in de 21e eeuw

Het onderzoek binnen het deelt thema lokale belastingheffing in de 21e eeuw werd in 2021 verzorgd door Arjen Schep, Anneke Monsma, Micha Noordegraaf, Robert Kastelein en Ferry Makkinga. De vier eerstgenoemden zijn verbonden aan het Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale overheden (ESBL).⁷¹ Arjen Schep en Ferry Makkinga hebben ook een onderwijsaanstelling. Micha Noordegraaf, stafjurist bij Rechtbank Rotterdam, was de eerste helft van 2021 op detachingsbasis twee dagen per week aan het ESBL verbonden als gastonderzoeker. Robert Kastelein is in dienst getreden als wetenschappelijk onderzoeker per 1 september 2021.⁷² Tot die datum was hij student-assistent van het ESBL. Verder hebben Vera van de Glind (t/m april) Simone Versteeg (per 1 juni) en Anna Tran (per 1 oktober) het ESBL als student-assistent in 2021

⁶⁸ Interview in: Elisabeth Post, Belastingdienst is Fries vergeten: 'Het is strijdig met de verplichting van de overheid om gebruik van Fries te stimuleren', Leeuwarder Courant 27 november 2021.

⁶⁹ <https://lc.nl/friesland/Fedde-Schurer%3AAazing-werpt-frisse-blik-op-70-jaar-Kneppelfreed-it-is-no-tefolle-in-museumstik-wurden-27252300.html>.

⁷⁰ <https://www.eur.nl/nieuws/taal-een-kostbaar-bezit-dus-vergeet-het-fries-niet>.

⁷¹ Zie ook www.esbl.nl en de [LinkedIn-pagina van ESBL](#).

⁷² Robert Kastelein schreef zijn afstudeerscriptie binnen het thema heffingen van lokale overheden. Zie R.H. Kastelein, *Burgerbijdrage: appeltje-eitje?* (masterscriptie Erasmus Universiteit Rotterdam), Rotterdam: 2021, <https://www.eur.nl/en/esl/media/2021-09-masterscriptie-robert-kastelein>.

ondersteund. Jan Monsma is na zijn emeritaat via een gastvrijheidsovereenkomst aan het ESBL verbonden.

Het ESBL en de leerstoel Heffingen lokale overheden worden extern bekostigd door Stichting J.H. Christiaanse, een financiering waar het onderzoeksprogramma zeer erkentelijk voor is. Daarnaast vindt financiering van onderzoek plaats door onderzoekopdrachten die het ESBL tegen betaling verricht voor derden. Door deze financiering beschikt deze onderzoekslijn over relatief veel onderzoeks-fte's en grotere onderzoeksinstellingen dan de andere onderzoekslijnen.

Het ESBL verrichtte in 2021 zowel zelfstandig onderzoek als onderzoek in opdracht. Het onderzoek van het ESBL focust zich sinds 2020 op een viertal gebieden:

1. Actuele ontwikkelingen in lokale belastingen & Wet WOZ
2. Duurzaamheid & lokale belastingen
3. Bekostiging van de leefomgeving & gebiedsontwikkeling
4. Internationalisering & lokale belastingen

2.2.1 Actuele ontwikkelingen in lokale belastingen & Wet WOZ

Het ESBL creëert maatschappelijke impact door gevraagd en ongevraagd in te spelen op de actualiteit. Actuele gebeurtenissen roepen fiscale vragen op, die vanuit de wetenschap beantwoord kunnen worden. De onderwerpen binnen dit gebied hebben dan ook vaak nauwe raakvlakken met de onderwerpen die in de andere onderzoeksthema's worden onderzocht. Er vindt dan ook kruisbestuiving plaats tussen deze thema's in het onderzoeksprogramma.

Corona en lokale belastingen

Net als in 2020 was de coronacrisis een actueel thema in 2021. Deze crisis riep ook vragen op over lokale fiscaliteit. Het ESBL heeft door zijn specialistische kennis en onderzoek snel en adequaat antwoord kunnen geven op een aantal van deze vragen.

Arjen Schep schreef in 2021 voor MBB een update van het door het ESBL in 2020 in opdracht van de Waarderingskamer uitgevoerd onderzoek over de gevolgen van coronamaatregelen voor de in 2021 bekendgemaakte WOZ-waarden van zakelijk vastgoed.⁷³ Over dit onderwerp schreef Arjen Schep eveneens een artikel voor Het Register.⁷⁴

In een interview voor Belastingzaken blikt Arjen Schep vooruit op een interessante en spannende periode voor gemeenten en adviseurs, wat onder meer te maken heeft met het feit dat in de afgegeven WOZ-beschikkingen (nog) geen rekening wordt gehouden met de invloed van coronamaatregelen op WOZ-waarde van niet-woningen en dat dat waarschijnlijk tot veel bezwaren en jurisprudentie zal leiden de komende jaren.⁷⁵

⁷³ A.W. Schep, 'Gevolgen van corona voor de in 2021 bekendgemaakte WOZ-waarden', *MBB 2021/10*. Zie voor het onderzoek voor de Waarderingskamer: <https://www.waarderingskamer.nl/covid-19-heeft-geen-tot-zeer-gering-effect-op-woz-waarden-in-2021/>.

⁷⁴ A.W. Schep, 'WOZ-waardering van zakelijk vastgoed in tijden van corona', *Het Register 2021/4*.

⁷⁵ Interview met Arjen Schep door Lizanne Schipper van BelastingZaken, 'Voor adviseurs wordt dit een interessant jaar', *Belastingzaken voor de fiscaal professional*, nummer 2, 2021, p. 13-15.

WOZ-procedures en no-cure-no-pay-bedrijven

Gemeenten en lokale belastinguitvoeringsorganisaties worden al een aantal jaren geconfronteerd met toenemende bezwaar- en beroepsprocedures tegen de WOZ-waarde gevoerd door gemachtigden die werken op basis van no-cure-no-pay. Het WODC heeft in opdracht van de regering onderzoek laten uitvoeren naar deze praktijken. Het betreft een onderzoek naar de werkwijze en het verdienmodel van no-cure-no-pay-bedrijven in WOZ-procedures en bij BPM-zaken.⁷⁶ Arjen Schep was lid van de begeleidingscommissie bij dat onderzoek.

Naar aanleiding van dit WODC-onderzoek besteedde tv-programma Kassa aandacht aan het vaststellen van WOZ-waarden van woningen door gemeenten. In een van de Kassa-uitzendingen heeft Arjen Schep hierop zijn visie gegeven.⁷⁷

Anneke Monsma heeft haar visie op dit onderwerp en het WODC-rapport gegeven in een artikel voor Weekblad fiscaal recht.⁷⁸ Tevens heeft zij in opdracht van de gemeente Rotterdam onderzocht hoe de gemeente bij het voeren van bezwaar- en beroepsprocedures tegen vastgestelde WOZ-beschikkingen binnen de gestelde juridische kaders de negatieve gevolgen van de werkwijze van no-cure-no-pay-gemachtigden kan verminderen. Daarbij is gekeken of er knelpunten zijn aan te wijzen in de wet- en regelgeving die de oplossingsmogelijkheden van gemeenten zouden beperken.⁷⁹ De uitkomsten van het onderzoek heeft Anneke Monsma in meerdere sessies gepresenteerd.⁸⁰

⁷⁶ <https://www.wodc.nl/actueel/nieuws/2021/02/12/werkwijze-no-cure-no-pay-bedrijven-bij-aanvechten-waardering-onroerende-zaken-en-belasting-van-personenauto%E2%80%99s-en-motorrijtuigen-onderzoekt>.

⁷⁷ De uitzending met bijbehorend verslag: <https://www.bnnvara.nl/kassa/artikelen/gemeenten-te-slordig-bij-bepalen-woz-waarde>.

⁷⁸ A.P. Monsma, 'No-cure-no-pay in WOZ en BPM: serieus probleem?', *WFR* 2021/93.

⁷⁹ A.P. Monsma, *Bezwaar en beroep WOZ en NCNP* (onderzoek in opdracht van de gemeente Rotterdam), Rotterdam: ESBL 2021, <https://www.eur.nl/esl/media/2021-02-rapportbezwaarenberoepwozenncnp>.

⁸⁰ A.P. Monsma, 'Presentatie onderzoeksrapport NCNP en WOZ'. Online, presentatie tijdens vergadering van managementteam gemeentebelastingen Rotterdam op 23 maart 2021. A.P. Monsma, 'Presentatie onderzoeksresultaten WOZ en NCNP'. Online, presentatie tijdens een vergadering van directieteam cluster dienstverlening gemeente Rotterdam op 20 april 2021. A.P. Monsma, 'Presentatie resultaten onderzoeksrapport 'Bezwaar en beroep WOZ en NCNP''. Online, presentatie tijdens een stafvergadering met de wethouder van financiën van de gemeente Rotterdam op 31 mei 2021. A.P. Monsma en B.F.J.W.M. van Bortel, 'Webinar Verbetervoorstellen WOZ en NCNP'. Rotterdam, webinar voor afdeling Burgerzaken en Belastingen van de gemeente Rotterdam op 22 juni 2021.

Dit onderzoeksgebied heeft ook duidelijke raakvlakken met het onderzoek dat in het thema Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht wordt gedaan naar rechtsbescherming.

2.2.2. Duurzaamheid & Lokale belastingen

Het ESBL heeft een ruime onderzoekservaring binnen het thema 'Duurzaamheid en lokale belastingen'. Het gaat daarbij enerzijds om mogelijkheden van bekostiging van verduurzamingsmaatregelen door middel van lokale belastingen en anderzijds om het stimuleren van duurzaam gedrag. Dit onderzoek naar lokale belastingen houdt ook nauw verband met het binnen het thema Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht verrichte onderzoek naar duurzaamheid en belastingen op nationaal en internationaal niveau.

Anneke Monsma en Micha Noordegraaf schreven een beschouwing over de fiscaal-juridische mogelijkheden van een groene heffingskorting bij de heffing van de gemeentelijke onroerendezaakbelastingen.⁸¹ Aanleiding was een motie waarin de Tweede Kamer opriep om de waarde van zonnepanelen op woningen buiten de WOZ-waarde te laten. In een brief acht de Minister van BZK een groene heffingskorting een kansrijker alternatief te vinden.⁸²

Op 27 oktober 2021 hebben Robert Kastelein en Arjen Schep het ESBL-rapport 'Gemeentelijke belastingheffing & verduurzaming van havengebonden en industrieel vastgoed' gepresenteerd aan de Waarderingskamer.⁸³ Dit onderzoek is in 2020 door het voltallige ESBL in opdracht van de gemeente Rotterdam uitgevoerd.⁸⁴ In het onderzoek is gezocht naar mogelijkheden om de WOZ-waardestijgingen en de daarmee samenhangende stijging van de lokale belastingheffing, die het gevolg zijn van de verduurzaming van havengebonden en industrieel vastgoed, te mitigeren. Gebleken is dat de gemeente op dit moment weinig mogelijkheden ter beschikking staan om deze effecten te verminderen. Naar aanleiding van dit onderzoek heeft het ESBL in 2021 de mogelijkheden met gemeente Rotterdam nader geïnventariseerd.

Tevens heeft het ESBL in 2021 een onderzoeksopdracht gekregen van de provincie Utrecht om samen met EY een beoordeling te geven van de zogenoemde 'Gemeentelijke verduurzamingsregeling' (GVR) welke door De Woonpas in Wijk bij Duurstede wordt toegepast om particuliere woningen te verduurzamen. Dit onderzoek is in 2021 afgerond en zal in 2022 tot een onderzoeksrapport leiden.

2.2.3. Bekostiging van de leefomgeving & gebiedsontwikkeling

Binnen dit onderzoeksthema wordt ook onderzoek gedaan naar de bekostiging van de leefomgeving en gebiedsontwikkeling. In opdracht van het Ministerie van BZK deed het Arjen Schep onderzoek naar de bekostiging van een zogenoemde Gebiedsinvesteringszone (GIZ)

⁸¹ M. Noordegraaf en A.P. Monsma, 'Goed gedrag belonen: over de groene heffingskorting', [Belastingblad 2021/177](#).

⁸² [Kamerstukken II 2020/21, 32813, nr. 658](#).

⁸³ R.H. Kastelein en A.W. Schep, 'Gemeentelijke belastingheffing & verduurzaming van havengebonden en industrieel vastgoed'. Den Haag, presentatie tijdens het Taxatie Technisch Overleg van de Waarderingskamer op 27 oktober 2021.

⁸⁴ Zie A.W. Schep, A.P. Monsma, & J.A. Monsma, *Gemeentelijke belastingheffing & verduurzaming van havengebonden en industrieel vastgoed* (onderzoek in opdracht van de gemeente Rotterdam), Rotterdam: ESBL 2020, <https://www.eur.nl/esl/research/research-centers/erasmus-centre-local-government-taxes-esbl/themadossiers/duurzaamheid>.

met gemeentelijke fiscale instrumenten.⁸⁵ De GIZ kan het beste worden omschreven als een arrangement waarmee eigenaren en/of gebruikers van alle typen onroerende zaken binnen een gebied waar veel nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden of dat wordt herontwikkeld voor een bepaalde periode afspraken maken over de realisatie van collectieve voorzieningen en activiteiten. Zij doen hiertoe een financiële bijdrage. De bijdrage kan de vorm hebben van een vrijwillige of publiekrechtelijk afdwingbare bijdrage. Dit onderzoek ziet vooral op de mogelijkheden van door een gemeente afdwingbare bijdragen aan de kosten van gebiedstransformatie binnen een GIZ in de vorm van gemeentelijke belastingheffing.

In opdracht van de gemeente Amsterdam gaf het ESBL een second opinion over de vraag of voor de aanvraag van een vergunning als bedoeld in artikel 2.16a van de APV van de gemeente Amsterdam leges geheven kunnen worden.⁸⁶ Dit artikel geeft de burgemeester de bevoegdheid om gebieden, straten of gebouwen aan te wijzen waar het verboden is om zonder exploitatievergunning bepaalde bedrijfsmatige activiteiten uit te oefenen. De burgemeester heeft op deze manier een instrument in handen om meer controle uit te oefenen op bepaalde (ondernemende) bedrijfsmatige activiteiten en de ondernemers die deze uitvoeren.

2.2.4 Internationalisering & lokale belastingen

Internationaal deelt het ESBL zijn kennis over lokale belastingen eveneens graag, zodat ook binnen dit thema valorisatie plaatsvindt. Een van de sustainable development goals van de Verenigde Naties, is het verbeteren van de eigen inkomsten (domestic resource mobilisation) van ontwikkelingslanden en lokale overheden daarbinnen. Het ESBL werkt samen met VNG international waarbij het ESBL met zijn expertise projecten ondersteunt waarbij de property tax wordt hervormd in ontwikkelingslanden. Arjen Schep is via deze samenwerking betrokken bij projecten in de Palestijnse Gebieden en in Ghana.⁸⁷

In 2021 heeft het ESBL onderzoek gedaan naar de hervorming van het lokale belastinggebied op Bonaire, in samenwerking met het openbaar lichaam Bonaire. Tevens heeft het ESBL opdracht gekregen van het openbaar lichaam Sint Eustatius om de belastingverordeningen te herzien. Deze herziening geschiedt in het kader van de Wet herstel voorzieningen Sint Eustatius.⁸⁸

2.3 Fiscale autonomie en kunst, cultuur, goede doelen en sport

Met het thema Fiscale autonomie en haar grenzen in relatie tot kunst, cultuur, goede doelen, daaronder begrepen het mecenaat, en sport wordt binnen het onderzoeksprogramma onderzoek gedaan dat uniek is in Nederland. Dit thema is niet alleen wetenschappelijk relevant, maar staat ook maatschappelijk zeer in de belangstelling. Binnen dit thema is valorisatie, in het bijzonder publiekscommunicatie, communicatie met de culturele sector en met de overheid van groot belang. De onderzoekers binnen dit thema werken dan ook regelmatig mee aan perspublicaties, bijeenkomsten van de culturele sector en overheidsoverleggen. Nauw verwant aan de fiscale problematiek van artiesten, is die van sporters. Ook daar wordt binnen dit thema aandacht aan besteed.

⁸⁵ A.W. Schep, 'Bekostiging van een Gebiedsinvesteringszone (GIZ) met gemeentelijke fiscale instrumenten, ESBL, maart 2021 (nog niet gepubliceerd).

⁸⁶ M. Noordgraaf & A.W. Schep, 'Haalbaarheid legesheffing voor een vergunning van artikel 2.16a APV van de gemeente Amsterdam. Second Opinion.', ESBL juni 2021 (niet gepubliceerd).

⁸⁷ Zie voor deze projecten: <https://www.vng-international.nl/palestinian-territories-decentralisation-property-tax> en: <https://www.vng-international.nl/ghana-tax-development>.

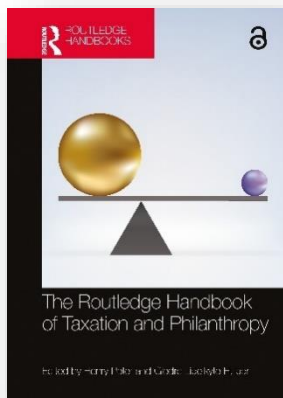
⁸⁸ [Kamerstukken II 2018-2019, 35000-IV, nr. 29, p. 9.](#)

Ook wordt in dit thema veel samengewerkt met onderzoekers uit andere disciplines, van andere universiteiten en uit andere landen. Sigrid Hemels, Dick Molenaar, Mitra Tydeman en Renate Buijze doen onderzoek in dit deelthema. Hoogleraar Sigrid Hemels wordt zowel in binnen- als buitenland als een expert op dit thema gezien. Zij stond in 2021 op plaats 88 in De Dikke Blauwe DBB top 100 van filantropie-influentials in Nederland, een lijst bedoeld om mensen in beeld te brengen die op een of andere manier maatschappelijke impact hebben gerealiseerd met geld, tijd of ideeën (zij valt als een van de acht wetenschappers in de lijst in de laatste categorie). Gastonderzoekers Dick Molenaar (All Arts Belastingadviseurs) en Renate Buijze (Disbursement & Operations manager bij het Erasmus Trustfonds) zijn beide aan de Erasmus Universiteit gepromoveerd en hebben hun sporen op dit onderzoeksthema ruimschoots verdiend. Dit blijkt ook uit de diverse uitnodigingen die ze uit binnen- en buitenland krijgen om over hun onderzoek te spreken. Mitra Tydeman (PwC) doet als buitenpromovenda onderzoek binnen dit thema en heeft inmiddels ook naam voor zichzelf gemaakt.

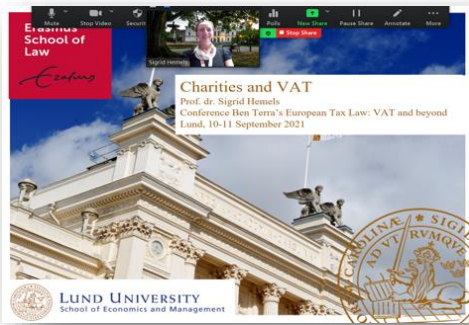
2.3.1 Goede doelen, mecenaat en kunst

Sigrid Hemels en Renate Buijze verzorgden ieder een hoofdstuk in het bij Routledge verschenen boek *The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy*.⁸⁹ Sigrid schreef het hoofdstuk *Tax reactions on entrepreneurial philanthropy* en Renate behandelde het thema van haar proefschrift in het hoofdstuk *Solutions to cross-border charitable giving in practice*. Dit boek, dat open access beschikbaar is,⁹⁰ is het resultaat van een onderzoeksproject van het interdisciplinaire Geneva Centre for Philanthropy van de Université de Genève in Zwitserland. Sigrid Hemels was afgelopen jaar ook betrokken bij een project van deze onderzoeksgroep naar maatschappelijke ondernemingen. Mede naar aanleiding van haar activiteiten in deze projecten is ze in 2021 benoemd als lid van het interdisciplinaire Scientific Committee van het Geneva Centre for Philanthropy. Dit gremium bestaat uit internationaal bekende en gerespecteerde hoogleraren uit diverse vakgebieden met algemeen erkende expertise op het gebied van filantropie. Dit biedt nog meer mogelijkheden voor uitbreiding van het interdisciplinaire en internationale netwerk van filantropie-onderzoekers.

⁸⁹ Peter, H., & Huber, G.L. (Eds.). (2021). *The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy* (1st ed.). Routledge.
⁹⁰ <https://www.taylorfrancis.com/books/oa-edit/10.4324/9781003139201/routledge-handbook-taxation-philanthropy-henry-peter-giedre-lideikyte-huber>.

Daarnaast is ook het doel om fiscaal-wetenschappelijk onderzoek naar kunst, cultuur en goede doelen stevig op de interantionale fiscaal-wetenschappelijke kaart te houden. Sigrids bijdrage aan de eerdergenoemde EFS-jubileumbundel stond daarom in het teken van dit onderzoekthema met haar hoofdstuk *Philanthropy and European Union Tax Law: Are We Heading Towards a Single Market for Philanthropy?* Ook haar presentatie *Charities and VAT* tijdens het door de Universiteit van Lund georganiseerde congres *Ben Terra's European Tax Law: Value Added Tax and beyond* stond in dit teken.

De onderzoekers richtten zich echter ook op het Nederlandse fiscaal-wetenschappelijke debat. Buitenpromovenda Mitra Tydeman doet promotieonderzoek naar de Nederlandse fiscale behandeling van religie, spiritualiteit en levensbeschouwing. In het afgelopen decennium is er in Nederland een toename in de fiscale rechtspraak over uiteenlopende religieuze en levensbeschouwelijke instellingen. Het gaat dan veelal om het verkrijgen of behouden van de anbi-status met de bijbehorende fiscale faciliteiten. Mitra onderzoekt of er een verschil bestaat in de fiscale behandeling van instellingen van religieuze, spirituele en levensbeschouwelijke aard ten opzichte van elkaar en ten opzichte van andere anbi's en indien dat het geval is, of er een rechtvaardiging daarvoor bestaat. Tevens bevat haar proefschrift aanbevelingen voor de wet- en regelgever. Naast het fiscale hoofdstuk bevat dit onderzoek hoofdstukken over de maatschappelijke, mensenrechtelijke en civiele invalshoek van dit onderwerp. Sigrid Hemels en Dick Molenaar zijn haar promotoren. De beoordelingscommissie heeft haar manuscript in 2021 goedgekeurd. De openbare verdediging staat gepland op donderdag 14 april 2022, 15.30 in de Senaatszaal van de EUR.

Naast haar promotieonderzoek werkte Mitra ook aan andere publicaties binnen het thema van dit onderzoekthema. Zo schreef zij onder meer een nauw aan haar promotieonderzoek verwant tweeluik in het Weekblad fiscaal recht over de transparantieregels voor stichtingen die in haar ogen niet altijd transparant zijn.⁹¹

Sigrid schreef in het Weekblad fiscaal recht een artikel over haar juridische zorgen over de wens van de vorige staatssecretaris van Financiën dat het algemeen nut begrip meer moest overeenstemmen met wat het (toenmalige) kabinet algemeen nuttig vindt. Dit wijkt af van de lijn die de Hoge Raad al bijna 100 jaar geleden heeft ingezet dat niet iedereen in Nederland het met een doel eens moet zijn om het algemeen nuttig te laten zijn en bedreigt de pluriformiteit van de samenleving. Zij populariseerde dit onderzoek door er ook een opinie voor Het Financieele Dagblad over te schrijven.⁹² Deze opinie werd breed gedeeld op sociale media en door de Branchevereniging van fondsen en foundations FIN op haar website geplaatst.⁹³

⁹¹ M. Tydeman-Yousef (2021) 'Nieuwe, niet altijd transparante, transparantieregels voor stichtingen', deel 1 en 2, Weekblad fiscaal recht 2021/125 en 2021/130.

⁹² Hemels, S.J.C. (2021) Ga het 'algemeen belang' niet politiseren. Opinie in Het Financieele Dagblad 22 september 2021, p. 25 <https://fd.nl/opinie/1413511/ga-het-algemeen-belang-niet-politiseren-ifa2cavTC9mn>.

⁹³ <https://fondseninederland.nl/nieuws/ga-het-begrip-algemeen-belang-niet-politiseren>.

Het doel van dit onderzoeksthema is ook nadrukkelijk om kennis uit de belastingwetenschap te delen met de samenleving en andere wetenschapsgebieden die zich met kunst, cultuur en goede doelen bezighouden, in het bijzonder de humaniora en de sociale wetenschappen. Renate Buijze sprak over fiscale faciliteiten voor grensoverschrijdend geven tijdens twee online round tables van adviesbureau Chapel & York over internationale fundraising voor hoger onderwijs.

Sigrid sprak op de op de humaniora gerichte Studiedag Verzamelen, herwaarderen en schenken in het Rubenianum Antwerpen.

Tevens was zij discussieleider in een van de outbreakgroups tijdens het digitale symposium *Vrij besteedbare en lange termijn financiering van maatschappelijke organisaties* georganiseerd door het Centre for Philanthropic Studies van de Vrije Universiteit Amsterdam. Sigrid is ook lid van de advisory board van de aan dit centrum verbonden Leerstoel 'De maatschappelijke betekenis van goede doelen loterijen' en lid van de wetenschappelijke begeleidingscommissie van het door dit centrum uitgevoerde onderzoeksproject geven in Nederland. Eveneens in deze netwerkfunctie paste haar deelname aan de benoemingsadviescommissie van de leerstoel 'Sociology of Popular Music specifically in relation to Inclusion, Well-Being, and Resilience' aan de Erasmus School of History, Culture and Communication (ESHCC). Dit geldt eveneens voor haar voorzitterschap van de begeleidingscommissie van de landelijke cultuurmonitor,⁹⁴ een project van de Boekmanstichting gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Doel van de cultuurmonitor is het bijeenbrengen van informatie en kennis over de culturele sector.

Delen van de kennis met de samenleving gebeurt door populariserende publicaties en medewerking aan media-publicaties zowel via interviews en quotes⁹⁵ als door het geven van achtergrondinformatie aan journalisten zonder dat dit noodzakelijkerwijs tot een quote leidt, maar wel tot beter geïnformeerde journalistiek.

Daarnaast maakt Sigrid deel uit van een door de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF) opgezette Werkgroep Impact Investing en ANBI. Renate Buijze en Sigrid Hemels zijn beide lid van de fiscaal-juridische denktank van Museum Boijmans van Beuningen, het Boijmans Genootschap. Op deze wijze wordt de wetenschappelijke kennis ook met de sector gedeeld.

⁹⁴ www.cultuurmonitor.nl.

⁹⁵ Zie bijvoorbeeld quotes in Dennis L'Ami, Harm Ede Botje, Jeroen Wijnen 'Kroonjuweel SP kost de belastingbetaler jaarlijks tonnen', Follow the money, 30 januari 2021, <https://www.ftm.nl/artikelen/kroonjuweel-sp?share=wFywG%2BZ7/ue8ejGXnxShezJl0WOYMWP1z9t0R6AZ4t4/uxFfX02wP6a67>.

2.3.2 Sporters en artiesten

Dick Molenaar is als gastonderzoeker verbonden aan het onderzoeksprogramma en doet onderzoek naar fiscaliteit op het gebied van kunst, cultuur, sport en media. Hij is zowel nationaal als internationaal erkend als dé deskundige op het gebied van belastingheffing van artiesten en sporters. In dat kader is hij ook co-promotor van het promotieonderzoek van Luis J. Duria Garcia aan de Universiteit van Valencia (Spanje) getiteld *the Force of Attraction of Article 17 OECD Model*. Binnen de ESL werkt Dick op het terrein van sportrecht samen met Guido Hahn.

Het jaar 2021 was vanwege de coronapandemie weer een slecht jaar voor artiesten en sporters. Optredens, festivals en wedstrijden konden een deel van het jaar niet doorgaan. Voor het fiscale onderzoeksveld betekende dit dat geen buitenlandse congressen georganiseerd werden, waardoor weinig academische uitwisseling kon plaatsvinden. Wel schreef Dick Molenaar diverse publicaties in Nederlandse en Engelse tijdschriften, onder meer over de gevolgen van het herziene Nederlandse verdragsbeleid voor artiesten en sporters en de invloed van de digitale economie op fiscaliteit van artiesten en sporters.⁹⁶ Ook Sigrid Hemels hield zich in 2021 met fiscaliteit en sport bezig. Zij schreef in *Ars Aequi* een bijdrage of de Europese fiscale definitie van sport voor de btw.⁹⁷

Dat de digitale economie ook voor artiesten steeds belangrijker wordt komt ook terug in Dick's hoofdstuk *Entertainment and Taxing the Digital Economy* in het boek *Nationalism vs Globalism: Regional and Transnational Legal Issues Reshaping the Entertainment Industry* van de International Association of Entertainment Lawyers (IAEL). De IAEL bestaat uit juristen van over de hele wereld en houdt normaliter zijn jaarlijkse congres tijdens de muziekbeurs MIDEM in Cannes (Frankrijk), maar dat kon in 2021 niet doorgaan.

Ook Dick deelde zijn kennis met de samenleving. Zo stond op 1 mei 2021 een interview met hem in NRC Handelsblad over de gevolgen van de Brexit voor Britse artiesten in Nederland en Nederlandse artiesten in Groot-Brittannië. De echte negatieve gevolgen kwamen nog niet sterk naar boven omdat er nog bijna geen optredens konden plaatsvinden. Dick is ook bestuurslid van de Vereniging voor Sport & Recht, becommentarieert rechterlijke uitspraken op het gebied van belastingrecht in het Tijdschrift voor Sport & Recht en op het gebied van artiesten, sporters en goede doelen in het NTFR en NL Fiscaal. Daarnaast is hij lid van de editorial board van het tijdschrift *Sports Law & Taxation*.

⁹⁶ Ondermeer Molenaar, D. (2021). The Netherlands: Changes in Tax Treaty Policy 2020 for sportspersons and artists. *Sports Law & Taxation*, 12(2), 43-48. [2021/19] en Molenaar, D., & Klootwijk, M. (2021). Sporters, artiesten en de belastingheffing van de digitale economie. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(84), 585-589.

⁹⁷ Hemels, S.J.C. (2021). 'Hoe sportief wil je het hebben?' *Ars Aequi* oktober 2021, p. 884-885.

3 De mensen

Aan het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen nemen per 31 december 2021 14 onderzoekers deel die als werknemer met een onderzoeksaanstelling verbonden zijn aan de sectie Belastingrecht (gemiddeld over het jaar 3,24 onderzoeksfte). Deze getallen geven echter een onvolledig beeld van de omvang en de vitaliteit van het onderzoeksprogramma. In het programma is ook een belangrijke rol weggelegd voor niet door de faculteit gefinancierd onderzoek. Buitenpromovendi, wetenschappelijk docenten, gastonderzoekers en (gast)docenten met alleen een onderwijsaanstelling nemen eveneens deel aan het onderzoeksprogramma en leveren daar een belangrijke bijdrage aan. Bovendien doen ook fiscaal onderzoekers met een aanstelling bij de ESE mee aan het onderzoeksprogramma. In totaal verrichtten in 2021 44 personen op enig moment activiteiten binnen het onderzoeksprogramma. Binnen meestal kleine aanstellingen, of zelfs zonder dat sprake is van formele onderzoekstaken, wordt met veel enthousiasme aan het onderzoek gewerkt, vaak ook samen met andere onderzoekers uit of van buiten het programma.

3.1 Deelnemers vanuit de sectie Belastingrecht en FEI (ESE)

De volgende personen zijn ultimo 2021 verbonden aan het onderzoeksprogramma met het navolgend aantal onderzoeksfte's. Het aantal fte's is gebaseerd op de berekening voor de procedure Sanderskwalificatie voor het jaar 2017. Hierdoor hebben fulltime onderzoekers geen 1,0 onderzoeksfte in het onderstaande overzicht. Bij indiensttreding of wijziging van de onderzoekstaak gedurende het jaar is het aantal fte berekend op een gemiddelde inzet over het hele jaar:

• mr. M.P.L. Adriaansen	p.m.	ESE
• N.P. Arzini LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling/buitenpromovendus
• W. Boei LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• A.H.E. Bruin LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• prof. dr. G.J.M.E. de Bont	0,08	
• mr. dr. E. Boomsluiters	0,40	
• dr. R. Buijze	p.m.	Gastonderzoeker
• S. Chen LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda
• U. Dorlig LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda
• V.F. Drok LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• I. van den Eijnde LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling/buitenpromovenda
• drs. H. Essaghir	p.m.	Buitenpromovenda
• prof. dr. M.W.C. Feteris	p.m.	Onbezoldigde aanstelling
• M.D.C. Gomes Vale Viga MSc	p.m.	Buitenpromovendus/ESE
• mr. W.S. Gonzalez-Fung	p.m.	Buitenpromovenda
• mr. drs. J. Gruson	p.m.	Buitenpromovendus/ESE
• prof. dr. S.J.C. Hemels	0,16	(tevens gasthoogleraar Lund University daar aanstelling 0,2)
• mr. dr. C. Hofman	0,06	Onderwijsaanstelling bij de sectie Strafrecht
• L.C. van Hulten MSc	p.m.	ESE
• A.D.M. Janssen LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling/buitenpromovenda
• dr. C.S.J. Jie-A-Joen MSc	0,08	
• R.H. Kastelein LL.M.	0,11	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• prof. dr. P. Kavelaars	p.m.	ESE
• prof. dr. H.A. Kogels	p.m.	Emeritus

• prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	0,09	
• mr. F.J.H.L. Makkinga	p.m.	Onderwijsaanstelling
• prof. mr. dr. M.M.W.D. Merx	0,16	Gefinancierd door EFS
• dr. D. Molenaar	p.m.	Gastonderzoeker
• mr. A.P. Monsma	0,54	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• prof. mr. J.A. Monsma	p.m.	Emeritus
• S. Murillo Lopez LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda
• mr. L.E.C. Neve	p.m.	Buitenpromovendus
• drs. M.T.E. Robben	p.m.	ESE
• mr. dr. E.W. Ros	0,36	
• Prof. mr. dr. A.W. Schep	0,72	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• dr. M.L. Schippers LL.M.	0,20	
• A. Schoneveld LL.M	pm	Onderwijsaanstelling
• dr. Y. Tigelaar-Klootwijk	p.m.	ESE
• mr. M. Tydeman-Yousef	p.m.	Buitenpromovenda
• mr. K. Verburg	p.m.	Buitenpromovendus
• J. Wang LL.M.	p.m.	Buitenpromovendus
• mr. M.D. van Werkhoven	p.m.	
• prof. mr. dr. M.F. de Wilde	0,24	
• prof. mr. W. de Wit	0,04	

3.2 Buitenpromovendi

Aan het onderzoeksprogramma zijn ultimo 2021 15 buitenpromovendi verbonden. Zij doen hun onderzoek op onbetaalde basis naast een meestal volledige baan in de fiscale praktijk. Als gevolg hiervan hebben zij uiteraard meer tijd nodig voor hun onderzoek dan aio's die door de universiteit worden betaald om zich fulltime met hun promotieonderzoek bezig te houden.

Promovendus	Jaar aanvang	Promotor(en)	Co-promotor
mr. W.S. Gonzalez-Fung	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
S. Murillo Lopez LL.M.	2013	prof. dr. E. Hey prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
mr. L.E.C. Neve	2013	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. mr. dr. R.J.G.M. Widdershoven	
mr. M. Tydeman-Yousef	2014	prof. dr. S.J.C. Hemels	dr. D. Molenaar
drs H. Essaghir	2015	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	
S. Chen LL.M.	2017	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
mr. T. El Ouardi	2018	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. F.P.G. Pötgens	
mr. drs. J. Gruson	2018	prof. M.M.W.D. Merx Prof. mr. dr. W. de Wit	
L.C. van Hulten MSc	2018	prof. dr. P. Kavelaars prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
A.D.M. Janssen LL.M	2019	prof. dr. M.M.W.D. Merx prof. dr. ir. R. Arendsen	
I. van den Eijnde LL.M	2019	prof. dr. W. de Wit prof. dr. M.M.W.D. Merx	
mr. K. Verburg	2019	prof. dr. M.M.W.D. Merx prof. dr. G.J.M.E. de Bont	
M.D.C. Gomes Vale Viga MSc	2019	prof. dr. M.M.W.D. Merx prof. dr. P. Kavelaars	
N.P. Arzini LL.M	2019	Prof. dr. M.M.W.D. Merx Prof. dr. R.N.G. van der Paardt	
N.S. Milogolov	2020	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok prof. mr. dr. M.F. de Wilde	

3.3 Promotieonderzoeken in uitvoering

In 2021 werden 20 promovendi door een promotor uit het onderzoeksprogramma begeleid. Niet al deze promotie-onderzoeken vinden op de Erasmus School of Law plaats. Onderstaand een overzicht van alle promotieonderzoeken in uitvoering per 31 december 2021:

Promovendus		Prom./coprom
N. P. Arzini LL.M	Aftrek van btw bij onroerend goed transacties	Prof. dr. M.M.W.D. Merkx Prof. dr. R.N.G. van der Paardt
S. Chen LL.M.	Fiscale optimalisering van het CCCTB-richtlijnvoorstel	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok prof. mr. dr. M.F. de Wilde
U. Dorlig LL.M.	Influence of international tax policies developed by international organisations on the tax autonomy of the former communist countries	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok prof. mr. dr. M.F. de Wilde
L. Dura Garcia LL.M	Limits to force of attraction of Article 17 (promotietraject Universitat de Valencia)	Dr. J. Landete Casas Dr. D. Molenaar
drs. H. Essaghir	Taxation in the Context of Business Models Emerging from Digitalization – Creating Value in a Digital Era	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok
mr.T. El Ouardi	Werknemersparticipaties in (inter)nationaal verband	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. F.P.G. Pötgens
I. van den Eijnde LL.M	How to tax a lifestyle?	Prof. dr. W. de Wit prof. dr. M.M.W.D. Merkx
M.D.C. Gomes Vale Viga MSc	Verzekeringen, btw en assurantiebelasting	prof. dr. M.M.W.D. Merkx prof. dr. P. Kavelaars
mr. W.S. Gonzalez-Fung	International Policy and Fiscal Autonomy	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde
mr. drs. J. Gruson	Soft law en btw	prof. dr. M.M.W.D. Merkx prof. mr. dr. W. de Wit
L.C. van Hulten MSc	Treaty application for groups of companies	prof. dr. P. Kavelaars prof. mr. dr. M.F. de Wilde
A.D.M. Janssen LL.M	Effectieve handhaving van de btw-wetgeving bij e-commerce	prof. dr. M.M.W.D. Merkx prof. dr. ir. R. Arendsen

mr. J.I.W. Lock	Heffing van btw bij e-commerce via platforms (promotietraject Universiteit Leiden)	prof. dr. ir. R. Arendsen prof. dr. M.M.W.D. Merx
N.S. Milogolov	Tools and outcomes of international tax competition with investment hub jurisdictions	prof. dr. B. Unger prof. mr. dr. M.F. de Wilde
S. Murillo Lopez LL.M.	Impact of international Policy on Tax Autonomy of Developing Countries	prof. dr. E. Hey prof. mr. dr. M.F. de Wilde
mr. L.E.C. Neve	Protection of taxpayers' rights under Exchange of Information for Tax Purposes; A multilevel assessment of the exercise of public authority under the Rule of Law	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. mr. R.J.G.M. Widdershoven
C. Schwartz LL.M.	International taxation of income from employment (promotietraject Lund University)	dr. A. Hilling prof. dr. S.J.C. Hemels
mr. M. Tydeman-Yousef	Fiscale aspecten van religie en levensbeschouwing, een nationaal en rechtsvergelijkend onderzoek	prof. dr. S.J.C. Hemels dr. D. Molenaar
mr. K. Verburg	Misbruik van recht, schijnhandeling en fiscaalrechtelijke (her)kwalificatie in de indirecte belastingen	prof. dr. M.M.W.D. Merx prof. dr. G.J.M.E. de Bont
J. Wang LL.M.	Haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde

4 Georganiseerde seminars en bijeenkomsten

Binnen het onderzoeksprogramma zijn, ondanks de coronabeperkingen, in 2021 diverse bijeenkomsten georganiseerd onder de vlag van EFS, Erasmus University Rotterdam.

4.1 Seminars en andere activiteiten in het kader van EFS

EFS, Erasmus University Rotterdam (EFS)⁹⁸ is een samenwerkingsverband van de sectie belastingrecht van de ESL en FEI (ESE). EFS is al ruim 30 jaar een toonaangevend onderwijs- en onderzoeksinstituut op het gebied van de internationale en Europese fiscaliteit, met een bijzondere focus op de Europese en internationale aspecten van de btw, het douanerecht en de inkomsten-, dividend- en vennootschapsbelasting. Een aantal leden van het onderzoeksprogramma vervult een rol als bestuurslid, coördinator en/of docent in een of meer programma's van EFS.

EFS stimuleert onderzoek, de wetenschappelijke discussie daarover en de verspreiding van de resultaten daarvan door vrij toegankelijke conferenties te organiseren. In 2021 hebben de conferenties, die normaliter in februari en oktober worden georganiseerd, vanwege corona geen doorgang kunnen vinden. EFS hoopt in 2022 alsnog een conferentie te organiseren ter gelegenheid van haar 30-jarig jubileum. Vooruitlopend daarop is de eerder besproken Engelstalige bundel *European Fiscal Essays* uitgebracht met 14 bijdragen van (oud-)bestuursleden, (oud-)coördinatoren en aan EFS verbonden onderzoekers over uiteenlopende fiscale onderwerpen.⁹⁹

(Head of Unit VAT in DG Taxud Europese Commissie) Ad van Doesum (Maastricht University en PwC), Roland Ismer (Friedrich-Alexander Universiteit Erlangen-Nürnberg, Duitsland), Stephen Dale (VAT Expert Group EU Commissie en Hedos, Frankrijk), en Simon Cornielje (VU Amsterdam en PwC).

In september 2021 organiseerde EFS het internationale 'Top-Level Seminar EU VAT: Recent Developments and Outlook'.¹⁰⁰ Tijdens deze bijeenkomst trad naast Madeleine Merckx en Martijn Schippers een groot aantal internationaal vermaarde sprekers op: David Hummel (HvJ en Universiteit van Leipzig, Duitsland), Marie Lamensch (Université Catholique de Louvain en Vrije Universiteit Brussel, België), Patrice Pillat

⁹⁸ EFS staat voor European Fiscal Studies. Meer informatie kan worden gevonden op de website van EFS, Erasmus Universiteit Rotterdam: <https://www.europesefiscalestudies.nl/>.

⁹⁹ Voor meer informatie over de bundel wordt verwezen naar: <https://www.europesefiscalestudies.nl/2021/02/15/jubileumbundel-30-jarig-bestaan-efs/#more-8930>. De bundel is voor abonnees van NLFiscaal beschikbaar via: https://www.nlfiscaal.nl/nlfiscaal-doc/me_nlfboek2021_0001.

¹⁰⁰ Voor meer informatie wordt verwezen naar: <https://www.europesefiscalestudies.nl/top-level-seminars/seminar-eu-vat-recent-developments-and-outlook/>.

In april 2021 vond voor de eerste keer een door Clive Jie-A-Joen georganiseerd Top-Level Seminar Transfer Pricing plaats.¹⁰¹ Tijdens de internationale editie van dit 'Top-Level Seminar Transfer Pricing: Current State of Play and Outlook' stonden de belangrijkste

ontwikkelingen op het gebied van transfer pricing centraal en discussieerden transfer pricing en belastingsspecialisten over deze ontwikkelingen. Tijdens dit seminar trad naast Maarten de Wilde, Madeleine Merckx, Martijn Schippers, Clive Jie-A-Joen en Barend Broen een groot aantal internationaal vermaarde sprekers op: Isabel Verlinden (PwC, België), Monique van Herksen (Simmons & Simmons), Jan-Paul Vestering (Head of Transfer Pricing Nestlé, Zwitserland), Önder Albayrak (Head of Transfer Pricing Sanofi), Marlies de Rooter (EY), Maikel Evers (EY), Raymond Luja (Universiteit Maastricht), Jeroen Kuppens (Meijburg), Liu Lu (Prologis) en Antonio Russo (Baker McKenzie).

EFS heeft in 2021 ook drie post-masteropleidingen verzorgd.¹⁰² De deelnemers sluiten de post-masteropleiding af met het schrijven van een verhandeling. Een selectie van deze verhandelingen wordt op de EFS-website gepubliceerd.¹⁰³ Sommige deelnemers werken hun verhandeling om tot een artikel voor een fiscaal tijdschrift. Zo bewerkte Sandra Schänzer haar verhandeling tot een artikel dat in 2021 in MBB is gepubliceerd.¹⁰⁴

¹⁰¹ Voor meer informatie wordt verwezen naar: <https://www.europesefiscalestudies.nl/top-level-seminars/top-level-seminar-transfer-pricing/>.

¹⁰² De Post-Master Internationaal en Europees Belastingrecht, de Post-Master Indirecte Belastingen en de Engelstalige Post-Master Customs Law.

¹⁰³ <https://www.europesefiscalestudies.nl/papers/theses/>.

¹⁰⁴ S.M.M. Schänzer, Discrimineert de Nederlandse voorheffing bij uitgaande portfoliodividenden?, MBB 2021, (4), blz. 13-24..

5 Kennismaking van studenten met het onderzoek

De meeste onderzoekers die verbonden zijn aan het onderzoeksprogramma geven ook onderwijs in de bachelor- en/of masteropleiding Fiscaal Recht en Fiscale Economie. Het onderzoeksprogramma vindt het belangrijk dat onze studenten in aanraking komen met het binnen het programma verrichte onderzoek. Dit wordt op een aantal wijzen bewerkstelligd. Daarnaast verwerken diverse docenten hun onderzoeksresultaten ook in het (gast)onderwijs dat ze in andere ESL-opleidingen en op andere EUR-faculteiten (RSM, ESE, ESHCC) geven.

5.1 Inbedding onderzoek in het onderwijs

In de meeste vakken komt het in het programma verrichte onderzoek terug. Zo komt het binnen het thema *Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht* verrichte onderzoek terug in de bachelorvakken Vennootschapsbelasting, Omzetbelasting en Internationaal en Europees belastingrecht, in de mastervariant indirecte belastingen en in de mastervakken van de directe belastingen mastervariant Verdieping vennootschapsbelasting, Verdieping internationaal belastingrecht, Verdieping Europees belastingrecht, Fiscaal confrontatievak en in de Capita Selecta Van eenmanszaak tot internationaal concern. In de mastervariant indirecte belastingen is het onderzoek op het gebied van btw en douane aan alle vakken te koppelen, maar het komt het meest prominent naar voren in de vakken internationale grondslagen van de indirecte belastingen, EU-douanerecht en accijnzen, internationale handel en werkcollege btw. De onderzoekslijn rechtsbescherming is ingebed in het bachelorvak Formeel belastingrecht en in de directe belastingen master in de Capita Selecta Formeel belastingrecht. Maarten de Wilde gaf in de master Ondernemingsrecht van ESL het nauw aan zijn onderzoek gerelateerde online gastcollege *Ontwikkelingen internationale winstbelastingheffing (incl. Prinsjesdag jl.)*. Die nauwe verbondenheid gold eveneens voor zijn online gastcollege *BEPS 2.0 developments; Two-pillar approach by the OECD* in de fiscaal economische master van de ESE. Het onderzoek van Walter de Wit komt tevens terug in zijn vakken Customs Fundamentals I en II van de multidisciplinaire opleiding Customs & Supply Chain Compliance van Rotterdam School of Management (RSM).

Het onderzoek binnen het thema *Lokale belastingheffing in de 21e eeuw* komt terug in het bachelorvak Heffingen lokale overheden. Dit vak sluit af met een integratiecollege waarin de fiscale beleidsmogelijkheden voor lokale overheden met verduurzaming aan de orde komen. Vanwege de onderzoekservaring op dit terrein heeft Arjen Schep met Veerle Drok (EY) in 2021 een nieuwe Capita Selecta opgezet voor masterstudenten: *Sustainability & Tax*. In deze collegereeks worden de Sustainable Development Goals in brede zin in verbinding gebracht met belastingen. Het onderzoek over duurzaamheid, dat zowel deel uitmaakt van het onderzoeksthema *Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht* als *Lokale belastingheffing in de 21e eeuw* komt duidelijk terug in dit vak. Sustainability was ook een belangrijk thema in de International

Erasmus School of Law

Capita Selecta Fiscaal recht Sustainability & Tax 2021 - 2022

(Hoe) Kan de fiscaliteit de wereld veranderen?

Een einde aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. Dat is de kern van de 17 Sustainable Development Goals (SDGs) van de Verenigde Naties, die op basis daarvan een ontwikkelingsagenda 2015-2030 hebben vastgesteld. In het nieuwe mastervak Capita Selecta 'Sustainability & Tax' krijgen studenten via (gast-) colleges een introductie in de rol die belastingen en heffingen kunnen spelen bij het nastreven van deze werelddoelen voor duurzame ontwikkeling. De SDGs kunnen worden ingedeeld in drie thema's, welke thema's ook de opzet van het vak vormen: maatschappelijke duurzaamheid, economische duurzaamheid en ecologische duurzaamheid.

Fiscale onderwerpen die aan de orde komen zijn:

- Fair share
- International Environmental Law
- Domestic Resource Mobilisation
- Gender gelijkheid
- Fiscale behandeling vastgoed en circulair bouwen
- Financiële aspecten, onder meer subsidies en externe verslaglegging
- Indirect en directe belastingen van duurzaamheid
- Energiebelasting en ODE
- EU ETS, CBAM en andere CO₂-belastingen en -heffingen
- Belastingheffing van plastic en andere verpakkingen
- Arvalbelastingen en -heffingen
- Vlieg- en autobelastingen
- Ethiek en gedragswetenschappelijke invloed
- Water gerelateerde belastingen en -heffingen

Gastdocenten:

Naast docenten die verbonden zijn aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en andere universiteiten, zullen onder meer gastdocenten uit het bedrijfsleven, de Belastingdienst en belastingadvieswereld hun visie en uitleg aan studenten geven.

Coördinatoren:

- Prof. dr. Arjen Schep LLM – Bijzonder Hoogleraar Heffingen van Lokale Overheden Erasmus School of Law, Wetenschappelijk directeur Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale overheden
- Veerle Drok LLM – Consultant Milieubeelastingen en -heffingen Ernst & Young, mede- vakcoördinator Erasmus School of Law

Multidisciplinary Summer School *The right way to inclusion and diversity via the music of the 'West Side Story'*, een samenwerkingsverband tussen ESL (Emese von Bóné) en ESHCC (Paul van de Laar), tijdens welke Sigrid Hemels de op haar Zweedse onderzoek gebaseerde presentatie *Inclusive taxation or gender bias* gaf. In het vak Openbare

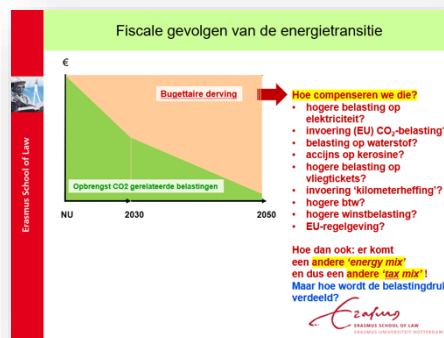
Financiën wordt eveneens veel aandacht aan het thema duurzaamheid besteed, niet alleen in de reguliere colleges van Sigrid Hemels, maar ook in het jaarlijkse gastcollege van Han Kogels over Klimaatverandering, energietransitie en belastinginstrumenten.

De onderzoekslijn Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen komt terug in het bachelorvak Openbare Financiën en het mastervak Schenk-, Erf-, Overdrachtsbelasting en Estate planning. Ook gaf Dick Molenaar een gastcollege tijdens de minor Sport & Recht en gaf Sigrid Hemels het gastcollege *Government interference through tax incentives* in het mastervak Museums in Context van de ESHCC.

In het Fiscaal confrontatievak (FCV) komt van alle deelthema's onderzoek aan de orde. Bovendien maken studenten in dit vak ook kennis met het onderzoek van onderzoekers uit andere ESL-onderzoeksprogramma's. Dit vak laat studenten kennis maken met wat (fiscale) wetenschapsbeoefening betekent. Sigrid Hemels en Wibren van der Burg (onderzoeksprogramma Rethinking the Rule of Law) zijn de voor dit vak verantwoordelijke hoogleraren, Erik Ros coördineert het vak. Studenten krijgen inzicht in wetenschappelijke onderzoeksmethoden en dilemma's. Wetenschappers (gepromoveerden en promovendi van binnen en buiten de ESL) vertellen in het vak over hun onderzoek en de dilemma's waar ze mee te maken krijgen. Menno van Werkhoven gaf met Bas Jansen van de TU Delft een gastcollege over de IT-uitdagingen van de hedendaagse fiscalist, zijn onderzoeksonderwerp. Marcel Jakobsen en Joop Kluit spraken over Tax & Technology. Wibren van der Burg en Esther Huiskers-Stoop (Universiteit Leiden, gepromoveerd op de EUR) spraken over het doen van empirisch en interdisciplinair onderzoek. Arjen Schep gaf college over het doen van onderzoek in opdracht: hoe zorg je ervoor dat je wetenschappelijk en onafhankelijk blijft. Onno Ydemag ging in op het thema historisch onderzoek over belastingen. Claire Hofman en Lieselot Bisschop (onderzoeksprogramma Monitoring Safety and Security) spraken over het onderzoeksgebied van de criminologie en belastingen. In het kader van het Fiscaal confrontatievak moeten studenten ook zelf wetenschappelijke activiteiten verrichten rondom hun eigen scriptie, zoals peer reviews en het maken van een poster waarin de studenten hun scriptieonderzoek presenteren. In voorgaande collegejaren presenterden onze studenten hun poster ook ten overstaan van elkaar en docenten van de sectie Fiscaal recht. Door de coronamaatregelen heeft de fysieke posterpresentatie in 2021 geen doorgang kunnen vinden. Studenten hebben tijdens FCV wel een zelfgemaakte poster van hun scriptie moeten maken en digitaal moeten inleveren.

Bij het mastervak Verdieping Europees belastingrecht leveren studenten wekelijks een creatieve schrijfopdracht in over een actueel onderwerp op het terrein van het Europees belastingrecht. In de bachelor wordt aandacht besteed aan schrijf- en onderzoeksvaardigheden in het vak Juridisch Academische Vaardigheden.

Ook buiten het reguliere onderwijsprogramma laten leden van het onderzoeksprogramma studenten met hun onderzoek kennismaken. Zo sprak Erik Ros, evenals toenmalig staatssecretaris van Financiën, Vijlbrief, onze studenten toe die via de Stichting Belastingwinkel Rotterdam (SBR) op de Landelijke Aangiftedag in Rotterdam

vrijwillig aangiften gingen invullen. Sigrig Hemels kon bij de opening van de SBR Aangiftedag Den Haag de studenten wel live toespreken. Zij gaf hen in de Centrale Bibliotheek Den Haag de presentatie *Het rapport van de Commissie Draagkracht*. Daarnaast is Sigrig sinds 2017 betrokken bij Studiegezelschap Lothgenoten, een geselecteerde groep excellente studenten van alle ESL-opleidingen die op zoek zijn naar meer diepgang in hun studie en onder meer zesmaal per jaar een gastsprekersbijeenkomst organiseren waarin ze juristen, fiscalisten en criminologen die op verschillende plekken werkzaam zijn vragen te spreken over hun bezieling in het recht.¹⁰⁵

5.2 Scripties van studenten in relatie tot het onderzoeksprogramma

De meest directe link die studenten hebben met het onderzoek uit het onderzoeksprogramma is als zij hun bachelorwerkstuk of masterscriptie binnen een van deze thema's schrijven. Dit gebeurt regelmatig en wordt ook aangemoedigd. Veel studenten schrijven scripties op het gebied van de vennootschapsbelasting en het Europees en internationaal belastingrecht, waarbij BEPS en de invloed van het Unierecht regelmatig terugkomende thema's zijn. In de master indirecte belastingen gaan de scripties over het algemeen over de omzetbelasting en het douanerecht.

Studenten kunnen bovendien ook scripties schrijven op specifieke onderzoeksonderwerpen van aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoekers, zoals duurzaamheid, lokale belastingen, IT & Tax en fiscaliteit en kunst/goede doelen. Vanuit het de onderzoekslijn indirecte belastingen en internationale handel werd in 2021 een scriptieproject duurzaamheid georganiseerd. Vier studenten uit de masteropleiding Fiscaal Recht en twee studenten uit de masteropleiding Fiscale Economie schreven binnen dit project onder begeleiding van Madeleine Merx, John Gruson en Martijn Schippers hun masterscriptie. Het project is op 31 augustus afgesloten met een seminar, waarover ESL ook op haar website heeft bericht.¹⁰⁶ Tijdens het seminar hebben de studenten een korte

voordracht gehouden en de bevindingen met de aanwezigen gedeeld. Jannemarie Bakker sprak over haar onderzoek naar de inzet van btw-tarieven ter stimulering van de circulaire economie. Wouter Janssen sprak over de regeling voor tweedehands goederen in de btw in relatie tot de circulaire economie. Tim Raymakers presenteerde zijn voorstel om in plaats van btw een belasting op onttrokken waarde te heffen. Philip van Moll besprak zijn conclusie dat de energiebelasting anders moet worden ingericht om in te spelen op toekomstige onbalans op de elektriciteitsmarkt. Quiyrine den Brinker presenteerde haar onderzoek naar een belasting op vlees en Ikram Bendami ging in op de heffing van belasting op single-use plastics, zoals ingevoerd door de EU als onderdeel van de eigen middelen en op nationaal niveau door bepaalde EU-lidstaten. Tijdens de discussie met de zaal kwam onder andere uitgebreid aan bod of milieu- of klimaatdoelstellingen een inbreuk op het neutraliteitsbeginsel (soortgelijke goederen of diensten gelijk belasten) kunnen rechtvaardigen. De

¹⁰⁵ <http://lothgenoten.nl>

¹⁰⁶ <https://my.eur.nl/nl/esl-employee/nieuws/mini-symposium-duurzaamheid-en-indirecte-belastingen>

slotconclusie was dat nog veel onderzoek over duurzaamheid en indirecte belastingen noodzakelijk is. De scripties zijn daaropvolgend gepubliceerd op VAT Update zodat zij voor een breder publiek toegankelijk zijn.¹⁰⁷

Arjen Schep streeft ernaar studenten die hij bij hun bachelorwerkstuk of masterscriptie begeleidt te koppelen aan concrete fiscale projecten van lokale overheden of onderzoeksprojecten die binnen het ESBL plaatsvinden. Daarvoor benadert hij zijn netwerk in september via LinkedIn. Studenten kunnen solliciteren op de bachelorwerkstukprojecten die vooraf zijn bepaald. Er is vast contact met de gemeente Amsterdam en met het Ministerie van BZK waar geregeld studenten het schrijven van een bachelorwerkstuk of masterscriptie koppelen aan een stageperiode.

Menno van Werkhoven begeleidt jaarlijks masterstudenten bij scripties op het gebied van tax technology. Sigrid Hemels begeleidde dit jaar een scriptie van Yoran van der Pijl over de bijdrage die fiscaliteit kan leveren bij het behoud van religieus erfgoed, een onderwerp dat zeer nauw raakte aan het onderwerp waarover Mitra Tydeman bij Sigrid een proefschrift schrijft. Zij vormden daarom met Dick Molenaar, die als co-promotor bij Mitra's proefschrift is betrokken, de afstudeercommissie van deze scriptie, hetgeen een zeer inhoudelijke discussie met de student opleverde.

Sommige studenten lukt het om, vaak met hulp van leden van het onderzoeksprogramma, onderzoek dat ze voor hun scriptie hebben moeten doen, om te zetten in een artikel. Zo publiceerde het Weekblad fiscaal recht in 2021 een artikel van voormalig studente Michelle Klootwijk en Dick Molenaar getiteld *Sporters, artiesten en de belastingheffing van de digitale economie*. Een Engelstalige versie verscheen in *Sports Law & Taxation*.¹⁰⁸ Michelle had in 2020 haar masterscriptie over dit onderwerp geschreven. Lennart van Verseveld, afgestudeerd in 2019, bewerkte zijn door Martijn Schippers begeleide scriptie over terugwerkende kracht in het douanerecht om tot een tweeluik in het MBB in 2020 en in 2021 volgde een Engelstalige bewerking inspelend op actuele ontwikkelingen in *EC Tax Review*.¹⁰⁹

Door studenten te begeleiden in het omwerken van goede scripties tot een artikel, hopen de leden van het onderzoeksprogramma deze studenten ook enthousiast te maken voor het doen van onderzoek. Een eerste selectiestap hierbij is de prijs voor het beste bachelorwerkstuk. De prijswinnaars worden tijdens de feestelijke B3 buluitreiking bekend gemaakt. Deze is vanwege de coronabeperkingen verschoven naar het voorjaar van 2022. Daarom kunnen we in dit jaarverslag nog niet rapporteren over de winnaars van 2021.

¹⁰⁷ <https://www.vatupdate.com/2021/10/14/sustainability-and-indirect-taxes-thesis-project-erasmus-university-rotterdam/>.

¹⁰⁸ Molenaar, D., Klootwijk, M. (2021). Sportspersons, entertainers and taxing the digital economy. *Sports Law & Taxation*, 2021(09), 41-44

¹⁰⁹ J.L. van Verseveld, With the Wisdom of Hindsight, *EC Tax Review* 30(4), 189-198.

6 Zichtbaarheid van het programma

In 2021 was het programma op diverse wijzen zichtbaar, onder meer via wetenschappelijke en vaktechnische publicaties, bijdragen aan (online) conferenties en seminars en optredens in de media. Voor een volledig overzicht van alle activiteiten verwijzen wij naar de annex, waarin alle kwantitatieve gegevens en een overzicht van de onderzoeksoutput zijn opgenomen. In deze paragraaf wordt een aantal activiteiten nader belicht.

6.1 Kernpublicaties

Publicaties zijn een belangrijk middel om te communiceren over de resultaten die binnen het onderzoeksprogramma worden behaald. In 2021 publiceerden deelnemers aan het onderzoeksprogramma in totaal 67 wetenschappelijke publicaties, waarvan 24 internationaal en 43 nationaal waren. Een aantal wetenschappelijke kernpublicaties van 2021 zijn:

- Hemels, S.J.C. (2021). Tax reactions on entrepreneurial philanthropy. The case of the Netherlands. In Peter, H. & Huber, G.L. (Ed.), *The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy* (1st ed.) (p.465-475). Routledge.
- Hofman, C. (2021). Belastingheffing of strafheffing? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(72), 491-500.
- Kavelaars, P. (Ed.) (2021), *European Fiscal Essays*. NLFiscaal.
- Merkx, M.M.W.D., Janssen, A.D.M. Lamensch, M., & Lock, J. (2021). New EU VAT-Related Obligations for E-commerce Platforms Worldwide: A Qualitative Impact Assessment. *World Tax Journal*, 13(3), 441-480.
- Merkx, M.M.W.D., Schippers, M.L., Van den Eijnde, I. & Lamensch, M. (2021), Terra/Wattel European Tax Law Volume II: Indirect Taxation. Wolters Kluwer. Fiscale handboeken.
- Wilde, M., Hofman, T.J., & Nabbe, E.R.P. (2021). Multinationals en de vennootschapsbelasting. In J. J. M. Donders, & C. A. de Kam (Eds.), *Geven en nemen; Over bouwstenen voor een beter belastingstelsel* (pp. 77-89). Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. Dreesforum Vol. 7

Voor de valorisatie van het wetenschappelijk onderzoek dat in het onderzoeksprogramma plaatsvindt, zijn ook vaktechnische publicaties van belang. In 2021 publiceerden deelnemers aan het onderzoeksprogramma 102 vaktechnische artikelen, boeken en boekhoofdstukken. Bij vaktechnische publicaties ligt de nadruk op communicatie met Nederlandse fiscale beleidsmakers, uitvoerders, rechters en praktijkfiscalisten. Het is daarom logisch dat 94 van deze publicaties in het Nederlands waren. Een aantal kernvakpublicaties van het onderzoeksprogramma waren in 2021:

- Bont, G. de (2021). Praktische fiscale rechtsbescherming, alle fiscale geschillen uitsluitend bij de belastingrechter. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1329).
- Jie-A-Joen, C.S.J., & van Herksen, M.I.E. (2021). What The New OECD Double-Tax Procedure Statistics Tell Us. *LAW360*, 1.
- Molenaar, D., Klootwijk, M. (2021). Sportspersons, entertainers and taxing the digital economy. *Sports Law & Taxation*, 2021(09), 41-44.
- Monsma, A., & Noordegraaf, M. (2021). Goed gedrag belonen: over de groene heffingskorting. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(10), 751-759.

Vele leden van het onderzoeksprogramma leveren een belangrijke bedrage aan de duiding van fiscale jurisprudentie, beleid en wetsvoorstellen via hun annotaties in fiscale vaktijdschriften. In totaal zijn in 2021 154 annotaties verschenen van leden van het onderzoeksprogramma. Een aantal voorbeelden van annotaties die een duidelijke link met het onderzoeksprogramma hebben:

- Arzini, N.P., & Bijl, J. (2021). Is weigering btw-af trek in verband met fraude beperkt tot ontdoken belastingbedrag (A)? (prej.vr. zaak C-596/21). 3969. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 28/09/21 Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht, 2021(47).
- Boei, W. (2021). Besluit op WOB-verzoek over Handboek administratief proces vpb. NLFiscaal, 2021(1301).
- Boomsluiter, E. (2021). Aan splitsing lagen zakelijke overwegingen ten grondslag. NLFiscaal, 2021(0004).
- Molenaar, D. (2021). Kamerbrief fiscaal verdragsbeleid sporters en artiesten. Noot bij: Ministerie van Financiën, 21/01/21 (NLFiscaal 2021/0317). *NLFiscaal*, 2021(0317).
- Wilde, M. (2021). Beantwoording Kamervragen over één mondiaal minimumtarief voor winstbelasting. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1484).

6.2 Valorisatie door conferenties en lezingen

Door middel van conferenties en lezingen delen we de bevindingen die we in het kader van het onderzoeksprogramma hebben verworven met andere wetenschappers, praktijkfiscalisten of een breder publiek. Diverse leden van de onderzoeksgroep hebben (online) lezingen gegeven en deelgenomen aan al dan niet digitale conferenties, vaak met een interdisciplinair of internationaal karakter. Deze onderzoeksoutput is opgenomen in tabel 5 van de annex en is ook deels aan de orde gekomen in paragraaf 2.

6.3 Invloed op overheidsbeleid

Leden van het onderzoeksprogramma worden regelmatig op grond van hun expertise en onderzoeksoutput geconsulteerd door overheidsorganen, zowel lokaal, nationaal als internationaal. Het onderzoek dat plaatsvindt binnen het programma sluit dan ook perfect aan bij actuele thema's waar overheden mee worden geconfronteerd. We noemen een aantal in het oog springende voorbeelden uit het jaar 2021.

De erkenning van het ESBL als wetenschappelijk expertisecentrum blijkt onder meer uit de uitnodigingen om als wetenschappelijk expert deel te nemen aan departementale werkgroepen. In 2021 nam Arjen Schep deel aan een departementale werkgroep die de herziening van de provinciale belastingen onder de loep nam, leidend tot het rapport *Herziening van het provinciaal belastinggebied*.¹¹⁰ Onderdeel van de deelname aan de werkgroep was onder meer het schrijven van een overzichtsnotitie over het provinciaal belastinggebied.¹¹¹ Anneke Monsma schreef een korte beschouwing over het rapport.¹¹² Zij heeft ook meegedacht over de gevolgen voor de WOZ-waardering van een nieuw te bouwen Feyenoord-stadion. Arjen Schep gaf tijdens een in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu door Wing georganiseerde online bijeenkomst een reflectie op de discussie over de toekomst van het belastinggebied van de waterschappen.

Ilona van den Eijnde en Walter de Wit werkten mee aan een rapport in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over de haalbaarheid van een verbruiksbelasting op vlees(producten).¹¹³ Ilona was de penvoerder van dit rapport en verwerkte het tot een artikel in

¹¹⁰ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/05/27/aanbieding-rapport-herziening-provinciaal-belastinggebied>

¹¹¹ A.W. Schep, *Fiscaal-juridisch overzicht provinciaal belastinggebied* (notitie in opdracht van het Ministerie van BZK), Rotterdam: ESBL 2020, <https://www.eur.nl/sites/corporate/files/2021-02/2020-09-01-notitie-provinciaal-belastinggebied-esbl.pdf>.

¹¹² A.P. Monsma, 'Rapport herziening provinciaal belastinggebied', *NLFiscaal* 2021/1154.

¹¹³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/01/de-onmogelijkheden-van-een-verbruiksbelasting-op-vlees>.

MBB.¹¹⁴ Het rapport kreeg veel aandacht, niet alleen in de vakliteratuur, maar ook in bijvoorbeeld Het Financieele Dagblad.¹¹⁵

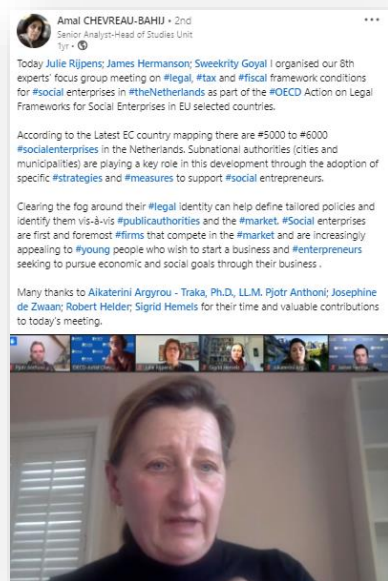
Sigrid Hemels sprak op een online seminar dat het Ministerie van Financiën had georganiseerd over het rapport van de Commissie Draagkracht. Zij zette vraagtekens bij het uitgangspunt van de commissie, dat draagkracht op gezinsniveau moet worden gemeten. Gezien de nadelen die een gezinsbelasting voor de arbeidsparticipatie van vrouwen heeft en het empirische gegeven dat een gezinsbelasting vooral in het belang van een kleine, beter verdienende groep is, was zij van mening dat het de voorkeur verdient om het individu als uitgangspunt te houden. Overigens zag ze hier ook duidelijke aanknopingspunten voor in het rapport. De andere sprekers waren Hans Vijlbrief, staatssecretaris van Financiën; Henk Don, voorzitter van de Commissie; Cok Vrooman van het SCP en Jan-Maarten

Sonsbeek van het CPB.

Sigrid was ook een van de deskundigen die waren uitgenodigd voor een virtuele meeting van het OECD Centre for Entrepreneurship, SMEs, Regions and Cities. Dit in het kader van het implementatietraject van de *Guidelines and Good Practices to develop Legal Frameworks for Social Enterprises*. Het betrof een discussiebijeenkomst met Nederlandse deskundigen op dit terrein over kansen en uitdagingen bij het ontwikkelen van juridische raamwerken in de Nederlandse context. Ook werd Sigrid door een medewerker van de OECD benaderd die werkte aan het Pillar 2 voorstel en in het kader van de uitzondering voor non-profit organisaties vragen had over hoe dit begrip te definiëren zonder bona fide organisaties uit te sluiten maar evenmin mogelijkheden voor misbruik te scheppen.

Reinout Kok en Madeleine Merckx waren in 2021 lid van de Commissie wetsvoorstellen van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB). Deze commissie geeft technisch commentaar op wetsvoorstellen, concept beleidsbesluiten, voorgestelde Europese richtlijnen met grote fiscale relevantie en op fiscale internetconsultaties. Clive Jie-A-Joen is bestuurslid van de sectie Transfer Pricing van de NOB. Madeleine Merckx en Walter de Wit zijn bestuurslid van de sectie Omzetbelasting van de NOB. Walter de Wit en Martijn Schippers zijn bestuurslid van de sectie Douane van de NOB. Veerle Drok is secretaris van de sectie Lokale- en Milieueffingen van de NOB. Deze secties geven ook input op wetscommentaren van de Commissie wetsvoorstellen op hun terrein. Anneke Monsma neemt deel aan de commissie Lange Termijn Agenda Belastingen van de Landelijke Vereniging Lokale Belastingen (LVLB) en het vakinhoudelijke (wetgevings)overleg van de NOB. Zowel Anneke als Arjen Schep zijn lid van de werkgroep regelgeving en actualiteiten van de LVLB.

6.4 Optredens in de media

Diverse leden van het onderzoeksprogramma worden door de media als deskundigen op hun vakgebied beschouwd. Zij worden dan ook regelmatig benaderd door de media. Wij zien het ook als onderdeel van ons taak als publiek gefinancierde wetenschappers om met deze journalisten in gesprek te gaan. Soms hebben

¹¹⁴ I. van den Eijnde, *Kan de honger naar nieuwe verbruiksbelastingen worden gestild?*, MBB, SDU 2021, aflevering 7.

¹¹⁵ <https://fd.nl/economie-politiek/1375920/onderzoekers-invoering-vleestaks-is-onhaalbaar-ika2ca3Y5OZv>.

journalisten alleen behoefte aan achtergrondinformatie en een inhoudelijke check en leidt het contact niet tot een media-uiting of niet tot een quote en wordt het dus ook niet gerapporteerd in onze onderzoeksoutput. Wij zien dit echter als onderdeel van onze maatschappelijke taak en als een wijze om bij te dragen aan sociale impact van ons wetenschappelijke werk.

Regelmatig leiden contacten met journalisten wel tot concrete output. In 2021 hebben diverse leden van het onderzoeksprogramma via uitingen in de populaire media de binnen het onderzoeksprogramma opgedane kennis kunnen delen met een breed publiek. Het betrof interviews op televisie, de radio en in kranten en opinies in landelijke dagbladen.

Maarten de Wilde was in 2021 weer uitgebreid in de media, zijn onderzoek is uitermate actueel en journalisten hebben veel behoefte aan duiding van alle internationale ontwikkelingen, onder meer op het gebied van de internationale afspraken over winstbelastingen (Pillar 1 en Pillar 2). Om maar

een paar voorbeelden te noemen: op 5 juni zat hij in het acht uur journaal van de NOS en ook stond hij op nos.nl,¹¹⁶ hij werd op 12 mei geïnterviewd in het NOS Radio1 Journaal en hij stond in NRC (tweemaal),¹¹⁷ Trouw,¹¹⁸ en Het Financieel Dagblad¹¹⁹. Online was hij ook dominant aanwezig: hij werd meerdere keren bevestigd door nu.nl,¹²⁰ Erasmus Magazine¹²¹ en TaxLive.¹²²

Ook Martijn Schippers werd veelvuldig gevraagd om duiding te geven aan internationale ontwikkelingen op zijn vakgebied. Zo verscheen hij drie keer in de uitzending van het programma Ochtenspits op radiozender BNR over respectievelijk Brexit, het nieuwe beleid van president Biden en de publicatie van het voorstel voor een CBAM in de EU. Deze drie onderwerpen hebben ook aanleiding gegeven voor publicaties in respectievelijk het MBB, TFO en Weekblad fiscaal recht.¹²³ Over Brexit verscheen daarnaast een aantal quotes van hem in de Volkskrant¹²⁴ en NRC.¹²⁵

¹¹⁶ Europese Commissie verliest belastingzaak van Amazon.

¹¹⁷ EU krijgt geen vat op Amazon en Mediamiljarden, Netflix en ViacomCBS streamen door Amsterdam.

¹¹⁸ G7 tekent 'gedenkwaardig belastingakkoord'.

¹¹⁹ Experts verdeeld over betekenis G7-akkoord over winstbelasting multinationals.

¹²⁰ Nederland komt niet af van imago als belastingparadijs maar is dat terecht?, Lek in internationale belastingplannen geeft bedrijven ontwijkingroute, Kritiek op wereldwijde belastingdeal voor multinationals zwelt aan.

¹²¹ 'Waarom het afschaffen van belastingparadijzen tot chaos kan leiden', 'Nieuwe OESO-akkoord is een doorbraak voor eerlijke belasting', 'OESO biedt multinationals handvatten voorbelastingontwijking'.

¹²² Europese Commissie kiest perfect moment voor lancering nieuwe belastingplannen, Minimumbelasting-voorstel OESO kwetsbaar doorpotentieel lek.

¹²³ M.L. Schippers, Brexit – It is all about customs, *MBB* 90(13), p. 4-18, M.L. Schippers, Handelsliberalisatie en multilateralisme op hun retour?, *Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht* 2022(178), M.L. Schippers & W. de Wit, Voorstel voor een mechanisme voor koolstofcorrectie aan de grens (CBAM), *Wfr* 2021(233) en M.L. Schippers & W. de Wit, Proposal for a Carbon Border Adjustment Mechanism, *Global Trade and Customs Journal* 17(1), p. 10-18.

¹²⁴ Quotes in: Remco Andersen Dat papierje moet wel klaarliggen als de boot in Engeland afmeert.

¹²⁵ Quotes in: Mark Beunderman Britse bedrijven handelen om Brexit heen met Europa.

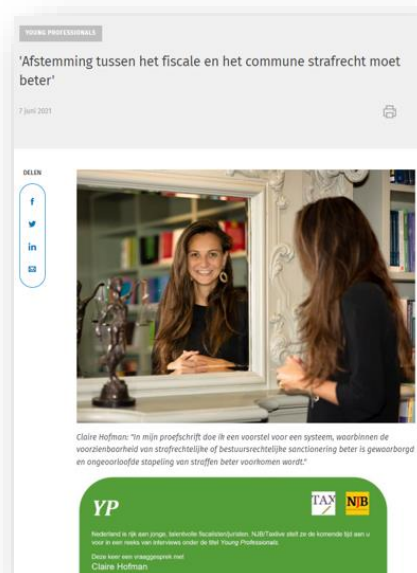
Ook het onderzoeksgebied van Arjen Schep, de lokale belastingen, mocht in 2021 weer op veel belangstelling van de media rekenen. Het televisieprogramma Kassa (BNN/VARA) besteedde aandacht aan de afhandeling

door gemeenten van bezwaarschriften tegen de WOZ-waarde die worden ingediend door bedrijven die werken op basis van no-cure-no-pay. Arjen Schep werd in de uitzending geïnterviewd. Ook de website gaf aandacht aan dit onderwerp.¹²⁶ In een radio-item van NPO Radio 1 (Stax & Twan) gaf Arjen Schep tekst en uitleg bij de stijging van de gemeentelijke heffingen. Er werd ook op de website aandacht aan besteed.¹²⁷ Ook sprak hij op NPO Radio 1 (Blok & Twan) over hoe het komt dat je in de ene gemeente wel en in de andere geen hondenbelasting betaalt. Er werd ook op de website aandacht aan besteed.¹²⁸ In NRC werd hij geciteerd in een artikel over de gevolgen van de corona-

crisis voor de WOZ-waardering van zakelijk vastgoed.¹²⁹ Dit mede naar aanleiding van het onderzoek dat het ESBL voor de Waarderingskamer deed hierover. Een journalist van het FD besteedde in een nieuwsitem in die krant¹³⁰ aandacht aan een column die Arjan eerder in Vakstudie Nieuws had geschreven.¹³¹

Claire Hofman werd over haar promotieonderzoek geïnterviewd in het NPO Radio 1 programma Dr. Kelder en co.¹³² Ook NJB/TaxLive besteedde uitgebreid aandacht aan haar onderzoek in een interview in de serie Young professionals over jonge, talentvolle fiscalisten/juristen.¹³³ Ook stond ze in de ESL-rubriek *In de Spotlight*.

Peter Kavelaars werd ook in 2021 regelmatig

geïnterviewd door diverse media (RTL nieuws, Radio 1, BNR en de Telegraaf) en schreef weer een groot aantal columns in het Antilliaans Dagblad.

¹²⁶ <https://www.bnnvara.nl/kassa/artikelen/gemeenten-te-slordig-bij-bepalen-woz-waarde>.

¹²⁷ Zie: <https://www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/4d93d71c-4925-44b1-b318-76cf1e03d538/gemeentelijke-heffingen-stijgen-fors-waarom-en-hoe-het-wordt-berekend>

¹²⁸ Zie: <https://www.nporadio1.nl/nieuws/binnenland/4d93d71c-4925-44b1-b318-76cf1e03d538/gemeentelijke-heffingen-stijgen-fors-waarom-en-hoe-het-wordt-berekend>

¹²⁹ Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/03/18/is-een-hotel-dat-in-coronatijd-moet-sluiten-direct-minder-waard-a4036355?t=1640353962>

¹³⁰ <https://fd.nl/politiek/1411984/belastingbetaler-trekt-aan-het-kortste-eind-bij-fiscale-geheimhouding-oxl1carc4Udi>.

¹³¹ <https://www.taxlive.nl/nl/documenten/opinie/uitvergroot/wiens-belang-beschermt-de-fiscale-geheimhoudingsplicht-eigenlijk/>.

¹³² <https://www.nporadio1.nl/fragmenten/dr-kelder-en-co/8d486279-992a-4e81-9643-602350ba8b94/2021-10-01-flink-de-fiscus-foppen-fraude-of>.

¹³³ https://www.taxlive.nl/nl/documenten/nieuws/afstemming-tussen-het-fiscale-en-het-commune-strafrecht-moet-beter?utm_medium=email&utm_source=WKNL_TAXLIVE_TUESDAY_FRIDAY_VERSIE_EM_1_V2&utm_campaign=WKNL_Taxlive_Dinsdag_tm_Vrijdag%20%28Prodflow8AM%29%2FNLTA-18-OUT-9868&utm_source=Floqua&utm_econtactid=CWOLT000025809346

Sigrid Hemels schreef als vaste columnist in 2021 negen expert opinies in het Financieel Dagblad. De onderwerpen van deze opinies zijn nauw verbonden met haar onderzoek. Doordat de faculteit en zij ook op sociale media en de ESL/EUR-website aandacht gaven aan deze publicaties, kon een nog breder publiek worden bereikt. Zo kreeg haar LinkedIn-bericht over de opinie 'Bestrijd zwart werk door beloning van wit werk' 20.150 views. Deze opinie was een rechtstreeks gevolg van een gesprek aan de koffietafel met haar collega's in Zweden waaruit bleek dat in Zweden verbouwingen en schoonmaakwerkzaamheden vanwege fiscale subsidies veel vaker dan in Nederland in het 'witte' circuit plaatsvinden. Naar aanleiding van haar Zweedse onderzoeksthema 'gender

equality in taxation' schreef ze de FD-opinies *Vrouwen hebben geen baat bij een gezinsbelasting en Deeltijdsamenleving verdient betere wetgeving*. Een lezersbrief met een reactie op laatstgenoemde opinie werd in de brievenrubriek van het FD gepubliceerd.¹³⁴ Sigrid werd over financiële (on)afhankelijkheid van vrouwen en de daaraan verbonden fiscale aspecten ook geïnterviewd door het Algemeen Dagblad.¹³⁵ Haar FD-opinie *Sleutelen aan de btw? Wees toch wat creatiever over de ongeschiktheid van de BTW als beleidsinstrument* leidde tot een interview in *Nextens fiscaal advies*.¹³⁶ Haar opinie *Verhoging erfbelasting is perfecte politieke uitruil* werd door de Nextens online nieuwsbrief samengevat en verder verspreid.¹³⁷ Voor de boekenrubriek van Erasmus Magazine interviewde Maartje Braam haar over haar favoriete boek *Alice in Wonderland* en het verband met de fiscaliteit,¹³⁸ een artikel dat veel reacties opriep van andere (juridische) Alice liefhebbers in binnen- en buitenland.

6.5 Lidmaatschappen van redacties, vaste medewerkerschappen

Diverse leden van de onderzoeksgroep zijn als redactielid, vaste annotator of bewerkster verbonden aan een groot aantal publicaties op fiscaal terrein. Voor de onderzoeksgroep is dit een goede manier om naar buiten te treden en de contacten met andere fiscale wetenschappers en met de fiscale praktijk te onderhouden. Bovendien weerspiegelt dit de waardering van vakgenoten voor de fiscale expertise van de leden van de onderzoeksgroep.

¹³⁴ <https://fd.nl/opinie/1421234/brieven-van-lezers-nga2ca3Y5OZv>.

¹³⁵ Quotes in Lotte Kuipers "Rozemarijn (34) is financieel afhankelijk van haar partner: 'Kreeg een opmerking: jij profiteert van je man'" Algemeen Dagblad 2 maart 2021 <https://www.ad.nl/geld/rozemarijn-34-is-financieel-afhankelijk-van-haar-partner-kreeg-een-opmerking-jij-profi-teert-van-je-man~a38dc3b2/>.

¹³⁶ R.J. Meijer, Btw ongeschikt voor beleid, Nextens fiscaal advies, oktober 2021, p. 14-17.

¹³⁷ https://www.nextens.nl/fiscaal-nieuws/nieuws/verhoging-erfbelasting-op-de-formatietafel/?utm_campaign=NXNEW_nieuwsbrief_20210325&utm_medium=email&utm_source=Eloqua.

¹³⁸ Interview door Maartje Braam, 'Alice in Wonderland kan in iedere levensfase iets nieuws brengen' Erasmus Magazine 18 mei 2021, <https://www.erasmusmagazine.nl/2021/05/18/alice-in-wonderland-kan-in-iedere-levensfase-iets-nieuws-brengen/>.

- mr. M.P.L. Adriaansen: redacteur Wetteteksten Hoger Onderwijs.
- N.P. Arzini LL.M: annotator NTFR.
- W. Boei LL.M: vaste medewerker Vakstudie Nieuws Vandaag, annotator NLFiscaal.
- A.H.E. Bruin LL.M: annotator NLFiscaal.
- prof. mr. G.J.M.E. de Bont: vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht, lid van de redactieraad van Het Register, redacteur MBB, annotator Beslissingen in Nederlandse Belastingrechtspraak en NJ.
- mr. dr. E. Boomsluiters: annotator en redacteur NLFiscaal, redacteur Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen.
- S. Chen LL.M: editor van de nieuwsbrief van de China-Europe Commercial Collaboration Association (CECCA, gevestigd in Londen).
- V.F. Drok LL.M: annotator NLFiscaal.
- I. van den Eijnde LL.M: annotator Fiscaal Weekblad FED, annotator NLFiscaal.
- prof. dr. M.W.C. Feteris: lid van de redactie van Fiscaal Weekblad FED en van de reeks Fiscale Monografieën, vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht.
- M.D.C. Gomes Vale Viga MSc: annotator Vakstudie Nieuws, Fiscaal Weekblad FED, vaste medewerker Fiscale Berichten voor het Notariaat.
- mr. drs. J. Gruson: annotator NLFiscaal, Fiscaal Weekblad FED.
- prof. dr. S.J.C. Hemels: lid van de redactie van het Weekblad Fiscaal Recht, vaste medewerker Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN), peer reviewer intertax.
- mr. dr. C. Hofman: annotator Vakstudie Nieuws.
- L.C. van Hulten MSc: annotator NLFiscaal.
- prof. dr. P. Kavelaars: eindredacteur NLFiscaal, eindredacteur Pensioenbrief, redacteur Tijdschrift voor Pensioenvraagstukken, MBB en Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht, vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht, annotator Beslissingen in Nederlandse Belastingrechtspraak.
- prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok: vaste medewerker Weekblad Fiscaal recht, eindredacteur NLFiscaal (Dividendbelasting).
- prof. dr. H.A. Kogels: lid van de editorial board van EC Tax Review.
- mr. F.J.H.L. Makkinga: vaste medewerker Belastingblad.
- prof. dr. M.M.W.D. Merx: redacteur MBB en Fiscaal Weekblad FED, vaste medewerker Weekblad fiscaal recht, Taxvisions en BTW-bulletin, annotator BNB, NLFiscaal, lid editorial board Erasmus Law Review.
- dr. D. Molenaar: annotator NTFR en NLFiscaal, member editorial board Sports Law & Taxation.
- mr. A.P. Monsma: annotator NLFiscaal en Belastingblad.
- prof. dr. J.A. Monsma: redacteur Belastingblad, annotator BNB.
- drs. M.T.E. Robben: annotator Fiscaal Weekblad FED, NLFiscaal en Vakstudie Nieuws.
- dr. E.W. Ros: redacteur en redactiesecretaris MBB.
- prof. mr. dr. A.W. Schep: vaste medewerker Belastingblad en deelredacteur Vakstudie Nieuws, annotator BNB en Fiscaal Weekblad FED.
- dr. M.L. Schippers LL.M: annotator NLFiscaal.
- A. Schoneveld LL.M: annotator NLFiscaal.
- prof. mr. dr. M.F. de Wilde: clusterredacteur NDFR en NLFiscaal, annotator Highlights & Insights on European Taxation en NTFR, vaste medewerker Ars Aequi en Fiscaal Weekblad FED, peer reviewer Intertax.
- prof. dr. W. de Wit: annotator NLFiscaal en redacteur Douane Update.

6.6 Onderzoek voor derden

Het Erasmus Studiecentrum Belastingen Lokale overheden (ESBL) heeft in 2021 naast de zelf geïnitieerde onderzoeken en activiteiten ook diverse onderzoeken in opdracht verricht. We verwijzen hiervoor naar paragraaf 2.2.

6.7 Contacten met de fiscale praktijk

Leden van het onderzoeksprogramma houden op verschillende wijzen contact met de fiscale praktijk. Een groot aantal deelnemers is werkzaam bij een belastingadvieskantoor, advocatenkantoor of de Belastingdienst. Hierdoor vindt zowel kruisbestuiving van de wetenschap naar de praktijk als van de praktijk naar de wetenschap plaats, waarbij de wetenschappelijke integriteit door de onderzoekers steeds nadrukkelijk in het oog wordt gehouden.

Ook met de rechterlijke macht onderhoudt het onderzoeksprogramma nauwe banden. Maarten Feteris is raadsheer in de Belastingkamer van de Hoge Raad. Willem Boei is in 2021 gaan werken voor het wetenschappelijk bureau van de Hoge Raad. Madeleine Merx is rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Noord-Holland voor zaken op het gebied van de indirecte belastingen. Rechtbanken hebben veel te maken met procedures over lokale belastingen, in het bijzonder op het gebied van de WOZ. De expertise van de onderzoekers op het gebied van de lokale belastingen is dan ook zeer gezocht, zij zijn allen tevens werkzaam (geweest) als rechter-plaatsvervanger. Jan Monsma is raadsheer-plaatsvervanger bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en de Rechtbank Rotterdam. Ferry Makkinga is rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbanken Noord-Nederland en Oost-Brabant. Anneke Monsma is rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Rotterdam, Arjen Schep was daar tot 1 augustus 2021 eveneens rechter-plaatsvervanger.

De rechterlijke macht maakt niet alleen gebruik van de expertise van de onderzoekers door ze als rechter-plaatsvervangers direct bij de rechtspraak te betrekken, maar ook door ze te vragen om op te treden tijdens studiebijeenkomsten. Zo hebben Erik Ros en Maarten de Wilde een presentatie verzorgd over de Schumacker-doctrine tijdens een gezamenlijke studiemiddag van Rechtbank Zeeland-West Brabant en Gerechtshof 's-Hertogenbosch. De Schumacker-doctrine is een van Erik's onderzoeksthema's. Dit betreft de jurisprudentie van het HvJ EU waarbij het al dan niet in aanmerking nemen van de persoonlijke en familiale omstandigheden op fiscaal terrein centraal staat. Deze jurisprudentie roept ruim 25 jaar na het oorspronkelijke Schumacker-arrest nog veel vragen op. Tijdens de studiemiddag spraken Maarten en Erik met de deelnemers over deze jurisprudentie en de daarbij nog onbeantwoorde vragen.

Robert Kastelein doet als gedetacheerd medewerker onderzoek in opdracht van Belasting Samenwerking gemeenten en hoogheemraadschap Utrecht (BghU). Dit onderzoek dat zich in de afrondende fase bevindt, gaat in grote lijnen over de beoordeling in het uitvoeringsproces van gemeenten met betrekking tot twee punten; 1) wanneer grond als bouwterrein kwalificeert en 2) wanneer niet-woningen transformeren naar woningen.

Contact met de praktijk wordt ook gehouden door het geven van lezingen en cursussen aan praktijkfiscalisten. Dit gebeurt niet alleen via EFS, maar ook op andere wijze. Zo gaven Walter de Wit, Madeleine Merx, Martijn Schippers, Clive Jie-A-Joen en Maarten de Wilde cursussen in de door de Stichting Opleiding Belastingadviseurs georganiseerde beroepsopleiding voor aspirant-leden van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) en traden Maarten de Wilde, Martijn Schippers en Walter de Wit op in PE-bijeenkomsten van de NOB.

6.8 Colleges op andere universiteiten en overige wetenschappelijke activiteiten

Verscheidene deelnemers aan het onderzoeksprogramma hebben in 2021 gastcolleges op buitenlandse universiteiten verzorgd. Sigrid Hemels is visiting professor in tax law aan de Lund University School of Economics and Management (LUSEM) en gaf in die hoedanigheid diverse colleges in Zweden. Maarten Feteris is in 2021 benoemd tot Adjunct Professor aan de Universitas Indonesia in Jakarta. Hij richt zich in deze aanstelling op de betekenis van rechtspraak voor de vorming van het recht. Han Kogels geeft ieder jaar gastcollege op de Universiteit Hamburg.

Maarten de Wilde is al geruime tijd actief op het gebied van capacity building. Voor het Africa-Europe Partnership Institute for Capacity Building and Human Resource Development (AEPICAB) verzorgde hij begin 2021 een serie online capacity building sessies over 'Tax Policy' in het kader van het Justice Capacity Building Project (2018-2022), een samenwerking van AEPICAB, de VU, en de Nederlandse ambassade in Addis Ababa ten behoeve van de staf van de 'Ethiopian Federal Attorney General' en de 'Oromia Regional Justice institutions' in Ethiopië. Shu-Chien Chen was ook actief in dit capacity building project, zij verzorde de zevenweekse online cursus *Tax Systems and Development* op de Vrije Universiteit Amsterdam voor 30 Ethiopische rechters en officieren van Justitie. Maarten trad ook op bij een webinar van het Indonesische PKN STAN University (FETA training institute) in samenwerking met Stichting CapaBuild getiteld *The OECD's way of taxing e-commerce: yay or nay*.

Ook in ander verband werden gastcolleges verzorgd. Zo trad Madeleine Merx op in de Advanced Transfer Pricing Course van de Wirtschafts Universität Wien, gaf Martijn Schippers (gast)colleges over douane(waarde) (en transfer pricing) op de Universiteit Antwerpen, Universiteit van Curaçao en Maastricht University en gaf Arjen Schep een online college *Toeristenheffingen* op de Universiteit van Curaçao. Maarten de Wilde is tevens gastdocent op het International Tax Center in Leiden en Nyenrode Business Universiteit. Bij laatstgenoemde universiteit heeft Anneke Monsma ook een scriptie begeleid.

Ook gaan de onderzoekers in op uitnodigingen van studieverenigingen van andere universiteiten. Zo sprak Madeleine Merx over de circulaire economie en btw bij het Molengraaf dispuut met studenten privaatrecht van de Universiteit Utrecht en gaf Maarten de Wilde een lezing over fiscale uitdagingen van de digitaliserende economie op het 'Tax your Career congres 2021 Destination: Data Taxation' van de studievereniging Groninger Fiscale Eenheid (GFE) Ook Madeleine Merx sprak op dit congres over DST, DAT en btw. Martijn Schippers nam als spreker/discussiant deel aan het SFEER x Van de Streek Congres 2021 over Brexit op uitnodiging van de UvA-studievereniging SFEER. Dit congres is terug te kijken op YouTube.¹³⁹

2021 stond ook weer in het teken van het debat over Dubbele Petten, hoogleraren fiscaal recht en fiscale economie die tevens in de adviespraktijk werkzaam zijn. Maarten de Wilde sprak over rechtswetenschap en academische integriteit en onafhankelijkheid tijdens de conferentie 'Dubbele Petten in de Rechtswetenschap' die het Amsterdam Centre on the Legal Professions and Access to Justice (ACLPA) samen met de Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden organiseerde. Aan de wat bredere discussie over tax governance werd ook in 2021 weer bijgedragen. In het Weekblad Fiscaal Recht is in januari 2021 het essay *Ethiek, een gezamenlijke verantwoordelijkheid* gepubliceerd, waarvan Eva Boomsluiters en Claire Hofman de penvoerders waren.¹⁴⁰ Dit essay, dat tot stand is gekomen met medewerking vanuit een groot aantal Nederlandse fiscale vakgroepen, is eerder gepubliceerd als hoofdstuk in de in 2020 door het Ministerie van Financiën uitgegeven bundel *Tax governance, maatschappelijke verantwoordelijkheid en ethiek. Tijd voor een code?* Fiscale ethiek is overigens een integraal onderdeel van ons onderwijsprogramma, zo verzorgt Claire Hofman met Margreet Luth Morgan (STEM) ieder jaar een ethiekmodule in de master directe belastingen en wordt ook in de master indirecte belastingen een ethiekmodule aangeboden in het vak Indirect Tax Assurance & Technology.

Leden van het onderzoeksprogramma worden vanwege hun deskundigheid ook gevraagd voor andere wetenschappelijke activiteiten. Zo deed Sigrid Hemels een peer review voor Intertax en de IBFD Doctoral Series, was ze lid van een Assessment Committee for Senior Academic Staff tax law van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, KU Leuven (België) en van de Selection Committee for the position of an associate professor position in Tax and Public Finance Law op de Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. Daarnaast was ze beoordelaar van 7 beroepschriften in de door de KU Leuven en IBFD georganiseerde International and European Tax Moot Court Competition en had ze zitting in promotiecommissies in Leiden, Rotterdam (tweemaal), Nijmegen en Tilburg. Guido de Bont had zitting in een oppositiecommissie in Leiden, evenals Peter Kavelaars, die ook zitting had in een promotiecommissie van de Vrije Universiteit Amsterdam. Reinout Kok zat met Eva Boomsluiters in een promotiecommissie in Tilburg, hij zat ook in een promotiecommissie in

¹³⁹ <https://youtu.be/VmF9CybN45A>.

¹⁴⁰ Weekblad Fiscaal Recht, 2021/7364, p. 3-15.

Rotterdam. Madeleine Merx zat in een promotiecommissie in Tilburg. Alle details over de promoties die het betreft, staan in tabel 3 van de bijlage bij dit jaarverslag.

Peter Kavelaars is secretaris/penningmeester van de Vereniging voor Belastingwetenschap. Madeleine Merx is bestuurslid van deze vereniging. Maarten en Sigrid zijn lid van de IBR-brainstromgroep, waarin wetenschappers van verschillende universiteiten en praktijkfiscalisten een aantal maal per jaar samen komen om een onderwerp op het gebied van Europees of internationaal belastingrecht diepgravend te bespreken. Sigrid is eveneens lid van het Juridisch Genootschap Amsterdam waarin een aantal maal per jaar een juridisch onderwerp wordt uitgediept. Sigrid is tevens namens Nederland lid van het academic committee van de European Association of Tax Law Professors (EATLP). Madeleine Merx is lid van de Academic Committee van EANO VAT (European Academic Network of VAT).¹⁴¹

¹⁴¹ <http://eanovat.org/>.

7 Tot slot

Het jaar 2021 was weer een enerverend jaar. De coronalockdowns met de daaraan verbonden uitdagingen voor onderwijs en onderzoek, belastingen die wereldnieuws waren en de Nederlandse Dubbele Petten discussie betekenden dat de deelnemers aan het onderzoeksprogramma zich geen moment hoefden te vervelen. Diverse onderzoekers stonden regelmatig in de schijnwerpers, wat niet altijd prettig was, maar wij zien het als onze taak om niet alleen aan het wetenschappelijke, maar ook aan het maatschappelijke debat deel te nemen, ook als dat laatste debat niet altijd even genuanceerd is. De doelgroepgerichte meerwegenstrategie van het onderzoeksprogramma waarin het delen van wetenschappelijke output met andere wetenschappers, maar nadrukkelijk ook met de fiscale praktijk en de samenleving centraal staat, sluit naadloos aan bij de universitaire strategie. De bijdrage van het onderzoeksprogramma aan de strategie van de EUR, het creëren van maatschappelijke impact, staat, zo blijkt ook weer uit dit jaarverslag, buiten kijf.

Ook aan het internationale academische debat hebben we in 2021 weer actief bijgedragen, zowel via publicaties als (online) bijdragen aan conferenties. Onze hoop is dat we komend jaar toch ook weer vaker offline conferenties en seminars kunnen hebben, zodat we ons netwerk niet alleen virtueel hoeven uit te bouwen en te onderhouden.

Het programma mag in door de eerste geldstroom gefinancierde onderzoeks-fte klein zijn, maar in daadwerkelijk aantal betrokken onderzoekers en in onderzoeksoutput heeft het programma zich stevig op de wetenschappelijke en maatschappelijke kaart gepositioneerd. Dit blijkt ook uit de nationale en internationale waardering voor deelnemers aan het onderzoeksprogramma. Het programma heeft een duidelijke aantrekkingskracht op getalenteerde fiscaal onderzoekers.

De sectie fiscaal recht van ESL en het Fiscaal Economisch Instituut van ESE geloven in het onderzoeksprogramma en de kracht en vergrote zichtbaarheid die uitgaat van het binnen een programma bundelen van het fiscale onderzoek op de EUR. We hopen dat het universitaire onderzoeksregistratiesysteem Pure zich ook op een dergelijke bovenfacultaire samenwerking zal weten aan te passen, zodat het genereren van de totale onderzoeksoutput in de toekomst weer eenvoudiger en minder bewerkelijk wordt. Dit geldt eveneens voor de valorisatie-activiteiten die het onderzoekssysteem dit jaar niet in een handzaam formaat wist op te leveren. Met vereende krachten van alle leden van het onderzoeksprogramma is het echter toch gelukt om in tabel 5 van de bijlage een redelijk compleet overzicht te geven.

Belastingen zijn een integraal onderdeel van de samenleving. Internationaal, Europees, nationaal, en lokaal. Het belang neemt alleen maar toe. De fiscale vraagstukken waar het onderzoeksprogramma zich mee bezig houdt, zoals de verdeling van winstbelasting, digitalisering en duurzaamheid zijn onverminderd actueel. Zoals het belastingrecht zich steeds aan veranderende omstandigheden aanpast, doen de onderzoekers dat ook. Het onderzoeksprogramma is daarmee geen statisch vehikel, maar een dynamisch project dat zichzelf steeds blijft vernieuwen in aandachtspunten zonder het goede te behouden.

De vraagstukken waar de samenleving mee te maken heeft, vragen om gedegen fiscaal onderzoek, waarvan de resultaten worden vertaald naar de praktijk. Het onderzoeksprogramma levert deze wetenschappelijke en maatschappelijke bijdrage in volle overtuiging. Dat zullen we ook in 2022 blijven doen. Wij zien de toekomst enthousiast en met vol vertrouwen tegemoet!

Annex

Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek

	2017	2018	2019	2020	2021
Hoogleraren	0,76	0,83	0,96	1,7	1,41
Overig WP	2,26	2,24	2,28	1,46	1,55
Promovendi	2,12	1,87	1,12	1,28	1,00
<i>Totaal</i>	5,14	4,94	4,36	4,44	3,96

Tabel 2: Promoties per jaar

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal lopende promotieonderzoeken	18	22	26	23	20
Aantal afgeronde promoties	3	1	1	0	2
Waarvan medewerker van de ESL	2	1	0	0	2
Waarvan buitenpromovendi	1	0	1	0	0

Tabel 3: Lidmaatschappen van promotie- en oppositiecommissies

2021	Datum promotie	Promovendus	Boektitel	Universiteit	Promotor / promotiecommissie / oppositie
prof. dr. G.M.J.E. de Bont	8 juli 2021	C. Hofman	Het systeem van sanctionering van fiscale fraude	Erasmus Universiteit Rotterdam	Promotiecommissie
prof. dr. G.M.J.E. de Bont	14 september 2021	B.M. van der Sar	Fiscale geheimhoudingsplicht: art. 67 AWR ontrafeld	Universiteit Leiden	Oppositiecommissie
mr. dr. E. Boomsluiter	17 december 2021	G.C. van der Burgt	Splitsing in de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969	Tilburg University	Beoordelingscommissie
prof. dr. S.J.C. Hemels	4 maart 2021	M.P.A. Spanjers	Belastingbudget. Onderzoek naar de betekenis van de budgettaire impact van belastingen bij de parlementaire vaststelling belastingwetgeving	Universiteit Leiden	Promotiecommissie

prof. dr. S.J.C. Hemels	1 april 2021	M.L. Schippers	Douanewaarde in een globaliserende wereld	Erasmus Universiteit Rotterdam	Beoordelingscommissie (voorzitter)
prof. dr. S.J.C. Hemels	8 juli 2021	C. Hofman	Het systeem van sanctionering van fiscale fraude	Erasmus Universiteit Rotterdam	Beoordelingscommissie (voorzitter)
prof. dr. S.J.C. Hemels	12 oktober 2021	H.J. Bresser	Belastingplicht en fiscale behandeling van stichtingen in de vennootschapsbelasting in historisch en beginselrechtelijk perspectief	Radboud Universiteit	Manuscriptcommissie
prof. dr. S.J.C. Hemels	17 december 2021	R. Taha	Tax policy and Asset Management	Tilburg University	Promotiecommissie
prof. dr. P. Kavelaars	14 september 2021	B.M. van der Sar	Fiscale geheimhoudingsplicht: art. 67 AWR ontrafeld	Universiteit Leiden	Oppositiecommissie
prof. dr. P. Kavelaars	12 november 2021	E.A.P. Schouten	Fiscale EU-rechtelijke aspecten van grensoverschrijdend pensioenverkeer	Vrije Universiteit	Promotiecommissie
prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	1 april 2021	M.L. Schippers	Douanewaarde in een globaliserende wereld	Erasmus Universiteit Rotterdam	Oppositiecommissie
prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	17 december 2021	G.C. van der Burgt	Splitsing in de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969	Tilburg University	Beoordelingscommissie
prof. mr. dr. M.M.W.D. Merkx	1 april 2021	M.L. Schippers	Douanewaarde in een globaliserende wereld	Erasmus Universiteit Rotterdam	Tweede promotor
prof. mr. dr. M.M.W.D. Merkx	14 oktober 2021	M.D.J. van der Wulp	Vastgoedtransacties in de Europese btw	Tilburg University	Promotiecommissie
prof. mr. W. de Wit	1 april 2021	M.L. Schippers	Douanewaarde in een globaliserende wereld	Erasmus Universiteit Rotterdam	Eerste promotor

Tabel 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar

Academic	2017	2018	2019	2020	2021
International					
Articles	7	8	12	9	9
Books	2	-	-	1	-
Book Chapters	12	6	12	4	15
PhD Theses	2	1	-	-	-
<i>International Total</i>	<i>23</i>	<i>15</i>	<i>24</i>	<i>14</i>	<i>24</i>
Dutch					
Articles	16	19	29	37	38
Books	-	-	2	1	2
Book Chapters	3	4	5	1	1
PhD Theses	1	-	-	-	2
<i>Dutch Total</i>	<i>20</i>	<i>23</i>	<i>36</i>	<i>39</i>	<i>43</i>
Academic Total	43	38	60	53	67
Professional	2017	2018	2019	2020	2021
International					
Articles	11	1	4	6	6
Books	1	1	-	-	2
Book Chapters (incl. online)	-	1	1	2	-
<i>International Total</i>	<i>12</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>8</i>
Dutch					
Articles	29	20	30	36	56
Books	1	2	2	4	4
Book Chapters (incl. online)	29	8	22	25	34
Annotations	97	79	127	118	154
<i>Dutch Total</i>	<i>156</i>	<i>109</i>	<i>181</i>	<i>183</i>	<i>248</i>
Professional Total	168	112	186	191	256
Academic & professional Total	211	150	246	244	323
Other	2017	2018	2019	2020	2021
Lectures	118	98	141	78	59
Other Output	72	66	89	87	92
<i>Other Total</i>	<i>190</i>	<i>164</i>	<i>230</i>	<i>165</i>	<i>151</i>
Total	401	314	476	409	474

Tabel 5: Onderzoeksoutput 2021 "Fiscale autonomie en haar grenzen"

1 Wetenschappelijke publicaties

1.1 Artikelen

1.1.1 Internationaal

1. Hulten, L.C. van, Adriaans, S.H.J.P. & Korving, J.J.A.M. (2021), 'Cooperation with Non-Cooperative Jurisdictions', *European Taxation*, 61(8), 349-357.
2. Janssen, A.D.M. (2021). The Problematic Combination of EU Harmonized and Domestic Legislation regarding VAT Platform Liability. *International Vat Monitor. A Global Guide to Sales Taxation*, 32(5).
3. Jie-A-Joen, C.S.J. & van Herksen, M.I.E. (2021). Transfer Pricing Implications of COVID-19: No easy fixes available. *International Tax Journal*, 2021(March-April), 37-45.
4. Merx, M.M.W.D. (2021). A New (Circular) Economy: A New Special Arrangement for Second-Hand Goods! *EC Tax Review*, 2021(2), 64-69.
5. Merx, M.M.W.D. & Gruson, J. (2021). The Comitology Proposal: Shifting the Legislative Balances in EU VAT. *EC Tax Review*, 30(3), 99-110.
6. Merx, M.M.W.D., Janssen, A.D.M., Lamensch, M., & Lock, J. (2021). New EU VAT-Related Obligations for E-commerce Platforms Worldwide: A Qualitative Impact Assessment. *World Tax Journal*, 13(3), 441-480.
7. Merx, M.M.W.D. (2021). VAT and Business Models for Charging Electric Vehicles. *International Vat Monitor. A Global Guide to Sales Taxation*, 32(6), 1-12.
8. Schippers, M.L. (2021). Software and Customs Valuation. *Global Trade and Customs Journal*, 16(6), 222-228.
9. Schippers, M.L. & Wit, W. de. (2021). Proposal for a Carbon Border Adjustment Mechanism. *Global Trade and Customs Journal*, 17(1), 10-18.

1.1.2 Nationaal

1. Boei, W. (2021). Rechtsbescherming bij fiscale internationale gegevensuitwisseling anno 2021. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021 (114), 803-811.
2. Boomsluiters, E. & Hofman, C. (2021). Ethiek, een gezamenlijke verantwoordelijkheid. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(2).
3. Boomsluiters, E. (2021). Onzakelijk is nog geen misbruik: Overwegingen voor fusies en splitsingen. *MBB*, 2021(14).
4. Boomsluiters, E. (2021). Afstoting, afsplitsing en overwegingen: Een Bermudadriehoek. *MBB*, 2021(6), [17]
5. Eijnde, I. van den (2021). Kan de honger naar nieuwe verbruiksbelastingen worden gestild? *MBB*, 2021(7).
6. Eijnde, I. van den, & Bos-Schepers, R. (2021). Corona-uitstel en fiscale rechtsbescherming. *Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht*, 176(3).
7. Gomes Vale Viga, M.D.C. & Kamel, J. (2021). Tokens en de btw: geen 'one size fits all'. *MBB*, 2021(7), [20].
8. Gomes Vale Viga, M.D.C. & Mezouar, H. (2021). Een tweeluik over het ongemotiveerd afdoen van zaken door de belastingkamer van de Hoge Raad (deel I). *Weekblad Fiscaal recht*, 2021(206).
9. Gomes Vale Viga, M.D.C. & Mezouar, H. (2021). Een tweeluik over het ongemotiveerd afdoen van zaken door de belastingkamer van de Hoge Raad (deel II). *Weekblad Fiscaal recht*, 2021(212).
10. Graaf, A.C.G.A.C. de, (2021). Telewerken vanuit de Caribische jurisdicties van het Koninkrijk: kansen en bedreigingen vanuit fiscaal perspectief. *Caribisch Fiscaal Nieuwsblad*, 2021(81).
11. Hemels, S.J.C. (2021). De politiek kwetsbare ANBI. *Weekblad Fiscaal Recht*, 150(7396), 1204-1212.
12. Herksen, M.I.E. van, Jie-A-Joen, C.S.J. & Broen, B. (2021). Transfer pricing en het conceptwetsvoorstel 'Wet tegengaan mismatches bij toepassing zakelijkheidsbeginsel'. *MBB*, 2021(12), 4-13.
13. Hofman, C. (2021). Belastingheffing of strafheffing? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(72), 491-500.

14. Hulten, L.C. van & Goudsmit, J.R. (2021), De PPT: van theorie naar duidelijkheid?, *Weekblad Fiscaal Recht* 2021(7367), 117-125.
15. Hulten, L.C. van & Adriaans, S.H.J.P. (2021), De PPT en zetelverplaatsingen, *Weekblad Fiscaal Recht* 2021(7392), 1051-1059.
16. Hulten, L.C. van (2021), Belastingplichtmaatregel voor omgekeerde hybride lichamen, *NLF-Wetenschappelijk* 2021(48).
17. Janssen, A.D.M. & Teeuwssen, H. (2021). Heeft het Brexitmonster toegeslagen? *MBB*, 2021(38).
18. Jie-A-Joen, C.S.J. & van Herksen, M.I.E. (2021). De COVID-19-pandemie maakt transfer pricing meer complex: nieuwe OESO-richtlijnen voor Verrekenprijsimplicaties van de COVID-19-pandemie. *MBB*, 3, 32-45.
19. Jie-A-Joen, C.S.J. & van Herksen, M.I.E. (2021). Inzicht in de ervaring met APA's volgens de herziene Nederlandse rulingpraktijk. *MBB*, 90(15), 23.
20. Kavelaars, P (2021). Bouwstenen in het internationale fiscale recht, *TFO* april 2021, 173-174, 2021/173.6, p. 44-53.
21. Kavelaars, P. (2021). Misbruik van EU-recht in de directe belastingen, *TFO* juni 2021, 2021/175.3, p. 69-78.
22. Kavelaars, P. (2021). Ontwikkelingen in het VN-modelverdrag, *MBB* 2021/12-35, p. 14-22.
23. Kok, Q.W.J.C.H. (2021). Het Hunkemöller-arrest. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(167).
24. Kok, Q.W.J.C.H. (2021). De vennootschapsbelasting in 2022. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(190).
25. Merx, M.M.W.D. & Teeuwssen, H.G.J. (2021). De realiteit van de economische realiteit - Nederlandse dimensie. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(54), 344-355.
26. Merx, M.M.W.D. (2021). Nieuwe btw-regels voor e-commerce: platform kiest zelf voor btw-plicht. *NLFiscaal Wetenschappelijk*, 2021(11), 1-7.
27. Merx, M.M.W.D. (2021). Uitbreiding verleggingsregeling vanwege circulaire economie gewikt en gewogen. *NLFiscaal Wetenschappelijk* 2021/28
28. Merx, M.M.W.D. (2021). De handel in tweedehands goederen en de nieuwe e-commerce-regels in de btw. *Weekblad Fiscaal Recht*, 1589. 220.
29. Molenaar, D. & Klootwijk, M. (2021). Sporters, artiesten en de belastingheffing van de digitale economie. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(84), 585-589.
30. Monsma, A.P. (2021). No-cure-no-pay in WOZ en BPM: serieus probleem? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(93), 659-666.
31. Ros, E.W. & Bruin, A.H.E. (2021). Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen: bezint eer ge begint! *MBB*, (10), 14-26.
32. Ros, E.W. (2021). Op zoek naar een betere dialoog tussen het Hof van Justitie en de verwijzende rechterlijke instantie. *NLFiscaal Wetenschappelijk*, 2021, 15.
33. Schep, A.W. (2021). Gevolgen van corona voor de in 2021 bekendgemaakte WOZ-waarden. *MBB*, 2021(10), 4-12.
34. Schippers, M.L. (2021). Brexit - It's all about customs. *MBB*, 90(13), 4-18.
35. Schippers, M.L. & Wit, W. de (2021). Voorstel voor een mechanisme voor koolstofcorrectie aan de grens (CBAM). *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(233), 1671.
36. Tydeman - Yousef, M. (2021). 'Nieuwe, niet altijd transparante, transparantieregels voor stichtingen' (deel 1). *Weekblad Fiscaal Recht*, 2020(125).
37. Tydeman - Yousef, M. (2021). Nieuwe, niet altijd transparante, transparantieregels voor stichtingen (deel 2). *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(130).
38. Wilde, M.F. de. & Wisman, C. (2021). Over triple-dip- en overnamestructuren; heeft de Hoge Raad het Hof van Justitie gepasseerd? *NLFiscaal Wetenschappelijk* 2021(26), 1-17.

1.2 Boeken

1.2.2 Nationaal

1. Kavelaars, P. (2021), *Bronstaathellingen en vermogensinkomsten* Wolters Kluwer, Fiscale Monografieën Vol. 167.

2. Merx, M.M.W.D., Schep, A.W., Mezouar, H., Mol-Verver, S.J., & Huisman, C. (2021). *Fiscale aspecten van de deeleconomie*. (Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap 261 ed.) Vereniging Belastingwetenschap. Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap Vol. 261.

1.2.2.1 Proefschriften

1. Hofman, C. (2021). *Het systeem van sanctionering van fiscale fraude: Een onderzoek naar de voorzienbaarheid en onderlinge afstemming van sanctioneringsmogelijkheden*. Wolters Kluwer. Fiscale Monografieën Vol. 166.
2. Schippers, M.L. (2021). *Douanewaarde in een globaliserende wereld*. Wolters Kluwer. Fiscale Monografieën Vol. 164.

1.3 Hoofdstukken in een boek

1.3.1 Internationaal

1. Buijze, R. (2021). Solutions to cross-border charitable giving in practice. The perspective of arts organisations. In Peter, H. & Huber, G.L. (Ed.), *The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy* (1st ed.) (p.465-475). Routledge.
2. Eijnde, I. van den (2021). Excises and Energy Taxation Update and Elaboration. In M. Merx & M. Lamensch (Eds.), *Terra/Wattel European Tax Law Volume II: Indirect Taxation* (7 ed., Vol. II, pp. 243-364). Wolters Kluwer. Fiscale handboeken.
3. Hemels, S.J.C. (2021). Philanthropy and European Union tax law: are we heading towards a single market for philanthropy? In P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays* (pp. 47-58). NLFiscaal.
4. Hemels, S.J.C. (2021). Tax reactions on entrepreneurial philanthropy. The case of the Netherlands. In Peter, H. & Huber, G.L. (Ed.), *The Routledge Handbook of Taxation and Philanthropy* (1st ed.) (p.465-475). Routledge.
5. Kavelaars, P. (2021). Exit levy and dividend tax: European law and tax treaty law aspects, in: P. Kavelaars, *European Fiscal Essays* (pp. 59-78). NLFiscaal.
6. Merx, M.M.W.D. (2021). Fixed establishment in EU VAT: From Berkholz to a digitalized economy. In P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays* NLFiscaal.
7. Merx, M.M.W.D. (2021). Supplies below Cost Price or Free of Charge. In *Virtues and Fallacies of VAT: An Evaluation after 50 Years* (pp. 453). Kluwer Law International.
8. Merx, M.M.W.D. (2021). Value Added Tax – the Recast VAT Directive Update and Elaboration. In M. Merx, & M. Lamensch (Eds.), *Terra/Wattel European Tax Law Volume II: Indirect Taxation* (7 ed., Vol. II, pp. 73-241). Wolters Kluwer. Fiscale handboeken.
9. Merx, M.M.W.D. (2021). Administrative Cooperation in the Field of Indirect Taxes. In M. Merx, & M. Lamensch (Eds.), *Terra/Wattel European Tax Law Volume II: Indirect Taxation* (7 ed., Vol. II, pp. 73-241). Wolters Kluwer. Fiscale handboeken.
10. Molenaar, D. (2021). Entertainment and Taxing the Digital Economy. In *Nationalism vs Globalism: Regional and Transnational Legal Issues Reshaping the Entertainment Industry* (pp. 9-22). International Association of Entertainment Lawyers.
11. Ros, E.W. (2021). Free movement of persons and direct taxes: moving beyond the internal market and towards *civis europaeus sum*? In P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays*. NL Fiscaal.
12. Schippers, M.L. (2021). Some thoughts about imposing import duties on electronic transmissions in an era of digitalisation. In P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays* (pp. 153-166). NLFiscaal.
13. Schippers, M.L. (2021). The Union Customs Code. In M. Merx, & M. Lamensch (Eds.), *Terra/Wattel European Tax Law Volume* (7 ed., Vol. 2, pp. 3-72). Wolters Kluwer. Fiscale handboeken.
14. Wilde, M.F. de (2021). Where's the source? Ambiguities in the principles of international taxation. In P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays* (pp. 195-207). NL Fiscaal.
15. Wit, W. de (2021). Royalty and License Fees in EU Customs Law: Recent Developments. In P. Kavelaars (Ed.), *European Fiscal Essays* (pp. 209-216). NLFiscaal.

1.3.2 Nationaal

1. Wilde, M.F. de, Hofman, T.J. & Nabbe, E.R.P. (2021). Multinationals en de vennootschapsbelasting. In J.J.M. Donders, & C. A. de Kam (Eds.), *Geven en nemen; Over bouwstenen voor een beter belastingstelsel* (pp. 77-89). Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. Dreesforum Vol. 7.

2 Vakpublicaties

2.1 Artikelen

2.1.1 Internationaal

1. Jie-A-Joen, C.S.J. & van Herksen, M.I.E. (2021). Dutch report on international tax and transfer pricing rulings reflects new ruling practice. *MNE Tax*, 2021(June).
2. Jie-A-Joen, C.S.J. & van Herksen, M.I.E. (2021). What The New OECD Double-Tax Procedure Statistics Tell Us. *LAW360*, 1.
3. Merckx, M.M.W.D. (2021). The EU Council's New Agreement on VAT Rates is A Poisonous Gift to Member States, Citizens, and Businesses. *Tax Notes International*, 104, 1337.
4. Molenaar, D. (2021). Entertainers and Sportspersons under the Revised Netherlands Tax Treaty Policy. *European Taxation*, 2021(Feb/March), 120-123.
5. Molenaar, D. & Klootwijk, M. (2021). Sportspersons, entertainers and taxing the digital economy. *Sports Law & Taxation*, 2021(09), 41-44.
6. Molenaar, D. (2021). The Netherlands: Changes in Tax Treaty Policy 2020 for sportspersons and artists. *Global Sports Law and Taxation Reports*, 12(2), 43-48.

2.1.2 Nationaal

1. Arzini, N.P. & Carrière, S.J. (2021). Over de commissionair en de betrokkenheid bij de rechtsbetrekking. *BTW-Brief. Tijdschrift met Praktische Informatie inzake Omzetbelasting*, 2021(38).
2. Bont, G.J.M.E. de (2021). Praktische fiscale rechtsbescherming, alle fiscale geschillen uitsluitend bij de belastingrechter. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1329).
3. Bont, G.J.M.E. de (2021). Een vals geschrift. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2021(1), 45.
4. Bont, G.J.M.E. de (2021). Wanneer paternalistisch regentesk wordt en rechtsbescherming verdwijnt. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(20), 130.
5. Bont, G.J.M.E. de (2021). Rechtmatigheidspresumptie bij boete. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2021(5), 5.
6. Gelder, W.D. & Tydeman - Yousef, M. (2021). Een nieuwe ster aan het firmament: de Baangerelateerde investeringskorting (BIK). *BelastingZaken*, 2021(1).
7. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Bitterkoek. *BtwBrief 2021(2)*
8. Gomes Vale Viga, M.D.C. & Mezouar, H. (2021). Het Unierechtelijk verdedigingsbeginsel in ontwikkeling in fiscalibus. *Tijdschrift voor formeel belastingrecht (TFB)*, 2021(1), 4.
9. Gomes Vale Viga, M.D.C. & Dirks, R.D. (2021). Over een 'sale' én een 'lease-back'. *BtwBrief 2021(36)*.
10. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Menselijke maat(staf van heffing). *Vakstudie Nieuws 2021(15.0)*.
11. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over de maatstaf van heffing in de overdrachtsbelasting en de aanpassing daarvan. *Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN)*, 2021(4), 18.
12. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Doeis toch anders bedoeld! *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie (WPNR)*, 2021((336).
13. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). BTWouchers voor iedereen. *Vakstudie Nieuws 2021(43.0)*.
14. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Rádio Popular' achterhaalt 'servicecertificatenarrest' niet. *BtwBrief 2021(83)*.
15. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over de omvang in de onroerende zaak van de omzetbelasting. *Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN)*, 2021(12), 59.

16. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over de aard van de suppletie omzetbelasting en vergelijkbare mededelingen. *Tijdschrift voor formeel belastingrecht (TFB)*, 2021(8), 35.
17. Gruson, J. (2021). Btw-teruggaaf aan buitenlandse belastingplichtigen: Duitsland tot tweemaal toe teruggefloten', BtwBrief. *Tijdschrift met Praktische Informatie inzake Omzetbelasting*, 2021(26), 9-11.
18. Gruson, J. (2021). Sonaecom: hoe het wegzetten van kapitaal een houdster duur komt te staan, *BTW-bulletin* 2021(2), 6-8.
19. Hemels, S.J.C. (2021). Lyk rjocht foar elk. Ek foar in lyts folk. Over het gebruik van Fries door maatschappelijke organisaties. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 22(5), 1-3.
20. Hemels, S.J.C. (2021). Anbi anno 2021. *Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN)*, 2021(7-8), 4-9.
21. Hemels, S.J.C. (2021). Hoe sportief wil je het hebben? *Ars Aequi*, 70(10), 884-885.
22. Janssen, A.D.M. (2021). Nieuwe btw e-commerce-regels per 1 juli 2021 - Verslag van de JOB-lezing van 28 januari 2021. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(65).
23. Janssen, A.D.M. (2021). De praktische aspecten van de nieuwe btw-e-commerce-regels per 1 juli 2021, deel 1. *BTW-bulletin*, 2021(50), 1-7.
24. Janssen, A.D.M. (2021). De praktische aspecten van de nieuwe btw-e-commerce-regels per 1 juli 2021, deel 2. *BTW-bulletin*, 2021(58), 114.
25. Kavelaars, P. (2021). Fiscaliteit in het Caribisch Koninkrijk, *Caribisch Juristenblad* 2020/4, p. 435-445
26. Kavelaars, P. (2021). Fiscale Weeffouten, *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021/139, p.976-977.
27. Kavelaars, P. (2021). Cryptovaluta, *Nederlands Tijdschrift Fiscaal Recht* 2021/2377, p. 1-3, 2021/29-30.
28. Kavelaars P., (2021), Buitenbeentje, *Tijdschrift Pensioen Vraagstukken* 2021/4, augustus, p. 3-5.
29. Merckx, M.M.W.D. & Janssen, A.D.M. (2021). Nieuwe btw-e-commerce-regels per 1 juli 2021. *BTW-bulletin*, 2021(1), 9-13.
30. Merckx, M.M.W.D. & Janssen, A.D.M. (2021). Nieuwe btw-e-commerce-regels per 1 juli 2021 en de btw-positie van platforms. *BTW-bulletin*, 2021(9), 8-11.
31. Merckx, M.M.W.D. (2021). De zaak QM: lakmoesproef voor Duitse regeling privegebruik auto van de zaak. *BTW-bulletin*, 2021(10), 1-4.
32. Merckx, M.M.W.D., & Arzini, N.P. (2021). Langer herzien op kostbare diensten? *MBB*, (15), 4. [45].
33. Merckx, M.M.W.D. (2021). Vijf jaar voucherrichtlijn: tijd om een balans op te maken. *BTW-bulletin*, 2021(12).
34. Merckx, M.M.W.D., & Leenders, M. (2021). Eindejaarstips en tips voor 2022. *BTW-bulletin*, [90].
35. Molenaar, D. (2021). Opinie: Artiesten, sporters, discoördinatie en fiscalisering volksverzekeringen. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(2).
36. Molenaar, D. (2021). Nederlandse artiesten en sporters in het buitenland. *Grensoverschrijdend werken: Vakblad over werken en wonen over de grens*, 2021(36), 3-5.
37. Molenaar, D. (2021). DJ en dubbele belastingheffing. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(194).
38. Monsma, A.P. & Noordegraaf, M. (2021). Goed gedrag belonen: over de groene heffingskorting. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(177).
39. Monsma, A.P. (2021). Digitalisering en parkeerbelasting: een actueel overzicht: in: *Interlokaal 2021*, nr. 1. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(253).
40. Monsma, J.A. (2021). Afscheid van het faxverkeer met de Rechtspraak, panta rhei! (Column). *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(389).
41. Neve, L.E.C. (2021). Is identificatie belastingplichtige verplicht? *Tijdschrift voor Formeel Belastingrecht*, 2021(1-3).
42. Neve, L.E.C. (2021). Territorialiteit en informatiebeschikking van art. 52a AWR. *Tijdschrift voor Formeel Belastingrecht*, 22(2), 6-9.
43. Neve, L.E.C. (2021). Inlichtingenplicht van kinderopvangorganisaties en bescherming persoonsgegevens. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(192), 1395-1397.
44. Robben, M.T.E. (2021), Bijzondere aandelen en overdrachtsbelasting, *Tijdschrift voor Familiebedrijven*, TF 2021, jaargang 3, nummer 3, Juli 2021, p. 140-148.
45. Robben, M.T.E. (2021), Column Huurtoeslagspiegel in V-N 2021/3.0.
46. Robben, M.T.E. (2021), Column Terugkerende fiscale lotsverbondenheid in V-N 2021/46.0.
47. Schep, A.W. (2021). WOZ-waardering van zakelijk vastgoed in tijden van corona. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2021(4), 32-35.

48. Schep, A.W. (2021). Gemeentefinanciën in 2021: het water aan de lippen, maar redding nabij? *Vakstudie Nieuws*, 2021(1.0).
49. Schep, A.W. (2021). Komt men over de hond, dan komt men ook wel over de staart? *Vakstudie Nieuws*, 2021(52.0).
50. Schippers, M.L. (2021). Promovendus aan het woord: Douanewaarde in een globaliserende wereld. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2021(64), 440-441.
51. Tydeman - Yousef, M. & Anthoni, P.A. (2021). De UBO in het openbare trustregister. *Tijdschrift Estate Planning/Estate Planning Journal/Revue de Planning Patrimonial*, 2021(69).
52. Tydeman - Yousef, M. & Anthoni, P.A. (2021). Wat hangt familiestichtingen allemaal boven het hoofd? *Tijdschrift Estate Planning/Estate Planning Journal/Revue de Planning Patrimonial*, 2021(68).
53. Wilde, M.F. de (2021). Het 'Made in America Tax Plan' van de regering-Biden. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1457), 1-7.
54. Wilde, M.F. de (2021). Wat is eigenlijk de rol van arm's length? *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1228), 1-5.
55. Wilde, M.F. de (2021). Is Pillar 2 lek? *NLFiscaal Opinie*, 2021(5), 1-5.
56. Wilde, M.F. de & Wisman, C. (2021). Alzo Wij het op u hebben gemunt.... *NLFiscaal Opinie*, 2021(28).

2.2 Boeken

2.2.1 Internationaal

1. Molenaar, D. (2021). The Ultimate Cookbook for cultural managers / VAT in an international context. EFA - European Festival Association.
2. Molenaar, D. (2021). The Ultimate Cookbook for cultural managers / Artist Taxation in an international context. EFA - European Festival Association.

2.2.2 Nationaal

1. Gomes Vale Viga, M.D.C., Schoenmaker, F.A.M. & Rozendal, A. (2021). *Wegwijs in de Overdrachtsbelasting* (26e druk). SdU.
2. Graaf, A.C.G.A.C. de, Kavelaars, P., & Stevens, T. (2021). *Internationaal belastingrecht* Wolters Kluwer. Fiscale Studietoets Vol. 39.
3. Kavelaars, P., E.J.W. Heithuis & B.S., Schuwer, *Inkomstenbelasting*, Wolters Kluwer, Deventer, 2021.
4. Merckx, M.M.W.D., Schrijver, P.J.G.B., & Heezen, J.H.M. (2021). *Btw en e-commerce. Verkopen van goederen en diensten via internet*. Wolters Kluwer.

2.3 Hoofdstukken in een boek

2.3.2 Nationaal

1. Arends, A.J.M. (2021). SE 2020/2021 (bewerking van hoofdstuk 3, paragrafen 3.5 t/m 3.8, hoofdstuk 5, 10, 10bis, 10A, 10B en 11). In *Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting 2020/2021 Studenteneditie* Wolters Kluwer.
2. Boomsluiters, E. (2021). Fusies en splitsing. In E.W. Ros, W. Brink, & S.P.M. Kramer (Eds.), *Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen* (15e druk ed., pp. 315-370). Sdu Uitgevers.
3. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over een Europese btw die het werk van de Nederlandse notaris niet per se makkelijker maakt. In J.W. van den Berge e.a., *Straaten in het notariële rechtsverkeer* (Ars Notariatus nr. 174), Deventer: Wolters Kluwer 2021.
4. Gruson, J. (2021). I can do anything if I got the right tool, in: R. Vos, *Btw beschouwd (liber amoricum Jan Sanders)*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, 81-84.
5. Hemels, S.J.C. (2021). Andy Warhol looks a scream, in: R. Vos, *Btw beschouwd (liber amoricum Jan Sanders)*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, 93-94.

6. Ros, E.W. (2021). Hoofdstukken 1 t/m 6 en 13 t/m 16,. In *Wegwijs in de belastingheffing van ondernemingen* (15 ed.). Sdu Uitgevers.
7. Ros, E.W. (2021). Hoofdstukken 1 t/m 11 en 13. In *Wegwijs in de Inkomstenbelasting* (14 ed.). Sdu Uitgevers.

2.4 Bijdragen aan encyclopedische werken (online)

1. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 33g Wet OB 1968 - Fiscaal vertegenwoordiger.
2. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 18 Wet OB 1968 - Invoer.
3. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 19 Wet OB 1968 - Heffingsmaatstaf douanewaarde.
4. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 20 Wet OB 1968 - Tarief.
5. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 21 Wet OB 1968 - Vrijstellingen.
6. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 21a Wet OB 1968 - Begripsbepalingen.
7. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 21b Wet OB 1968 - Reizigersbagage.
8. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 22 Wet OB 1968 - Heffingen als in Douanewet.
9. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 22a Wet OB 1968 - Douanegebied van de Unie.
10. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 23 Wet OB 1968 - Verleggen van heffing bij invoer.
11. Eijnde, I. van den (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 24 Wet OB 1968 - Teruggaaf aan bepaalde lichamen.
12. Hulten, L.C. van (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 17 Wet VpB 1969 - Objectieve belastingplicht.
13. Hulten, L.C. van (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 17a Wet VpB 1969 - Nederlandse onderneming.
14. Hulten, L.C. van (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 18 Wet VpB 1969 - Winstbepaling voor buitenlands belastingplichtigen.
15. Hulten, L.C. van (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 19 Wet VpB 1969 - Internationale vervoersvrijstelling.
16. Hulten, L.C. van (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 4 Wet DB 1965 - Inhoudingsvrijstelling.
17. Hulten, L.C. van (2021). Commentaar NLFiscaal bij artikel 2.1 lid 1 (onderdeel c, d, e), lid 3, lid 4 en lid 5, Wet BB 2021 - Belastingplichtigen.
18. Gruson, J. (2021). Commentaar artikel 5d Wet OB 1968 (Toerekening verzending of vervoer aan levering), NLFiscaal, Deel Omzetbelasting (online naslagwerk).
19. Gruson, J. (2021). Commentaar artikel 6k Wet OB 1968 (Geen toepassing art 5a-1-a leveringen of 6h-diensten) Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Omzetbelasting (on-line naslagwerk). Web publication/site, Sdu Uitgevers.
20. Hemels, S.J.C. (2021). Commentaar artikel 5b AWR (definitie anbi) Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Formeel belastingrecht (on-line naslagwerk). Web publication/site, Sdu Uitgevers.
21. Hemels, S.J.C. (2021). Commentaar artikel 16 (giftenaftrek), 6 (vrijstelling algemeen belang lichamen), 9, lid 1, onderdeel h (aftrek vrijwilligers), artikel 9.1.h (oud) en diens opvolger artikel 9a (aftrek fondswervende activiteiten), Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Vennootschapsbelasting (on-line naslagwerk). Web publication/site, Sdu Uitgevers.
22. Hemels, S.J.C. (2021). Commentaar artikel 6.32 tot en met 6.39a (giftenaftrek) Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Inkomstenbelasting (on-line naslagwerk). Web publication/site, Sdu Uitgevers.
23. Makkinga, F.J.H.L. (2021) Art. 17 wet WOZ (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In J. de Blicq, J. R. Koopman, M. Rabenort, & D. J. Sinke (Eds.), *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie - Lokale Belastingen, WOZ en Milieuheffingen* Wolters Kluwer. Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Vol. deel 13.
24. Makkinga, F.J.H.L. (2021). Art. 223 Gemeentewet (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In J. de Blicq, J. R. Koopman, M. Rabenort, & D. J. Sinke (Eds.), *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie - Lokale Belastingen, WOZ en Milieuheffingen* Wolters Kluwer. Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Vol. deel 13.

25. Makkinga, F.J.H.L. (2021). Art. 224 Gemeentewet (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In J. de Blicq, J. R. Koopman, M. Rabenort, & D. J. Sinke (Eds.), *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie – Lokale Belastingen, WOZ en milieueffingen* Wolters Kluwer. Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Vol. deel 13.
26. Monsma, A.P. (2021). Commentaar art. 139-145, 156, 216-219, 222-226, 234 en 235 Gemeentewet, Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel WOZ en lokale belastingen (on-line naslagwerk). Web publication/site, Sdu Uitgevers.
27. Monsma, A.P. (2021). Commentaar art. 126-145, 152, 220-226 Provinciewet, Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel WOZ en lokale belastingen (on-line naslagwerk). Web publication/site, Sdu Uitgevers.

2.5 Annotaties

1. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Belasting op door kredietinstellingen aangehouden deposito's van cliënten is geen omzetbelasting, wel in strijd met vrijheden van vestiging en kapitaal (Novo Banco). Noot bij: Hof van Justitie, 25/02/21, ECLI:EU:C:2021:137. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(924).
2. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Geen beleggingsvrijstelling voor pensioenfondsen. Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 27/10/20, ECLI:NL:GHAMS:2020:3784. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(599).
3. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Sociaal-culturele vrijstelling voor gecombineerde activiteit van schuldhulpverlening, -bewindvoering en budgetbeheer. Noot bij: Gerechtshof Den Haag, 8/10/20, ECLI:NL:GHDHA:2020:2554. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(925).
4. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Het uitvoeren van pensioenovereenkomsten is één - vrijgestelde - prestatie. Noot bij: Rechtbank Noord-Holland, 24/03/21, ECLI:NL:RBNHO:2021:2261. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1410).
5. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Inspecteur mocht individuele methode binnen de margeregeling toepassen. 1801. Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 17/03/21, ECLI:NL:RBZWB:2021:1525. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(23).
6. Arzini, N.P. & Bijl, J. (2021). Verlaagd tarief voor diensten aan particuliere woningen ook van toepassing op lift (DSR)? 1796. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 1/04/21 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(23).
7. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Vertegenwoordigingsdiensten advocaat ten behoeve van handelingsonbekwamen mogelijk onder sociaal-culturele vrijstelling (EQ). 1473. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 15/04/21, ECLI:EU:C:2021:277 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(18).
8. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Erotische webcamdiensten worden verleend door de performer en niet door eigenaar websites. 1973. Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch, 22/04/21, ECLI:NL:GHSHE:2021:1264 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(25).
9. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Fractional sailing is niet het geven van gelegenheid tot sportbeoefening. 2410. Noot bij: Rechtbank Den Haag, 6/05/21, ECLI:NL:RBDHA:2021:5624 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(29-30).
10. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Btw op bouwkosten nieuwbouwwoning van dga waarvan de bv geen eigenaar is ten onrechte afgetrokken. 2068. Noot bij: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 18/05/21, ECLI:NL:GHARL:2021:4881 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(26).
11. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Uitzendbureau kan voorbelasting op huisvestingskosten voor buitenlandse werknemers in aftrek brengen. 2850. Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 2/07/21, ECLI:NL:RBZWB:2021:3275 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(35).
12. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Parkeren bij een festival is een zelfstandige prestatie. 2983. Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 20/07/21, ECLI:NL:GHAMS:2021:2269 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(37).
13. Arzini, N.P., & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Wijzigingsbesluit registratiedrempel voor kleine ondernemers. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(36).
14. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Margeregeling ook van toepassing voor ondernemer die incidenteel een gebruikt goed verkoopt. 3304. Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 3/08/21, ECLI:NL:RBZWB:2021:3979 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(40).

15. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Btw terecht nageheven in verband met indirect afnemen van diensten. 3776. Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 14/09/21, ECLI:NL:GHAMS:2021:2744 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(45).
16. Arzini, N.P. & Bijl, J. (2021). Is weigering btw-af trek in verband met fraude beperkt tot ontdoken belastingbedrag (A)? (prej.vr. zaak C-596/21). 3969. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 28/09/21 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(47).
17. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Verzuimboete bij suppletie wordt bepaald op onderdeelniveau fiscale eenheid. 4294. Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 4/09/20, ECLI:NL:RBZWB:2020:4131 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(50).
18. Arzini, N.P. & Bijl, J. (2021). Lokale btw verschuldigd bij intracommunautaire B2B-dienst door met fraude bekende ondernemer (Climate Corporation Emissions Trading - prej.vr. zaak C-641/21). *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(50).
19. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Vermindering maatstaf van heffing bij ontstaan niet-betaalde schuldvordering binnen zes maanden voor faillietverklaring (ELVOSPOL). 4297. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 11/11/21, ECLI:EU:C:2021:911 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(50).
20. Arzini, N.P. & Bijl, J. (2021). Lokale btw verschuldigd bij intracommunautaire B2B-dienst door met fraude bekende ondernemer (Climate Corporation Emissions Trading - prej.vr. zaak C-641/21). *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(50).
21. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Vermindering maatstaf van heffing bij ontstaan niet-betaalde schuldvordering binnen zes maanden voor faillietverklaring (ELVOSPOL). 4297. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 11/11/21, ECLI:EU:C:2021:911 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(50).
22. Arzini, N.P. & Becks, J.P.W.H.T. (2021). Wijziging Toelichting Tabel I vanwege denksport. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(50).
23. Boei, W. (2021). Daggeldvergoedingen chauffeurs vallen onder aftrekbeperking vpb. Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 16/02/21, ECLI:NL:GHAMS:2021:651. *NLFiscaal*, 2021(0831).
24. Boei, W. (2021). Besluit op WOB-verzoek over Handboek administratief proces vpb. *NLFiscaal*, 2021(1301),.
25. Boei, W. (2021). Geen vpb-plicht voor indirect overheidsbedrijf. Noot bij: Hof Den Haag, 20/07/21 (Hof Den Haag, 20 juli 2021, nr. 20/00775 & 00776, ECLI:NL:GHDHA:2021:1414.). *NLFiscaal*, 2021(1764).
26. Boomsluiters, E. (2021). Besluit juridische afsplitsing: Toepassing art. 14a, lid 3, Wet Vpb 1969. *NLFiscaal*, 2021(1058).
27. Boomsluiters, E. (2021). Aan splitsing lagen zakelijke overwegingen ten grondslag. *NLFiscaal*, 2021(0004).
28. Boomsluiters, E. (2021). Besluit juridische zuivere splitsing: Toepassing art. 14a, lid 3, Wet Vpb 1969. *NLFiscaal*, 2021(1057).
29. Boomsluiters, E. (2021). Besluit juridische fusie: Toepassing art. 14b, lid 3, Wet Vpb 1969. *NLFiscaal*, 2021(1059).
30. Boomsluiters, E. (2021). Besluit bedrijfsfusie: Toepassing art. 14, lid 2, Wet Vpb 1969. *NLFiscaal*, 2021(21).
31. Bruin, A.H.E. (2021). Vaststelling verkrijgingsprijs aandelen bij remigratie. 2207. Noot bij: Rechtbank Noord-Nederland, 19/10/21, 20/3508, ECLI:NL:RBNHO:2021:9413 *NLFiscaal*, 2021(47).
32. Bruin, A.H.E. (2021). Aandelenfusie had overheersend anti-fiscaal motief; faciliteit niet van toepassing. 0475. Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden, 26/01/21 *NLFiscaal*, 2021(20).
33. Bont, G.J.M.E. de (2021). Fiscaal strafrecht. Feitelijk leidinggeven. Noot bij: Hoge Raad, 6/10/20, ECLI:NL:HR:2020:1504 *Nederlandse Jurisprudentie (NJ)*. *Verzameling van Belangrijke Rechterlijke Beslissingen*, 2021(189).
34. Bont, G.J.M.E. de (2021). Onderzoeksplicht rechter inzake op de zaak betrekking hebbende stukken. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 23/10/20, ECLI:NL:HR:2020:1670 *BNB*, 2021(47).
35. Bont, G.J.M.E. de (2021). De inspecteur is het bestuursorgaan dat de op de zaak betrekking hebbende stukken over moet leggen. Geen verplichting voor de inspecteur om steeds het volledige strafdossier op te vragen. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 25/06/21, ECLI:NL:HR:2021:995 *BNB*, 2021(160).
36. Eijnde, I. van den (2021). BMW - Ontwikkelingskosten voor software die buiten de Unie wordt gebruikt om goederen, die vervolgens worden ingevoerd, te testen, moeten voor het bepalen van de

- douanewaarde worden bijgeteld bij de transactiewaarde van de ingevoerde goederen. Noot bij: C-509/18, 10/09/20, ECLI:EU:C:2020:694. *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(41).
37. Eijnde, I. van den (2021). Curtis Balkan - Royaltybetalingen die de koper betaalt als tegenprestatie voor de levering van knowhow die noodzakelijk is voor de vervaardiging van eindproducten moeten onder voorwaarden worden bijgeteld bij de transactiewaarde van ingevoerde halffabricaten voor de bepaling van de douanewaarde van deze ingevoerde goederen. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie, 9/07/20, ECLI:EU:C:2020:543. *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(6).
 38. Eijnde, I. van den (2021). JCM Europe - Tariefindeling van validator voor bankbiljetten en geldlades. Noot bij: HvJ EU, 4/02/21, ECLI:EU:C:2021:96. *NLFiscaal*, 2021(0318).
 39. Eijnde, I. van den (2021). Uit benzinedamp teruggewonnen benzine; dubbele heffing accijns? Noot bij: Conclusie AG 19/03749, 30/11/20, ECLI:NL:PHR:2020:1145. *NLFiscaal*, 2021(0119).
 40. Eijnde, I. van den (2021). VS - Douaneverplichtingen niet nageleefd; analoge toepassing DWU en Btw-richtlijn. Noot bij: HvJ EU, 3/03/21, ECLI:EU:C:2021:161. *NLFiscaal*, 2021(0621).
 41. Eijnde, I. van den (2021). Wetvoorstel implementatie richtlijnen accijns 2022. *NLFiscaal*, 2021(1972).
 42. Eijnde, I. van den (2021). Wetsvoorstel Implementatie richtlijnen accijns 2022; nota n.a.v. het verslag. *NLFiscaal*, 2021(2268).
 43. Eijnde, I. van den (2021). Goederen voor diplomatieke betrekkingen; voorwaarde accijnsvrijstelling ongeoorloofd. 1773. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 2/09/21, C-326/20, ECLI:EU:C:2021:688 (SIA MONO). *NLFiscaal*, 2021(1773).
 44. Eijnde, I. van den (2021). Tariefindeling voor douanerechten van bamboe bekers. 1155. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 3/06/21, C-76/20, ECLI:EU:C:2021:441 (BalevBio). *NLFiscaal*, 2021(1155).
 45. Eijnde, I. van den (2021). Heffing van antidumpingrechten voor uit China ingevoerde fittings. 1585. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 15/07/21, C-362/20, ECLI:EU:C:2021:612 (Profit Europe). *NLFiscaal*, 2021(1585).
 46. Eijnde, I. van den (2021). Wettelijke bevoegdheid van de MvF om de accijnstarieven jaarlijks vast te stellen op basis van de gewogen gemiddelde kleinhandelsprijs van het voorafgaande kalenderjaar. 129. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 16/07/21, 19/01964, ECLI:NL:HR:2021:1155 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(21).
 47. Eijnde, I. van den (2021). Prejudiciële vragen over de verschuldigdheid van accijns door de persoon die betrokken is bij het vervoer van accijnsgoederen onder begeleiding van een vals (geleidedocument. 120. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 10/06/21, C-279/19, ECLI:EU:C:2021:473 (WR). *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(20).
 48. Eijnde, I. van den (2021). Uitleg van definitie voor commerciële doeleinden in het kader van de verdeling van de heffingsrechten voor accijns. 86. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 15/01/21, 19/00240, ECLI:NL:HR:2021:51 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(15).
 49. Eijnde, I. van den (2021). Eindarrest over de reikwijdte van het begrip 'heffingsgrondslag' om vast te kunnen stellen welke tariefmaatregel van toepassing is. 77. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 18/12/20, 17/01695, ECLI:NL:HR:2020:2081 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(14).
 50. Eijnde, I. van den (2021). De vergoeding voor een exclusief distributierecht. 47. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 19/11/20, C-775/19, ECLI:EU:C:2020:948 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(9).
 51. Eijnde, I. van den (2021). Exter - Prejudiciële vragen over de reikwijdte van het begrip 'heffingsgrondslag'. 76. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 8/10/20, C-330/19, ECLI:EU:C:2020:809 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(14).
 52. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over het behoud van recht op aftrek van btw bij het niet doorgaan van een bouwproject en het niet van toepassing zijn van de commissionairsfictie. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 12/11/20, C-734/19, ECLI:EU:C:2020:919, *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(25).
 53. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over het (gedeeltelijke) behoud van recht op aftrek van btw op kosten gemaakt voor verwerving van een deelneming die uiteindelijk geen doorgang vindt. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 12/11/20, C-42/19, ECLI:EU:C:2020:913, *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(26).

54. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Een van btw vrijgestelde bijkomende dienst maakt niet dat een samengestelde prestatie voor het geheel deelt in die btw-vrijstelling. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 10/6/21, C-907/19, ECLI:EU:C:2021:237, *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(71).
55. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Over de correctie van eerder in aftrek gebrachte btw bij het niet tot stand komen van de optie voor belaste verhuur. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 18/5/21, C-248/20, ECLI:EU:C:2021:394, *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(113).
56. Gomes Vale Viga, M.D.C. (2021). Neutraliteitsbeginsel staat niet in de weg aan verschillend btw-tarief voor kermis en attractiepark. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 9/11/21, C-406/20, ECLI:EU:C:2021:720, *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(141).
57. Gruson, J. (2021). Geen toepassing vrijstelling voor verhuur van onroerende zaken op colocatiediensten. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 02/07/2020, C-215/19, ECLI:EU:C:2020:518 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(31).
58. Gruson, J. (2021). Toelichting snelle oplossingen btw. Noot bij: MvF, 21/07/2021, *NLFiscaal*, 2021(0112).
59. Gruson, J. (2021). Besluitvormingsproces voor interpretatie btw-begrippen wordt verbeterd. Noot bij: (COM(2020) 749 final *NLFiscaal*, 2021(0146).
60. Gruson, J. (2021). Terechte naheffing omzetbelasting ter zake van sale-and-leasebackconstructie. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 29/01/2021, 19/00699, ECLI:NL:HR:2021:154 *NLFiscaal*, 2021(0307).
61. Gruson, J. (2021). BNC-fiche Richtlijn toekenning uitvoeringsbevoegdheden btw. Noot bij BUZA, 05/02/2021 *NLFiscaal* 2021(0429).
62. Gruson, J (2021). Toelichting snelle oplossingen btw. Noot bij MvF, 13/04/2021 *NLFiscaal* 2021(1018).
63. Gruson, J. (2021). Aanpassen verwerking negatieve btw-melding. Noot bij: Overige fiscale maatregelen, Belastingplan 2022 21/09/2021, *NLFiscaal special*, 2021(0120).
64. Hulten, L.C. van (2021). Consultatiedocument belastingplichtmaatregel omgekeerde hybride lichamen (ATAD2), *NLFiscaal* 2021(0616).
65. Hulten, L.C. van (2021). MvF: Belastingplichtmaatregel voor omgekeerde hybride lichamen, *NLFiscaal-special* 2021(0121).
66. Hulten, L.C. van (2021). Rechtbank Den Haag: Toegepast afdekinstrument valutarisico valt onder deelnemingsvrijstelling, *NLFiscaal* 2021(1872).
67. Kavelaars, P. (2021), Pensioenartikel belastingverdrag Portugal, HR 6 november 2020, nrs. 19/03405 en 20/01393, *BNB* 2021/22-23,
68. Kavelaars, P. (2021), Fooienbesluit St. Maarten, HR 11 december 2020, 19/03405, *BNB* 2021/34.
69. Kavelaars, P. (2021), Pensioen in grensoverschrijdende situatie België, HR 9 april 2021, nr. 19/01201, *BNB* 2021/90.
70. Kavelaars, P. (2021), Werkzaamheden in twee landen, HvJ 20 mei 2021, C-879/19, *BNB* 2021/119.
71. Makkinga, F.J.H.L (2021). Mobiel zonnepark is een onroerende zaak. 431. Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant, 23/09/21, ECLI:NL:RBZWB:2021:4793 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(431).
72. Makkinga, F.J.H.L (2021). Waardering recyclingbedrijf, huurwaardekapitalisatiemethode. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(16).
73. Makkinga, F.J.H.L (2021). Gegronde beroep op 'Black box'-arrest. 141. Noot bij: Rechtbank Rotterdam, 9/02/21, ECLI:NL:RBROT:2021:864 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(141).
74. Merx, M.M.W.D (2021). Geactualiseerd besluit over aftrek van omzetbelasting. Noot bij: Besluit Staatssecretaris Financien, 24/11/20. *NLFiscaal*, 2021(0009).
75. Merx, M.M.W.D (2021). Tijdige invoering btw op e-commerce zet Belastingdienst voor grote uitdaging. Noot bij: Algemene Rekenkamer, 14/01/21. *NLFiscaal*, 2021(200).
76. Merx, M.M.W.D (2021). Kamerbrief implementatievoorstel btw e-commerce. Noot bij: Staatssecretaris van Financiën, 20/01/21. *NLFiscaal*, 2021(201).
77. Merx, M.M.W.D (2021). Zaak ITH Comercial Timisoara. Recht op aftrek bij afgeketst investeringsproject. Commissionairsregeling. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie, 12/11/20, ECLI:EU:C:2020:919. *BNB* 2021(31).
78. Merx, M.M.W.D (2021). Zaak Sonaecom. Gemengde holding. Recht op aftrek bij afgeketste overname. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie, 12/11/20, ECLI:EU:C:2020:913. *BNB* 2021(30).

79. Merx, M.M.W.D (2021). Wet implementatie richtlijnen elektronische handel; nader verslag. Noot bij: Ministerie van Financiën, 29/01/21. *NLFiscaal*, 2021(0308).
80. Merx, M.M.W.D (2021). Uitvoeringstoets noodspoor wetsvoorstel 'Implementatie richtlijnen elektronische handel'. Noot bij: Ministerie van Financiën, 5/02/21. *NLFiscaal*, 2021(0309).
81. Merx, M.M.W.D (2021). Terbeschikkingstelling auto voor privégebruik aan werknemer kan langdurende verhuur van vervoermiddel zijn. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie, 20/01/21. *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(38).
82. Merx, M.M.W.D (2021). Wet implementatie richtlijnen elektronische handel; memorie van antwoord EK. Noot bij: Ministerie van Financiën, 29/03/21. *NLFiscaal*, 2021(0736).
83. Merx, M.M.W.D (2021). Prestaties tussen hoofdhuis en vaste inrichting belasting indien hoofdhuis zonder vaste inrichting onderdeel is van fiscale eenheid. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie, 11/03/21. *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(51).
84. Merx, M.M.W.D. (2021). Geen verlaagd tarief voor het gebruik van in een amusementshal opgestelde speelapparaten waarmee een (gezelschaps)spel kan worden gespeeld. Noot bij: Hoge Raad, 26/03/21, ECLI:NL:HR:2021:453. *BNB*, 2021(92).
85. Merx, M.M.W.D. (2021). Vergissing inzake toepassing btw-vrijstelling; weigering aftrek voorbelasting. 2021/1450. Noot bij: Conclusie Advocaat-Generaal Hof van Justitie, 8/07/21 (C-156/20). *NLFiscaal*, 2021(1450).
86. Merx, M.M.W.D (2021). Weigering btw-aftrek wanneer werkelijke leverancier niet is geïdentificeerd. *NLFiscaal*, 6(51), 11. [NLF 2021/2416].
87. Merx, M.M.W.D. (2021). Duitse beperkende voorwaarde voor deelname personenvennootschappen aan fiscale eenheid btw niet toegestaan. *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(96).
88. Merx, M.M.W.D. (2021). Bemiddeling tussen volleybalspeelsters en buitenlandse clubs niet belast met btw in Nederland. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 16/07/21, ECLI:NL:HR:2021:1156 *Fiscaal Weekblad FED*, 2021(125).
89. Molenaar, D. (2021). Parkeren bij festival belast tegen het algemene tarief. Noot bij: Rechtbank Noord-Holland, 17/09/20, ECLI:RBNH:2020:10188 (Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht 2021/230). *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(230).
90. Molenaar, D. (2021). Inning royalty's btw-belaste commissairdienst. Noot bij: HvJ EU, 21/01/21, EU:C:2021:50 (Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht 2021/383). *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(383).
91. Molenaar, D. (2021). Kamerbrief fiscaal verdragsbeleid sporters en artiesten. Noot bij: Staatssecretaris van Financiën, 21/01/21, 2021-0000008349 (Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht 2021/442). *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(442).
92. Molenaar, D. (2021). Kamerbrief fiscaal verdragsbeleid sporters en artiesten. Noot bij: Ministerie van Financiën, 21/01/21. *NLFiscaal*, 2021(0317).
93. Molenaar, D. (2021). Verlaagd tarief surflessen, want container is sportaccommodatie. Noot bij: Rechtbank Noord-Holland, 17/02/21, ECLI:NL:RBNHO:2021:1305. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(869).
94. Molenaar, D. (2021). Werkzaamheden acteur kwalificeren niet als winst uit onderneming op grond van gelijkheidsbeginsel. Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 9/02/21, ECLI:NL:GHAMS:2021:272. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(914).
95. Molenaar, D. (2021). Gewonnen prijs in televisieprogramma is niet belast als loon uit dienstbetrekking. Noot bij: Gerechtshof Den Bosch, 11/02/21, ECLI:NL:DHSHE:2021:399. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(978).
96. Molenaar, D. (2021). Diensten amusementshal vallen niet onder verlaagd tarief. Noot bij: Hoge Raad, 26/03/21, ECLI:NL:HR:2021:453. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1070).
97. Molenaar, D. (2021). Gelegenheid geven tot parkeren bij attractiepark vormt zelfstandige prestatie. Noot bij: Hoge Raad, 7/05/21, ECLI:NL:HR:2021:699. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1549).
98. Molenaar, D. (2021). Uittlening voetballers door Belgische club aan Nederlandse clubs; heffing over tekengelden. 2021/1204. Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden, 18/05/21, ECLI:NL:GHARL:2021:4878 *NLFiscaal*, 24(1204), 45-46.

99. Molenaar, D. (2021). Kerkgenootschap kwalificeert niet als anbi vanwege niet voldoen aan anti-oppoteis. 2021/1689. Noot bij: Rechtbank Gelderland, 29/03/21, ECLI:NL:RBGEL:2021:1519 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1689).
100. Molenaar, D. (2021). Verlaagd btw-tarief voor surflessen. Noot bij: Rechtbank Noord-Holland en Rechtbank Den Haag, 17/02/21 *Tijdschrift voor Sport en Recht*, 2021(1-2).
101. Molenaar, D. (2021). Overbruggingsuitkering voor beroepsvoetballer; geen Nederlandse loonheffing. Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden, 24/08/21, ECLI:NL:GHARL:2021:8090 *NLFiscaal*, 2021(1803).
102. Molenaar, D. (2021). Geen verlaagd tarief voor online sportplatform wegens ontbreken van een fysieke accommodatie. Noot bij: Rechtbank Den Haag, 29/06/21, ECLI:NL:RBDHA:2021:9235 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(3072).
103. Molenaar, D. (2021). Heffing aan uitgeleende voetballers betaalde tekengelden. Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden, 18/05/21, ECLI:NL:GHARL:2021:4878 *Tijdschrift voor Sport en Recht*, 2021(3).
104. Molenaar, D. (2021). Toegang verlenen tot meerdaags fotofestival is niet onderworpen aan het verlaagde tarief. Noot bij: Rechtbank Noord-Holland, 12/11/21, ECLI:NL:RBNHO:2021:9983 *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(4067).
105. Monsma, A.P. (2021). WOZ-waardering voetbalstadion op bedrijfswaarde (€ 15 miljoen) (nrs. 19/00291- 19/00293). Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 24/12/20, ECLI:NL:GHAMS:2020:3447. *NLFiscaal*, 2021(0258).
106. Monsma, A.P. (2021). Schending gelijkheidsbeginsel; geen adequate reden voor kerkenvrijstelling rioolheffing (nr. 20/01559). Noot bij: Conclusie A-G IJzerman, 25/02/21, ECLI:NL:PHR:2021:180. *NLFiscaal*, 2021(0743).
107. Monsma, A.P. (2021). Rioolheffing; ongelijke behandeling gelijke gevallen geen begunstigend beleid (nr. 20/00558). Noot bij: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 28/04/21, ECLI:NL:GHARL:2021:4158. *NLFiscaal*, 2021(1072).
108. Monsma, A.P. (2021). Rapport herziening provinciaal belastinggebied. Noot bij: Minister van Binnenlandse Zaken, 27/05/21. *NLFiscaal*, 2021(1154).
109. Monsma, A.P. (2021). Gemeenteblad waarin de verordening rioolheffing is gepubliceerd is niet elektronisch beschikbaar gebleven. 284. Noot bij: Hoge Raad, 4/06/21, ECLI:NL:HR:2021:823 (nr. 20/00796). *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(15).
110. Monsma, A.P. (2021). Heffingsambtenaar wijkt ten onrechte af van raming aanvrager omgevingsvergunning. 264. Noot bij: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 11/05/21, ECLI:NL:GHARL:2021:4510 (nr. 19/01517). *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(14).
111. Monsma, A.P. (2021). Na compromis over de WOZ-waarde resteert slechts een geschil over de uitbetaling van de proceskostenvergoeding. 268. Noot bij: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 4/05/21, ECLI:NL:GHARL:2021:4244 (20/00563). *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(14).
112. Monsma, A.P. (2021). Heffingsambtenaar kent pas een vergoeding toe voor de hoorzitting na het instellen van beroep. 369. Noot bij: Rechtbank Noord-Nederland, 8/04/21, ECLI:NL:RBNNE:2021:1178. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(19).
113. Monsma, A.P. (2021). Waardering woning. 200. Noot bij: Gerechtshof Amsterdam, 25/03/21, ECLI:NL:GHAMS:2021:1043. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(11).
114. Monsma, A.P. (2021). WOZ-waarde recreatiewoning op erfpachtgrond. 394. Noot bij: Rechtbank Gelderland, 16/07/21, ECLI:NL:RBGEL:2021:3759 (nr. 20/5808). *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(21).
115. Monsma, A.P. (2021). Machtiging is in te algemene bewoordingen geformuleerd. 422. Noot bij: Rechtbank Den Haag, 12/07/21, ECLI:NL:RBDHA:2021:10674.(20/7445)). *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(22).
116. Monsma, A.P. (2021). WOZ-waarde winkelpand is in beroep met € 1.000 verhoogd. (nr. 20/00787 en 20/00788). 451. Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden, 19/10/21, ECLI:NL:GHARL:2021:9802. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(451).

117. Monsma, J.A. (2021). Rioolheffing. Berekening opbrengstlimiet.. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 12/03/21, 19/05224, ECLI:NL:HR:2021:360 *BNB*, 2021(80).
118. Monsma, J.A. (2021). Bekendmaking belastingverordening in elektronisch gemeentebblad; op een algemeen toegankelijke wijze beschikbaar blijven. 115. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 4/06/21, 20/00796, ECLI:NL:HR:2021:823 *BNB*, 2021(115).
119. Monsma, J.A. (2021). Verordening 'geldt' pas na correcte publicatie. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 22/01/21, ECLI:NL:HR:2021:83, 20/02220 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(71).
120. Monsma, J.A. (2021). Voorzieningenrechter verbiedt Parkeerwekker omdat deze belastingontduiking faciliteert. Noot bij: Rechtbank Amsterdam, 1/02/21, ECLI:NL:RBAMS:2021:237, C/13/694759/KG ZA 20-1143 MDvH/TF *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(94).
121. Monsma, J.A. (2021). Gebruiker van op riolering aangesloten woning doet tevergeefs een beroep op het gelijkheidsbeginsel. Vrijstelling kerken. 132. Noot bij: Rechtbank Rotterdam, 26/02/21, ROT 18/5029, ECLI:NL:RBROT:2021:1667 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(7).
122. Monsma, J.A. (2021). Hof pas geschiktheidscriterium toe op vraag of gezamenlijke woonkamers met keukens in een woonzorgcentrum voor dementerenden dienen tot woning. Noot bij: Hof Den Haag, 6/01/21, ECLI:NL:GHDHA:2021:36, BK-20/00483 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(145).
123. Monsma, J.A. (2021). Voor het hoger beroep is ten onrechte tweemaal griffierecht geheven. 230. Noot bij: Hoge Raad der Nederlanden, 7/05/21, 20/03360, ECLI:NL:HR:2021:703 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(230).
124. Monsma, J.A. (2021). Toepassing WOZ-waarde in het kader van het woningwaarderingstelsel. 236. Noot bij: Rechtbank Noord-Nederland, 4/11/20, 8436480/CV EXPL 20-3180, ECLI:NL:RBNHO:2020:10127 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(13).
125. Monsma, J.A. (2021). Moest de heffingsambtenaar met het doen van uitspraak op het bezwaar tegen de aanslag watersysteemheffing gebouwd wachten totdat de WOZ-beschikking onherroepelijk vaststond? 326. Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch, 17/06/21, 20/00351, ECLI:NL:GHSHE:2021:1850 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(17).
126. Monsma, J.A. (2021). Heffingsambtenaar legt rechtmatig een informatiebeschikking op. Noot bij: Rechtbank Midden-Nederland, 23/03/21, UTR 20/3389, ECLI:NL:RBMNE:2021:736 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(337).
127. Monsma, J.A. (2021). Parkeergarage terecht aangeslagen in BIZ-heffing. Noot bij: Rechtbank Rotterdam, 22/07/21, ROT 20/4709, ECLI:NL:RBROT:2021:7038 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(366).
128. Monsma, J.A. (2021). Eigen verkoopcijfer kantoorgebouw met parkeergarage ondersteunt vastgestelde waarde. Noot bij: Rechtbank Noord-Nederland, 14/10/21, HAA 20/2231, ECLI:NL:RBNHO:2021:9102 *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2021(438).
129. Neve, L.E.C. (2021). noot bij C-246/19. 222. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 6/10/20 (État luxembourgeois v B and Others). *AB Rechtspraak Bestuursrecht*, 2021(29), 1643-1678.
130. Poppel, J. (2021). Spaanse belasting voor gebruik publieke domein geoorloofd. Noot bij: HvJ, 27/01/21. *NLFiscaal*, 2021(0373), 38-39.
131. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij HR 3 december 2021, *V-N* 2021, nr. 53.8.
132. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij conclusie A-G d.d. 3-11-2021, *V-N* 2021, nr. 52.13.
133. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij HR 22-10-2021, *V-N* 2021 nr. 51.18.
134. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij conclusie A-G d.d. 30 juli 2021, *V-N* 2021 nr. 38.9.
135. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij Hof Amsterdam d.d. 22 april 2021, *V-N* 2021 nr. 38.8.
136. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij Hof Amsterdam d.d. 26 januari 2020, *V-N* 2021 nr. 14.7.
137. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bij HR 16 april 2021, *V-N* 2021 nr. 20.11.

138. Robben, M.T.E. (2021), Aantekening bin Rechtbank Zeeland-West-Brabant 26 januari 2021 nr. 28.14.
139. Robben, M.T.E. (2021), HR 11-06-2021. *FED* 2021/123.
140. Robben, M.T.E. (2021), HR 18 december 2020, 19/05006, *NLFiscaal*, 2021/003.
141. Robben, M.T.E. (2021), Rechtbank Noord-Holland 1 december 2020, 20/1608, *NLFiscaal*, 2021/0523.
142. Robben, M.T.E. (2021), EZ, Internetconsultatie bv met een maatschappelijk doel (Bvm), 9 maart 2021, *NLFiscaal*, 2021/0941.
143. Robben, M.T.E. (2021), Rechtbank Noord-Nederland 24 september 2021, *NLFiscaal*, 2021/2071.
144. Schippers, M.L. (2021). Vaststelling douanewaarde ingevoerde goederen; kosten van vervoer. Noot bij: Hof van Justitie, 22/04/21, ECLI:EU:C:2021:320. *NLFiscaal*, 2021(0923).
145. Schoneveld, A. (2021). Ierse pensioenregeling ten onrechte in Brits faillissement betrokken. 2327. Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, 11/11/21 (C-168/20). *NLFiscaal*, 2021(49).
146. Wilde, M.F. de (2021). Beantwoording Kamervragen over één mondiaal minimumtarief voor winstbelasting. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1484).
147. Wilde, M.F. de (2021). 130 landen en jurisdicties committeren zich aan 2-pijlerherziening van het internationale winstbelastingstelsel. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(2195).
148. Wilde, M.F. de (2021). Beantwoording Kamervragen over bericht 'Janet Yellen calls for global minimum corporate tax'. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1483).
149. Wilde, M.F. de (2021). Commissiemededeling 'Business Taxation for the 21st Century'. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1692).
150. Wilde, M.F. de (2021). Kamerbrief 'Naar een internationaal akkoord over de herziening van het internationale belastingstelsel'. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1985).
151. Wilde, M.F. de (2021). Online consultatiebijeenkomst OESO over blauwdrukken Pijler 1- en Pijler 2-maatregelen. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(397).
152. Wilde, M.F. de (2021). Uitkomsten Inclusive Framework over de herziening van het internationale belastingstelsel. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(3793).
153. Wilde, M.F. de (2021). Kamerbrief 'Naar een internationaal akkoord over de herziening van het internationale belastingstelsel'. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(1985).
154. Wilde, M.F. de (2021). Uitkomsten Inclusive Framework over de herziening van het internationale belastingstelsel. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2021(3793).

2.6 Internetartikelen

1. Essaghir, H. (2021). CV/BV-structuur wel of geen onrechtmatige staatssteun? Nextens/Fiscaaltotaal.
2. Essaghir, H. (2021). Spoedwet conditionele eindafrekening dividendbelasting. Nextens/Fiscaaltotaal.
3. Essaghir, H. (2021). Akkoord over herziening internationaal belastingstelsel bekendgemaakt. Nextens/Fiscaaltotaal
4. Essaghir, H. (2021). Commissie doorstroomvennootschappen in de strijd tegen belastingontwijking. Nextens/Fiscaaltotaal
5. Essaghir, H. (2021). Commissie doorstroomvennootschappen biedt rapport aan. Nextens/Fiscaaltotaal.
6. Essaghir, H. (2021). De strijd tegen belastingontwijking. Nextens/Fiscaaltotaal.
7. Essaghir, H. (2021). Geen renteaftrek of wel vermogensaftrek? Dat blijft de vraag. Nextens/Fiscaaltotaal.
8. Essaghir, H. (2021). Voorvoegingshoudsterverlies gaat toch niet altijd verloren. Nextens/Fiscaaltotaal.
9. Merx, M.M.W.D. (2021, Jul 2). Statistische gegevens niet bruikbaar voor BTW-heffing privegebruik auto. (2 July 2021 ed.) Kluwer Tax Visions.
10. Merx, M.M.W.D. (2021, May 28). Besluit over BTW-heffing bij commissarissen, toezichthouders en commissieleden. Kluwer Tax Visions.
11. Merx, M.M.W.D. (2021, Sep 3). BTW-besluit toezichthouders en commissieleden aangepast. (3 September 2021 ed.) Kluwer Tax Visions.
12. Merx, M.M.W.D. (2021, Jul 23). Bemiddelingsdiensten internationale volleybalsters met btw belast in buitenland. Kluwer Tax Visions.
13. Merx, M.M.W.D. (2021, Jul 30). Verlenging garanties door withandelaar geen financiële toekomstige handeling. Kluwer Tax Visions.

14. Merkk, M.M.W.D. (2021, Sep 24). Documenten fiscale toetsing verbouwing (transformatie) gebouw openbaar. (24 September 2021 ed.) Kluwer Tax Visions.
15. Merkk, M.M.W.D. (2021, Oct 8). Zweedse eis tot onmiddellijke terugbetaling afgetrokken BTW niet toegestaan. (8 oktober 2021 ed.) Kluwer Tax Visions.
16. Merkk, M.M.W.D. (2021, Nov 5). Bij niet-tijdige keuze voor bedrijfsdoeleinden mag fiscus BTW-af trek weigeren. Kluwer Tax Visions.
17. Merkk, M.M.W.D. (2021). Nederland mag BTW-af trek uitsluiten bij privé gebruik van meer dan 90%. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
18. Merkk, M.M.W.D. (2021). Besluit 'af trek van omzetbelasting' geactualiseerd. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
19. Merkk, M.M.W.D. (2021). Luxemburgse werkgever betaalt Duitse BTW bij privé gebruik auto Duitse werknemer. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
20. Merkk, M.M.W.D. (2021). Prejudiciële vragen over herziening niet tijdig in af trek gebrachte BTW. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
21. Merkk, M.M.W.D. (2021). Prestaties tussen hoofdhuis en vi belast met BTW als hoofdhuis in fiscale eenheid. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
22. Merkk, M.M.W.D. (2021). Licentie verlening voor gebruik verzekeringsproduct niet van BTW vrijgesteld. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
23. Merkk, M.M.W.D. (2021). Interview Belastingzaken. Digital or Visual Products, Sdu Uitgevers.
24. Merkk, M.M.W.D. (2021). Btw-ondernemerschap van de overheid. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
25. Merkk, M.M.W.D. (2021). Nieuw besluit zonnepaneelhouders en internetconsultatie over KOR. Digital or Visual Products, Kluwer Tax Visions.
26. Robben, M.T.E. (2021), Column (samen met John Seerden) Een (te) ruime antimisbruikbepaling?, Taxlive 19 januari 2021.
27. Schippers, M.L. (2021). De 'vrije' handel onder het EU-UK-handelsverdrag. Erasmus School of Law (ESL).
28. Schippers, M.L. ((2021). CBAM! Een nieuwe CO2-heffing in een douanejasje. Erasmus School of Law (ESL).
29. Schippers, M.L. (2021, Jul 23). Handelspolitiek in rustiger vaarwater na de komst van Biden?
30. Wilde, M.F. de (2021). The Made in America Tax Plan: What's in store for the other countries? Kluwer Law International Tax blog.
31. Wilde, M.F. de (2021) Is there a leak in the OECD's Global minimum tax proposals (GLOBE, Pillar Two)? Kluwer Law International Tax blog.
32. Wilde, M.F. de (2021). Column Wat komt er met die wereldwijde belastingdeal op ons af? NOB blog.

3 Populariserende publicaties en media optredens

3.1 Bijdrage week- of dagblad

1. Hemels, S.J.C. (26 november 2021). Deeltijdsamenleving verdient betere wetgeving, Opinie in Het Financieele Dagblad 2021, p. 25.
2. Hemels, S.J.C. (21 oktober 2021). Bestrijd zwart werk door beloning van wit werk, Opinie in Het Financieele Dagblad 2021, p. 25.
3. Hemels, S.J.C. (22 september 2021). Ga het 'algemeen belang' niet politiseren, Opinie in Het Financieele Dagblad, p. 25.
4. Hemels, S.J.C. (1 juli 2021). Wie is er bang voor een eerlijke inkomstenbelasting? Opinie in Het Financieele Dagblad, p. 25.
5. Hemels, S.J.C. (3 juni 2021). Sleutelen aan de btw? Wees toch wat creatiever, Opinie in Het Financieele Dagblad, p. 25.
6. Hemels, S.J.C. (4 mei 2021). Vrouwen hebben geen baat bij een gezinsbelasting, Opinie in Het Financieele Dagblad, p. 25.

7. Hemels, S.J.C. (22 maart 2021). Verhoging erfbelasting is perfecte politieke uitruil, *Opinie in Het Financieele Dagblad*, p. 25.
8. Hemels, S.J.C. (18 februari 2021). Openheid OM leidt al gauw tot digitaal brandmerk, *Opinie in Het Financieele Dagblad*, p. 25.
9. Hemels, S.J.C. (21 januari 2021). Wetgever moet meer ruimte geven aan Friese taal, *Opinie in Het Financieele Dagblad*.
10. Hemels, S.J.C. (27 november 2021). Interview in: Elisabeth Post, Belastingdienst is Fries vergeten: 'Het is strijdig met de verplichting van de overheid om gebruik van Fries te stimuleren', *Leeuwarder Courant*.
11. Hemels, S.J.C. (oktober 2021). Interview: R.J. Meijer, Btw ongeschikt voor beleid, *Nextens fiscaal advies*, p. 14-17.
12. Hemels, S.J.C. (18 mei 2021). Interview door Maartje Braam, 'Alice in Wonderland kan in iedere levensfase iets nieuws brengen' *Erasmus Magazine*.
13. Hemels, S.J.C. (2 maart 2021). Quotes in Lotte Kuipers "Rozemarijn (34) is financieel afhankelijk van haar partner: 'Kreeg een opmerking: jij profiteert van je man'" *Algemeen Dagblad*.
14. Hemels, S.J.C. (30 januari 2021). Quotes in Dennis L'Ami, Harm Ede Botje, Jeroen Wijnen 'Kroonjuweel SP kost de belastingbetaler jaarlijks tonnen', *Follow the money*.
15. Kavelaars, P. (5 januari 2021), Misbruik van recht, *Antilliaans Dagblad*.
16. Kavelaars, P. (23 januari 2021), Eigen woning op de BES, *Antilliaans Dagblad*.
17. Kavelaars, P. (13 februari 2021) AB-regime en DGA, *Antilliaans Dagblad*.
18. Kavelaars, P. (6 maart 2021), Internationale informatie uitwisseling, *Antilliaans Dagblad*.
19. Kavelaars, P. (27 maart 2021) Digital taxation-stand van zaken, *Antilliaans Dagblad*.
20. Kavelaars, P. (17 april 2021) Hybrids, *Antilliaans Dagblad*.
21. Kavelaars, P. (8 mei 2021), Cryptovaluta, *Antilliaans Dagblad*.
22. Kavelaars, P. (29 mei 2021), EC-mededeling mei 2021, *Antilliaans Dagblad*.
23. Kavelaars, P. (30 juni 2021), Nieuw fiscaal beleid Curaçao, *Antilliaans Dagblad*.
24. Kavelaars, P. (17 juli 2021), OESO-minimumtarief 15%, *Antilliaans Dagblad*.
25. Kavelaars, P. (14 augustus 2021), Feitelijke vestigingsplaats, *Antilliaans Dagblad*.
26. Kavelaars, P. (7 september 2021), Zetelverplaatsing en beboeting van adviseur, *Antilliaans Dagblad*.
27. Kavelaars, P. (25 september 2021), Transfer pricing, *Antilliaans Dagblad*.
28. Kavelaars, P. (25 oktober 2021), UPG-LGO, *Antilliaans Dagblad*.
29. Kavelaars, P. (13 november 2021), Heffing DJ, *Antilliaans Dagblad*.
30. Kavelaars, P. (11 december 2021), Civiele CbC-reporting, *Antilliaans Dagblad*.
31. Molenaar, D. (31 maart 2021). Interview door Alex van der Hulst, 'Britse bands na Brexit: de romantiek gaat er nu wel vanaf.' *NRC*.
32. Schep, A.W. (18 maart 2021). Interview in: Sam de Voogt, Is een hotel dat in coronatijd moet sluiten direct minder waard? *NRC*.
33. Schep, A.W. (12 september 2021) Citaat in: Laurens Berentsen, Belastingbetaler trekt aan het korste eind bij fiscale geheimhouding, *Het Financieele Dagblad*.
34. Schippers, M.L. (1 juli 2021) Profiel – Interview NOB in NOB.
35. Schippers, M.L. (6 maart 2021) Citaat in: Mark Beunderman, Britse bedrijven handelen om Brexit heen met Europa, *NRC Handelsblad*.
36. Schippers, M.L. (8 februari 2021) Citaat in: opsomming quoes week 5 2021, *Reformatorsch Dagblad*.
37. Schippers, M.L. (2 februari 2021) Citaat in: Remco Andersen, Dat papiertje moet wel klaarliggen als de boot in Engeland afmeert, *De Volkskrant*.

3.2 Media optredens

1. Chen, S.C. (2021) deelnemer in Podcast Passion Leverage (熱情槓桿).
2. Kavelaars, P. (7 januari 2021), Fiat Chrysler Peugeot Fusie, *RTL nieuws*.
3. Kavelaars, P. (16 januari 2021), Toeslagen affaire, *Radio 1*.
4. Kavelaars, P. (24 februari 2021), Openbaarheid van aangiftes, *Radio 1*.
5. Kavelaars, P. (9 maart 2021), Nederland belastingparadijs, *BNR*.
6. Kavelaars, P. (19 maart 2021), Grootontvangers loonsteun in NL keren in het buitenland winst uit, *BNR*.

7. Kavelaars, P. (1 juni 2021), Publieke country by country regels van de EU, BNR.
8. Kavelaars, P. (2 juni 2021), Transparantie over Tax, Telegraaf.
9. Kavelaars, P. (2 juli 2021), Minimumtarief winstbelasting, BNR.
10. Kavelaars, P. (2 juli 2021), Minimumtarief winstbelasting, Radio 1.
11. Kavelaars, P. (28 juli 2021), Belastingheffing Techreuzen, BNR.
12. Kavelaars, P. (8 augustus 2021), Dividendstripping bij de ABNAMRO, BNR.
13. Kavelaars, P. (2 oktober (2021), Eigen woning in box 3, Telegraaf.
14. Kavelaars, P. (16 november 2021), Shell verhuist naar Engeland, BNR.
15. Kavelaars, P. (17 november 2021), Winstsplitsing en tarief vennootschapsbelasting, BNR.
16. Schep, A.W. (17 maart 2021) Hondenbelasting: waarom je dit in de ene gemeente wel betaalt en in de andere niet. Radio-interview in Blok&Toine. Radio 1.
17. Schep, A.W. (13 februari 2021) Gemeenten te slordig bij bepalen WOZ-waarde. Interview in TV-item in Kassa. BNN-VARA.
18. Schep, A.W. (27 januari 2021) Gemeentelijke heffingen stijgen fors: waarom en hoe het wordt berekend. Radio-interview in Stax & Toine. Radio 1.
19. Schippers M.L. (23 juli 2021) Bedrijven ontvluchten Europa door CO2-tax. Radio-interview in BNR Ochtendspits. BNR Nieuwsradio.
20. Schippers M.L. (3 mei 2021) Biden stelt VS weer open. Radio-interview in BNR Nieuws. BNR Nieuwsradio.
21. Schippers, M.L. (1 februari 2021) Brexitfiles blijven nog uit. Radio-interview in BNR Nieuws. BNR Nieuwsradio.

4 Lezingen, expertmeetings, paneldebatten

4.1 Internationaal

1. Buijze, R. (10 juni 2021). Panel member roundtable on International Fundraising for Education, Chapel & York.
2. Buijze, R. (14 oktober 2021). Panel member roundtable International Tax and Legal Issues, Chapel & York..
3. Graaf, A.C.G.A.C. de, (13 augustus 2021) A global minimum tax. Ending tax competition? Speaker at the Curaçao International Financial Services Association.
4. Hemels, S.J.C. (26 november 2021). Fiscale faciliteiten voor schenkende kunstliefhebbers in Nederland anno nu. Presentatie tijdens de Studiedag Verzamelen, herwaarden en schenken. Rubenianum Antwerpen.
5. Hemels, S.J.C. (22 september 2021). Discussant of Tessa Davies paper and presentation Tax Narratives: A Critical Tax Perspective on the Biden Tax Plan in the CBS Tax Colloquium, Copenhagen Business School (digital).
6. Hemels, S.J.C. (11 september 2021). Contribution to the panel The Charter of Fundamental Rights and Taxation at the conference Ben Terra's European Tax Law: Value Added Tax and beyond, 10-11 September Lund University Sweden.
7. Hemels, S.J.C. (10 september 2021). Charities and VAT presentation at the conference Ben Terra's European Tax Law: Value Added Tax and beyond, 10-11 September Lund University Sweden.
8. Hemels, S.J.C. (27 augustus 2021). Inclusive taxation or gender bias Lecture at the International Multidisciplinary Summer School 'The right way to inclusion and diversity via the music of the 'West Side Story', Erasmus University, Rotterdam
9. Hemels, S.J.C. (4 juni 2021). No Vote, No Tax! Taxation and women's suffrage. Presentation during the on-line conference 'History and Taxation: The Relationship between Taxation and the Political Balance of Power' of the European Association of Tax Law Professors (EATLP).
10. Jie-A-Joen, C.S.J. (11 juni 2021). Speaker at the Africa Tax Symposium. Erasmus School of Law / IBFD
11. Jie-A-Joen, C.S.J. (5-7 mei 2021). Speaker at the Annual Conference on European Direct Taxation Law 2021, European Law Academy (ERA).
12. Jie-A-Joen, C.S.J. (7-9 april 2021) Speaker at the Top Level Seminar Transfer Pricing (TLSTP) at the EFS

13. Merx. M.M.W.D. (2 november 2021), VAT and customs, Speaker at the Post Master Customs, Erasmus Universiteit Rotterdam.
14. Merx. M.M.W.D. (22 september 2021), Recent and pending CJEU decisions. Speaker at the EFS top level seminar EU VAT 2021.
15. Merx. M.M.W.D. (22 september 2021). E-commerce and platform economy. Speaker at the EFS top level seminar EU VAT 2021.
16. Merx. M.M.W.D. (8 july 2021). Indirect Taxation – VAT. Speaker at the Summer School EU Tax Law, 5-9 july 2021 ERA.
17. Merx M.M.W.D. (1 oktober 2021) Transfer pricing and VAT. Wirtschaftsuniversitat Wien.
18. Merx M.M.W.D. Fixed establishments (26 mei 2021) IVA Virtual conference.
19. Merx M.M.W.D. (6 mei 2021) Speaker at CFE Forum 2021 "Tax Transparency, Exchange of Information & Digital Commerce" Platforms and e-commerce.
20. Schippers, M.L. (9 december 2021). Circular economy – Compensation for Shipment of Waste – not worth it? Presentative tijdens 16th Annual PICARD conference of the WCO.
21. Schippers, M.L. (29 november 2021). Interplay between transfer pricing and customs valuation. Speaker at the Advance module – Customs taxable elements. Universiteit van Antwerpen.
22. Schippers, M.L. (26 november 2021). Administrative interplays between CV and TP – Considerations about retroactive adjustments, advance rulings, common documentation, special schemes. Speaker at The interplays between customs value and transfer pricing, University of Valencia.
23. Schippers, M.L. (23 september 2021). Brexit: what about customs? Speaker at the EFS Top Level Seminar on EU VAT 2021.
24. Schippers, M.L. (4 november 2021). Strategy Power Hour: "Globalization & Geostrategic Trends". Speaker at the 88th UFI Global Congress.
25. Wit, W. de, (24 September 2021), Excise duties, Speaker at the EFS Post Master Customs at European Fiscal Studies.
26. Wit, W. de, (21 – 25 juni 2021). Course manager and lecturer in Customs Fundamentals II in the Executive Master Program Customs and Supply Chain Compliance of RSM. Rotterdam School of Management.

4.2 Nationaal

1. Graaf, A.C.G.A.C. de, (6 december 2021) Vormt arbeidslocatie werknemer vaste inrichting? Spreker bij Apertas Permanent Education.
2. Graaf, A.C.G.A.C. de, (19 oktober 2021) Telewerken vanuit de Caribische jurisdicties van het Koninkrijk: kansen en bedreigingen vanuit fiscaal perspectief. Universiteit van Curaçao.
3. Hemels, S.J.C. (27 november 2021). Lyk rjocht foar elk. Ek foar in lyst folk. Het gebruik van Fries door maatschappelijke organisaties. Fedde Schurerlezing 2021. Ried fan de Fryske Beweging in samenwerking met Tresoar, it Histoarysk Sintrum Ljouwert en de Leeuwarder Courant. Leeuwarden.
4. Hemels, S.J.C. (2 november 2021). Anbi actualiteiten voor het notariaat. Digitale cursus voor Netwerknotarissen.
5. Hemels, S.J.C. (1 mei 2021). Presentatie Het rapport van de Commissie Draagkracht bij de opening van de Aangiftedag Den Haag van de Stichting Belastingwinkel Rotterdam in de Centrale Bibliotheek Den Haag.
6. Hemels, S.J.C. (8 april 2021). Presentatie Draagkracht op gezinsniveau? en paneldiscussie over stellingen tijdens het door het ministerie van Financiën georganiseerde online symposium over het rapport van de Commissie Draagkracht.
7. Hemels, S.J.C. (19 maart 2021). Discussieleider in een van de outbreakgroups tijdens het digitale symposium Vrij besteedbare en lange termijn financiering van maatschappelijke organisaties georganiseerd het Centre for Philanthropic Studies van de Vrije Universiteit Amsterdam.
8. Hemels, S.J.C. (17 maart 2021). Gastcollege Government interference through tax incentives in het mastervak Museums in Context van de Erasmus School of History, Culture and Communication.
9. Hulten, L.C. van, en Bastiaens, R. (10 september 2021), 51e Fiscale Conferentie NOB Bronbelasting, Dubbele heffing.

10. Jie-A-Joen, C.S.J. (22 april 2021) Docent Transfer Pricing bij werkcollege Multinationale Onderneming aan de Erasmus School of Economics.
11. Jie-A-Joen, C.S.J. (19 april 2021) Docent Transfer Pricing bij werkcollege Multinationale Onderneming aan de Erasmus School of Economics.
12. Jie-A-Joen, C.S.J. (29 maart 2021) Spreker Inleiding Transferpricing 2021-2 bij de Stichting Opleiding Belastingadviseurs.
13. Jie-A-Joen, C.S.J. (1 maart 2021) Spreker Inleiding Transferpricing 2021-1 bij de Stichting Opleiding Belastingadviseurs.
14. Jie-A-Joen, C.S.J. (14 januari 2021) Spreker bij het Programma Permanente Educatie van de Stichting Opleiding Belastingadviseurs.
15. Merckx, M.M.W.D. (11 november 2021) Ontwikkelingen bij de bestrijding van btw-misbruik. Spreker rondetafelbijeenkomst Misbruik van Unierecht na Deense zaken.
16. Merckx, M.M.W.D. (1 oktober 2021) Btw en e-commerce – eerste ervaringen. Spreker workshop btw en e-commerce tijdens nationaal btw-congres te Bunnik, SDU licent academy.
17. Merckx, M.M.W.D. (6 juli 2021) Btw en onroerend goed. Spreker bij Flynth Zomereducatie.
18. Merckx, M.M.W.D. (29 maart 2021) Btw en e-commerce spreker bij NOB Winter school
19. Merckx, M.M.W.D. (27 mei 2021) Btw en e-commerce. Spreker bij Tax Talks
20. Merckx, M.M.W.D. (28 januari 2021) 'Nieuwe btw e-commerce-regels per 1 juli 2021 - JOB-lesing
21. Monsma, A.P. (15 juni 2021) Actualiteiten WOZ en HLO. Spreker bij Drechtsteden Academy.
22. Monsma, A.P. (23 maart, 20 april, 31 mei 2021) Presentatie Rapport WOZ en NCNP. Spreker bij workshops Gemeente Rotterdam.
23. Schep, A.W. (20 maart 2021) De 'world of tech' en de 'world of tax' met elkaar verbinden. Spreker bij de VNG-Belastingconferentie 2021.
24. Schep, A.W. (29 januari 2021) Lokale belastingheffing voor maatschappelijke opgaven: Pleidooi voor een betekenisvol decentraal belastinggebied. Inaugurale rede voor de Erasmus Universiteit Rotterdam.
25. Schippers, M.L. (15 december 2021) Spreker bij werkcollege Vrij verkeer van goederen en douanewetboek voor het vak Europees Belastingrecht aan de Universiteit van Curaçao.
26. Schippers, M.L. (6 december 2021) Spreker bij hoorcollege Vrij verkeer van goederen en douanewetboek voor het vak Europees Belastingrecht aan de Universiteit van Curaçao.
27. Schippers, M.L. (17 september 2021) Btw bij in- en uitvoer. Spreker bij de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.
28. Schippers, M.L. (25 maart 2021). 'Access over ownership' - Take Back Chemicals. Spreker tijdens de post-master 'Fiscale aspecten van circulaire businessmodellen', Vrije Universiteit Amsterdam.
29. Schippers, M.L. (11 maart 2021). Recente douanewaarde ontwikkelingen - Nederlandse Orde van Belastingadviseurs - PE-cursus (online).
30. Schippers, M.L. (6 januari 2021). Handelsverdrag tussen EU-VK - Tax Jurisprudence Program (online).
31. Schippers, M.L. (9 februari 2021). Handelsoorlogen, haven, inleiding douane - Erasmus University Rotterdam (digital), Masterclass Indirecte Belastingen - R.F.V. Christiaanse-Taxateur (sessie 3).
32. Schippers, M.L. (2 juni 2021). Btw en douanegevolgen - Jan van de Streekcongres 'Hoe Brexit het nou ook alweer?', Universiteit van Amsterdam.
33. Wit, W. de, (4 oktober 2021) Unierechtelijke beginselen van de omzetbelasting, Spreker bij de cursus Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.

5 Rapporten

1. Monsma, A.P. (2021). Bezwaar en beroep WOZ en NCNP (in opdracht van de gemeente Rotterdam). Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale overheden (ESBL).
2. Schippers, M.L., Bommer, A.H., de Gooijer, J., Scholte, H.M.P., Hornberger, R., Kats, B. S., Verloove, S. F., & Lemain, S.O. (2021, Aug 26). Circulair gebruik van grondstoffen: fiscale effecten en gewenste maatregelen. VU Amsterdam.

